

Szkoła wobec wymagań państwa

poradnik dla nauczyciela i dyrektora

praca zbiorowa
pod red. Anny Goćowskiej

Szkoła wobec wymagań państwa

poradnik dla nauczycieli i dyrektorów

Praca zbiorowa pod redakcją
Anny Gocłowskiej

Autorzy:
Iwona Dąbrowska, Bogumiła Jarka,
Anna Kaczmarek, Krystyna Kaczorowska,
Barbara Krawczyk, Jolanta Lenkiewicz-Broda,
Barbara Milecka, Mariusz Maziarz, Teresa Traczyk

Wydawca:

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. +48 22 345 37 00
fax +48 22 345 37 70

Projekt okładki: Aneta Witecka

Publikacja powstała w ramach projektu „Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły etap III”.

ISBN 978-83-64915-87-1

Warszawa 2015

Nakład: 2800 egz.

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Przygotowanie do druku, druk i oprawa:
Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzcyk
www.grzeg.com.pl

Spis treści

ROZDZIAŁ I

O potrzebie zmiany	7
Po co szkole kolejna zmiana?	8
...bo w szkole najważniejszy jest uczeń.....	8
Dlaczego zmiany są konieczne?.....	10
...ale przecież różnimy się.....	12
Skąd wiemy, czy nasza szkoła spełnia określone wobec niej wymagania?.....	12

ROZDZIAŁ II

O praktycznym stosowaniu kryteriów	14
Wymaganie I	
Szkoła lub placówka realizuje koncepcję pracy ukierunkowaną na rozwój uczniów	14
Wymaganie II	
Procesy edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się.....	19
Wymaganie III	
Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej.....	29
Wymaganie IV	
Uczniowie są aktywni	36
Wymaganie V	
Kształtowane są postawy i respektowane normy społeczne.....	41
Wymaganie VI	
Szkoła lub placówka wspomaga rozwój uczniów, uwzględniając ich indywidualną sytuację.....	47
Wymaganie VII	
Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych.....	55
Wymaganie VIII	
Promowana jest wartość edukacji	61
Wymaganie IX	
Rodzice są partnerami szkoły lub placówki.....	65
Wymaganie X	
Wykorzystywane są zasoby szkoły lub placówki oraz środowiska na rzecz wzajemnego rozwoju.....	40

Wymaganie XI	
Szkoła lub placówka organizując procesy edukacyjne uwzględnia wnioski z analizy sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie oraz innych badań zewnętrznych i wewnętrznych.....	75
Wymaganie XII	
Zarządzanie szkołą lub placówką służy jej rozwojowi.....	80
Dylematy wokół spełniania wymagań	88
ROZDZIAŁ III	
Ewaluacja w świetle przepisów prawa oświatowego	92
Podstawy prawne ewaluacji oświaty.....	92
Cele ewaluacji w zamierzeniach i praktyce	93
Na ile cele te udało się dotychczas zrealizować w praktyce?.....	94
W jaki sposób i kto dokonuje oceny spełniania wymagań?.....	94
Jakie są konsekwencje otrzymania niskiego poziomu spełniania wymagania? ..	95
Zasady prowadzenia ewaluacji zewnętrznej.....	95
Jaki dokument powstaje w wyniku ewaluacji zewnętrznej?.....	96
Jakie są powinności dyrektora dotyczące raportu?	97
Kto jest odbiorcą raportu?.....	97
Jakie są cele i funkcje raportu?.....	98
Cechy badań społecznych w ewaluacji zewnętrznej	99
Co oznacza, że ewaluacja jest procesem demokratycznym?.....	99
A kiedy ewaluacja zewnętrzna jest transparentna?	99
Kiedy uznać, że proces ewaluacji jest elastyczny?.....	100
ROZDZIAŁ IV	
Ewaluacja od kuchni	101
Zanim wizytatorzy wejdą do szkoły... ..	101
Pierwszy etap badania	102
Anonimowe ankiety – problem czy wyzwanie?.....	102
O wywiadach słów kilka	103
O doborze respondentów, czyli kogo zaprosić do rozmowy?.....	104
Rzecz o obserwacji	105
Ewaluacja kontra dokumentacja	105
ROZDZIAŁ V	
Ewaluacja za nami... i co dalej?.....	107
Dane, analiza, interpretacja, konkluzja... ..	107
A teraz szkoła ma głos, następuje ewaluacja ewaluacji	107

Mamy raport! – zawód, euforia, refleksja?	108
Jak wykorzystać dane zawarte w raporcie?	108
Z praktyki szkolnej	109
ROZDZIAŁ VI	
Zamiast zakończenia – o zagrożeniach	116
Czy malowanie trawy na zielono to nasza specjalność?	116
Czy transparentność badania jest wykorzystywana we właściwym kierunku?	116
INFORMACJE O AUTORACH	118

ROZDZIAŁ I

O potrzebie zmiany

Nie wiem, czy kiedykolwiek w historii cywilizacji na przestrzeni nawet nie całego życia jednego człowieka dokonano się tyle rewolucji i przewrotów społecznych, ekonomicznych, kulturalnych i obyczajowych co za mojego pokolenia. Sądzę, że nie. Nawet rewolty przemysłowe w XIX w. i późniejsze obie wojny światowe, choć wywołały wielkie zamieszanie, nie niosły w sobie tylu przemian. Dokąd to wszystko zmierza – nie wiem. Ale ze świata, z którym wchodziłem w życie, nie zostało już nic.

Piszę te słowa na klawiaturze iPhone'a, jadąc samochodem. Nawet nie dyktuję sobie pomysłów na dyktafon jak trzy lata temu. Przed chwilą w tym samym urzędzeniu oglądałem program telewizji francuskiej o malarstwie grafficiarza o pseudonimie Roa. (...)

W tym samym telefonie rano przeglądałem wiadomości na Twitterze. Przewinąłem setki krótkich przekazów największych telewizji z BBC, CNN czy FOX na czele, zalała mnie wielka lawina wiadomości z gazet, wśród których zawsze ważny jest „The New York Times” czy muzyczny „Spin”. Musnąłem blogi, jak choćby filmowy absolut Rogera Eberta czy gigant pani Arianny Huffington, najpotężniejszy i najbardziej wpływowy blog na świecie.

Nie piszę już listów, choć jeszcze niedawno to robiłem odręcznie. Gdy dorabiam klucze – nie siedzi w pobliżu pani repasaczka dziergająca oczka w damskich rajstopach. Słów tych nie składa z metalowych czcionek zecer w drukarni.

Zniknęła cywilizacja kontrolująca wiedzę. Różni tyrani mieli władzę absolutną i kontrolę nad umysłami ludzi – właśnie na naszych oczach ten świat się skończył. (...)

Za mojego życia rozpadło się kilka imperiów, upadł kolonializm, zniesiono segregację rasową w USA i RPA. Runął komunizm, który miał trwać wiecznie. Najbiedniejszy kraj świata, Chiny, gdzie ludzie jedli trawniki, dziś jest najpotężniejszą gospodarką planety. Tuż za nimi drepczą Indie, które pokazywano mi w młodości jako kraj lepianek.¹

Niezależnie od naszych preferencji muzycznych, światopoglądowych, politycznych, nie sposób nie zgodzić się ze Zbigniewem Hołdyssem, że świat, w którym wyrosliśmy, już nie istnieje. Pozostały co prawda niezmiennie fundamentalne wartości, takie jak chociażby: Bóg, honor, Ojczyzna, jednakże droga do ich odkrywania musi być zgoła odmienna, niż ta, którą kroczyło nasze pokolenie.

¹ Zbigniew Hołdys, „Świat się zmienił”, źródło: <http://www.wprost.pl/ar/230376/Swiat-sie-zmienil/?pg=1>

Po co szkole kolejna zmiana?

*„Nadchodzący czas, to czas umysłowego pracownika,
który oprócz formalnego wykształcenia
posiada umiejętność praktycznego stosowania wiedzy
oraz nawyk nieustannego uczenia się.”*

Peter Druker

Dokonujące się w świecie dynamiczne zmiany i rosnące w związku z tym oczekiwania w stosunku do społeczeństw wymagają nowego spojrzenia na różnorodne sfery życia, a w szczególności na cele i zadania szkoły. Przede wszystkim dlatego, że dotychczasowa szkoła odpowiadała na potrzeby świata, którego już nie ma. Tempo rozwoju społecznego, ewolucja w systemach wartości, rewolucyjne zmiany technologiczne, zaskoczyły chyba wszystkich. Nie bez trudu przychodziło nam sprostanie tym zmianom – nauczyliśmy się korzystać z telefonów komórkowych, obsługiwać komputer i wszystkie urządzenia z nim współpracujące, czerpać informacje z Internetu. Tego oczekuje od nas dzisiejszy świat, tego oczekują od nas nasi uczniowie. Warto przy tym wiedzieć, że już 5-latek potrafi wykonać proste czynności na komputerze, 6-latek sprawnie gra już w gry komputerowe, 7-latek bez problemu porusza się w Internecie, zaś 12-13-latkowie są w tej umiejętności prawdziwymi „ekspertami”. A my? W jakim miejscu jesteśmy? Intensywny rozwój nauki, technik masowej komunikacji i związany z tym prawie nieograniczony dostęp do informacji, wymusza nowe działania – w szczególności w dziedzinie edukacji. Dodatkowo warto zauważyć, że funkcjonujący dotychczas na świecie model edukacyjny powstał w czasach, gdy nie było możliwości badania procesów uczenia się zachodzących w ludzkiej głowie. Dziś, dzięki neurodydaktyce, wiemy, że nasze mózgi pracują inaczej niż wymaga tego obecny system edukacyjny. Opierając się na wynikach dostępnych badań, wiemy, co wspiera, co blokuje proces uczenia się, a formułowane hipotezy i twierdzenia stawiają nowe wyzwania przed współczesną szkołą.

Podsumowując, należy stwierdzić, że dzisiejsza szkoła bezwzględnie potrzebuje zmian, gdyż zmieniają się czasy, w których funkcjonuje. Musi w związku z tym realizować nowe cele i zadania. Warto przy tym pamiętać, że owa skuteczność działania w dużym stopniu zależy od tego, czy wiemy dokąd i w jakim celu zmierzamy. O ile, myśląc np. o wycieczce rowerowej, każdy z nas łatwo określi, co jest jej celem, co chcemy dzięki niej osiągnąć (wypoczynek, własne zdrowie, zdobycie kondycji, może nawet zrzucenie paru kilogramów), o tyle trudniejsza jest odpowiedź na pytanie, jakie są priorytety współczesnej szkoły, jakiego absolwenta chcemy wykształcić, jakim ma stać się człowiekiem, na ile będzie przygotowany do działania we współczesnym, a w szczególności przyszłym – nieznanym nam świecie, czy będzie twórcą, czy tylko „biorcą”.

... bo w szkole najważniejszy jest uczeń

Nie ulega wątpliwości, że szkoła istnieje dla uczniów i to oni są w niej najważniejsi. Bez nich, my – nauczyciele nie mamy racji bytu. Uczący się powinni być zatem podmiotem wszelkich działań dydaktycznych. Podstawowym, fundamentalnym celem współczesnej szkoły jest zapewnienie każdemu z nich równych szans edukacyjnych oraz umożliwienie wszechstronnego rozwoju, adekwatnego do indywidualnych potrzeb i możliwości.

Co to wszystko oznacza dla szkoły? Jakie stoją przed nią cele i wyzwania? Jakie działania pozwolą im sprostać? Odpowiedzią na te pytania jest wprowadzona w 2009 roku zmiana w nadzorze pedagogicznym¹, dzięki której państwo, po raz pierwszy w historii systemu polskiej oświaty, sformułowało jednoznaczne, powszechnie dostępne wymagania wobec przedszkoli, szkół i placówek oświatowych. Wymagania to swoiste standardy, określające pożądany stan i wskazujące istotne aspekty pracy instytucji edukacyjnych, aby jak najpełniej przygotowywały one uczących się do wyzwań stojących przed współczesnymi społeczeństwami. Wymagania inspirują do prowadzenia działań, które umożliwią sukces wszystkim uczącym się, rozbudzą gotowość współpracy, przygotują do uczenia się przez całe życie, nauczą rozwiązywania problemów. Wszystkie przedszkola, szkoły i placówki oświatowe powinny dążyć do spełnienia sformułowanych przez państwo wymagań, uwzględniając przy tym specyfikę, możliwości i uwarunkowania swojej placówki. Ogólna formuła wymagań daje podmiotom autonomię w wytyczeniu kierunków pracy zgodnych z ich potrzebami i możliwościami.

Warto dodać, że wymagania te nie są stałe, ulegają (i zapewne będą ulegać) kolejnym modyfikacjom, w zależności od potrzeb i priorytetów prowadzonej polityki oświatowej. Świadczą o tym kolejne zmiany wprowadzone w 2013² i 2015³ roku.. Główną ideą, jaka przyświeca wprowadzaniem zmianom, jest poprawa efektywności systemu oświaty, jakościowy rozwój przedszkoli, szkół i placówek oświatowych oraz zadowolenie wszystkich odbiorców usług edukacyjnych. Ważne jest wysnuwanie wniosków z prowadzonych działań, wspomaganie w podejmowaniu odpowiedzialnych decyzji służących rozwojowi oraz inspirowanie do kreatywności w realizowaniu wyzwań współczesnej cywilizacji. W tym celu w 2013 roku doprecyzowano i zmniejszono liczbę wymagań. Obowiązujące dziś przepisy prawa oświatowego formułują 12 wymagań wobec przedszkoli, 12 wobec szkół, placówek kształcenia ustawicznego, praktycznego oraz ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego, 5 w stosunku do placówek oświatowo-wychowawczych i artystycznych, 8 wobec placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych i bibliotek pedagogicznych, 6 wymagań dla specjalnych ośrodków wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania, 11 wobec młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych oraz ośrodków dla dzieci i młodzieży z różną niepełnosprawnością realizujących obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązek szkolny i obowiązek nauki. W roku 2015 katalog rozszerzono o 9 wymagań wobec szkół w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Nowe wymagania mają dać lepszą informację o sposobie zarządzania, kompetencjach nauczycieli i ich obecnej roli we współczesnej edukacji. Podkreślają znaczenie partycypacji rodziców w działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej placówek. Położony został nacisk na pracę zespołową, indywidualizację procesu edukacji, ciągłe

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z dnia 9 października 2009 r.).

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego.

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań państwa wobec szkół i placówek.

doskonalenie i wskazywanie właściwej hierarchii potrzeb. Nade wszystko zaś, szczególnie nacisk położono na to, aby w szkole (przedszkolu, placówce) zauważono każdego uczącego się – z jego specyficznymi potrzebami, możliwościami, predyspozycjami, indywidualną osobowością i charakterem, optymalnym sposobem uczenia się, przewyższania trudności i odnoszenia sukcesów. Bo w szkole najważniejszy jest uczeń!

Dlaczego zmiany są konieczne?

W szkole spędzałem tysiące godzin ucząc się matematyki. Tysiące godzin poświęcałem na poznawanie języka i literatury. Kolejne tysiące godzin uczyłem się nauk przyrodniczych, geografii i historii. Potem zadałem sobie pytanie: ile godzin poświęciłem na naukę o tym, jak funkcjonuje moja pamięć? Ile na poznanie sposobu, w jaki działają moje oczy? Ile czasu uczyłem się, jak się uczyć? Ile o tym, jak pracuje mój mózg? Ile godzin zaznajamiałem się z właściwościami myśli i tym, jak wpływają na ciało? A odpowiedź zawsze była taka sama: zero, zero, zero... Innymi słowy, właściwie wcale mnie nie nauczono, jak używać głowy.
(T. Buzan, za: R. Dryden, J. Vos, *Rewolucja w uczeniu*, 2000, s. 73–75)

Zanim przyjrzymy się bliżej wymaganiom stawianym szkole, spróbujmy odpowiedzieć na pytanie: co zrobić, aby nie tylko nauczać ale nade wszystko kształtować umiejętność uczenia się? Na początek warto uświadomić sobie, czym są w istocie (czym powinny być) procesy edukacyjne. Dlaczego stosowany dotąd termin „procesy dydaktyczne” zastąpiono nowym, choć budzącym podobne skojarzenia?

Już samo pochodzenie terminu dydaktyka (z grec. „didasco” – nauczać, „didascalos” – nauczyciel) sugeruje, iż jest to sztuka nauczania, a więc przekazywania informacji, skupiająca się w znacznym stopniu na nauczycielu i jego czynnościach. Rozumienie tego terminu, jak wiemy, przechodziło na przestrzeni wieków transformację od wspomnianego powyżej reprezentowanego przez Herbartu pierwotnego pojęcia (wiek XVIII–XIX), przez skoncentrowaną na uczniu dydaktykę Dewey’a (przełom wieku XIX i XX), do czasów współczesnych, w których dydaktyka stanowiła zarówno teorię nauczania jak i teorię uczenia się. Jeśli zatem proces dydaktyczny to intencjonalny, świadomy, prawidłowy i przebiegający regularnie ciąg czynności nauczycieli i uczniów, ukierunkowany na opanowanie przez uczniów wiedzy o świecie, kształtowanie umiejętności i nawyków, rozwijanie zdolności i zainteresowań, kształtowanie przekonań i postaw, to proces edukacyjny jest splecioną misternie pajęczyną czynności, w wyniku których wszyscy (zarówno uczący się, jak i nauczający) uczą się od siebie wzajemnie. Uczeń (uczący się), wchodząc w różnorakie interakcje z innymi uczniami (uczącymi się) i z nauczycielem (nauczającym) nie tylko nabywa wiedzę i umiejętności, ale jest współautorem procesu uczenia się, bierze za niego odpowiedzialność, rozumie sens kształcenia ustawicznego, planuje swój indywidualny rozwój. Nauczyciel (nauczający), będąc uczestnikiem (nie tylko kierującym) tych samych procesów, obserwuje i monitoruje ich skuteczność i efektywność, poddaje nieustannej refleksji stosowane metody i formy pracy, dokonuje modyfikacji, poszukuje i „eksperymentuje”, a przy tym planuje własny rozwój.

Dzisiejsza szkoła, to miejsce, w którym uczenie się powinno dominować nad nauczaniem. Zmienia się więc diametralnie rola nauczyciela, którego główne zadanie z „uczyć” zmienia się na „uczyć, jak się uczyć”. Już w VI wieku p.n.e. Heraklit twierdził, że „Nauczać, to rozniecać ogień, a nie napełniać puste wiadro”. Chodzi o to, by takie właśnie postrzeganie edukacji było dla wszystkich oczywiste i akceptowalne.

Powszechna już prawie dostępność do Internetu oraz pojawienie się różnego rodzaju komunikatorów mogących być źródłem wiedzy umożliwiają błyskawiczny wręcz dostęp do wszelkich wiadomości, informacji i wiedzy naukowej. To pokazuje niecelowość, wręcz bezsensowność nauczania nakierowanego właśnie na gromadzenie i zapamiętywanie faktów. Szkoła nie może więc ograniczać się wyłącznie do przekazywania wiedzy i egzekwowania jej przez odpytywanie, wydawanie poleceń i rozwiązywanie przez uczniów zadań kontrolnych. Tymczasem w wielu placówkach ciągle stroną bardziej aktywną jest nauczyciel – stoi przy tablicy (teraz czasami przy interaktywnej) i naucza (często prowadząc wyłącznie wykład!), uczniowie zaś są odbiorcami wiedzy – siedzą w ławkach i wykonują – z lepszym lub gorszym skutkiem – wszelkie jego polecenia.

Obecnie, w czasach wspomnianej różnorodności źródeł informacji, uczeń jednym „kliknięciem” może w komputerze, tablecie, smartfonie otworzyć przed sobą, w każdej chwili i dowolnym miejscu nieograniczony, wirtualny świat nauki. Podręcznik jest dziś narzędziem edukacyjnym wykorzystywanym tylko w bardzo niewielkim zakresie, głównie jako pomoc w procesie uczenia się. Potwierdzają to przeprowadzone wiosną 2009 roku badania⁴, z których wynika, że podstawowe źródło wiedzy dla uczniów, to Internet (73%). W dalszej kolejności wymienione zostały książki (14%), telewizja (6%) i inne (5%). Należy zauważyć, że wśród źródeł informacji nie zostali wymienieni nauczyciele.

Warto dodać, iż do niedawna nauka nie była na tyle rozwinięta, by można było obserwować mózg żywych osób. Dopiero od 20 lat, dzięki postępowi technologicznemu, uczeni potrafią poznać i zrozumieć naturę procesów uczenia się i zapamiętywania. Niemiecki uczony, profesor psychiatrii, neurobiolog i filozof Manfred Spitzer powiedział, że „mózg ucznia, to miejsce pracy nauczyciela”. Co to oznacza dla szkoły? Przede wszystkim pozwala spojrzeć na proces uczenia się z zupełnie innej perspektywy. Dr Marzena Żylińska, autorka wydanej niedawno książki „Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi” twierdzi: „Dzieci uczą się przez własną aktywność, sprawdzanie, eksperymentowanie, zadawanie pytań. A my w szkole mówimy „Jasiu siadaj, bo to nie jest czas na zadawanie pytań. Będziemy realizować program”. Niszczymy w ten sposób ciekawość poznawczą, a motywacja jest pochodną ciekawości”. Nadszedł już chyba czas, by podczas planowania pracy pamiętać o sposobie pracy mózgu, na lekcjach stosować tzw. nauczanie przyjazne mózgowi, bazujące na ciekawości poznawczej uczniów, wykorzystujące silne strony mózgu, łączące wiedzę z emocjami, pozwalające uczniom na stawianie hipotez i samodzielne szukanie rozwiązań... To ogromne wyzwanie dla współczesnej szkoły.

W wielu jeszcze placówkach edukacyjnych myśli się głównie o sukcesach mierzonych średnimi ocenami, wynikami egzaminów zewnętrznych, miejscami w rankingach. Aby osią-

⁴ prof. dr hab. Mariusz Jędrzejko, *Dziecko w wielkiej SIECI. Niweczenie osoby ludzkiej w cyberprzestrzeni jako problem społeczny i wychowawczy*.

gnąć „sukcesy” planuje się i realizuje celowe działania: skupianie się przede wszystkim na uczniach bardzo zdolnych, by mieć jak najwięcej laureatów i finalistów w różnych konkursach przedmiotowych, liczne dodatkowe zajęcia przygotowujące do skutecznego zdawania egzaminów zewnętrznych, uczenie „pod testy” i comiesięczne przeprowadzanie egzaminów próbnych. Warto zadać sobie pytania: Czy na pewno naszej szkole na takim właśnie sukcesie zależy? Czy właśnie tego oczekują rodzice? Czy w centrum zainteresowania ma być uczeń jako osoba, czy wyniki w rankingach? Czy jest on w szkole po to, by się rozwijać, kształtować swą osobowość, zdobywać różnorodne umiejętności, czy raczej żeby osiągnąć wyłącznie wysokie wyniki klasyfikacyjne?

Dobra szkoła, to przede wszystkim taka, do której uczniowie lubią chodzić, w której nie nudzą się na lekcjach i zajęciach dodatkowych, w której chcą się uczyć i w której panuje przekonanie, że umiejętność uczenia się i wykorzystania nabytej wiedzy jest ważniejsza niż zdobywane punkty i oceny.

...ale przecież różnimy się

To prawda, że każda szkoła jest inna. Różni ją etap edukacyjny, typ i profil kształcenia, środowisko, w którym funkcjonuje, uczęszczający do niej uczniowie, zasoby materialne i ludzkie... Zadaniem każdej z nich jest więc stworzenie takich warunków, w których bierze się pod uwagę specyficzne cele, możliwości, preferencje, przy jednoczesnym zaspokajaniu indywidualnych potrzeb każdego ucznia. Miejsce na „indywidualizację pracy” szkoły związaną z jej lokalnymi uwarunkowaniami, specyfiką regionalną, itp. umożliwia bardzo ogólne sformułowanie wymagań. Jak już wspomniano powyżej, w każdej szkole (niezależnie od jej specyfiki) powinniśmy podejmować i realizować takie działania, które wpisują się w wymagania państwa, pamiętając jednocześnie o „klientach”, na których potrzeby odpowiadamy. Wybór optymalnych metod i adekwatnych sposobów działania – to nasze zadanie.

Skąd wiemy, czy nasza szkoła spełnia określone wobec niej wymagania?

Informację, czy i w jak szkoła realizuje dane wymaganie, daje przeprowadzana przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny (czyli w praktyce – przez wizytatorów kuratorium oświaty) ewaluacja zewnętrzna. Jednakowe wymagania dla tego samego typu placówek dają możliwość porównania danych na poziomie kraju, województwa lub gminy, umożliwiają określenie mocnych stron i problemów szkół, a w konsekwencji – pomagają w podejmowaniu decyzji dotyczących ich funkcjonowania. Jest to istotne z punktu widzenia polityki oświatowej państwa, województwa, powiatu, gminy.

Jak szkoły postrzegają wymagania państwa?

Dotychczasowe doświadczenia w ewaluacji zewnętrznej pokazują, iż badane szkoły w bardzo zróżnicowany sposób patrzą na wymagania sformułowane w rozporządzeniu w sprawie wymagań⁵. Dla wielu z nich zapisy te stanowią jedynie obszary poddawane

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań państwa wobec szkół i placówek.

badaniu przy ewaluacji zewnętrznej (i tylko wtedy stają się przedmiotem ich zainteresowania). Dla innych są to „wymyślone przez kogoś” wymagania, które trzeba spełnić, aby „zadowolić” nadzór pedagogiczny. Dla jeszcze innych, są to pożądane kierunki pracy, do których należy dążyć. Istnieje też duża grupa szkół, dla których sformalizowane kryteria nie stanowią żadnej „oświatowej rewolucji”, porządkują jedynie to, co w pracy szkoły zawsze wydawało się istotne. O różnych punktach widzenia, o zróżnicowanym podejściu do oczekiwanych kierunków pracy świadczy też fakt, że wizytatorzy przeprowadzający w szkołach ewaluację zewnętrzną spotykają rady pedagogiczne, które można by uporządkować według kilku typów:

- Nauczyciele, którzy bardzo świadomie mówią o swoich działaniach, rozumieją ich celowość, widzą efekty pracy, wiedzą, czemu je zawdzięczają, znają swoje mocne i słabe strony;
- Nauczyciele poruszający się w badanych obszarach w sposób nieco intuicyjny, wymagający naprowadzenia, wyjaśnienia, co kryje się pod konkretnymi kryteriami;
- Nauczyciele o bardzo niskiej świadomości (metodycznej, psychologicznej, społecznej) podejmowanych działań (skądinąd wartościowych i efektywnych), z trudem przypisujący konkretne przedsięwzięcia do określonych obszarów, mówiący „dużo i nie na temat”;
- Nauczyciele w niewielkim stopniu zainteresowani faktycznym obrazem swojej pracy, nastawieni na to, aby „jak najlepiej wypaść”, cytujący przykłady z innych dostępnych na stronie www.npseo.pl raportów, traktujący ewaluację jak zło konieczne.

Nie oznacza to, że stwierdzono jakąś prostą zależność między kompetencjami (wiedzą, umiejętnościami) rady pedagogicznej a wynikami ewaluacji zewnętrznej; raport jest na tyle prawdziwy, na ile prawdziwe były wypowiedzi wszystkich respondentów. O ile zatem scharakteryzowane powyżej różnorodne postawy nauczycieli nie zawsze znajdują swoje odbicie w wynikach ewaluacji, o tyle nie pozostają one bez znaczenia w procesie budowania wysokiej jakości pracy szkoły.

ROZDZIAŁ II

O praktycznym stosowaniu kryteriów

W bieżącej części poradnika spróbujemy wspólnie prześledzić najistotniejsze zagadnienia i wartości kryjące się w wymaganiach i charakteryzujących je kryteriach w brzmieniu obowiązującym od 1 września 2015 roku. Przytoczymy przykładowe (jedne z wielu!) działania szkół, zachęcimy do refleksji. Pokażemy statystyczne dane wynikające z ewaluacji zewnętrznych przeprowadzonych w zakresie wymagań badanych w latach 2013–2015. Chcąc ułatwić naszym czytelnikom „wspólną wędrówkę” po najistotniejszych obszarach funkcjonowania szkoły, zachowamy chronologię zgodną z zapisami rozporządzenia MEN⁶, kolejność ta nie jest bowiem przypadkowa.

Uwaga: ilekroć w wymaganiach jest mowa o rodzicach, należy przez to rozumieć rodziców uczniów szkół dla dzieci i młodzieży.

1. Szkoła lub placówka realizuje koncepcję pracy ukierunkowaną na rozwój uczniów

Co mieści się w wymaganiu?

Szkoła (tak samo przedszkole i inna placówka oświatowa) planuje swoje działania: wyznacza główne kierunki, cele, które chce osiągnąć i wartości, z których one wynikają. Nie ma znaczenia, jaką formę szkoła/placówka nada koncepcji pracy. Może to być roczny plan pracy lub kilkuletni plan rozwoju szkoły/placówki, może mieć formę odrębnego dokumentu o nazwie „Koncepcja pracy na lata...” lub być jednym z niepowtarzalnych, indywidualnych szkolnych dokumentów o formie i tytule uznanymi przez szkołę za najbardziej adekwatne. Ważne jest, aby był to przyjęty przez radę pedagogiczną katalog celów i zadań realizujących priorytety pracy wychowawczej, opiekuńczej i dydaktycznej szkoły/placówki oraz ich zamierzony efekt. Wyznaczone kierunki pracy winny wynikać z rzeczywistych potrzeb uczniów i środowiska, w którym funkcjonują. Koncepcja pracy definiuje więc konkretną placówkę i wyróżnia ją spośród innych. Wymaganie wysoko stawia poprzeczkę. W sytuacji pojawienia się nowych potrzeb uczniów, zadaniem szkoły jest odpowiedź na nie, włączenie uczniów i rodziców do udziału w dyskusji na etapie przygotowywania, modyfikowania i realizacji działań wynikających z koncepcji pracy. Wyznaczenie priorytetów nie kończy pracy, ale jest etapem procesu. Istotą wymagania jest opracowanie przez szkołę planu działania, który jest użyteczny i adekwatny do potrzeb rozwojowych uczniów, zapewnia ich rozwój i jest akceptowany przez wszystkie podmioty środowiska szkolnego.

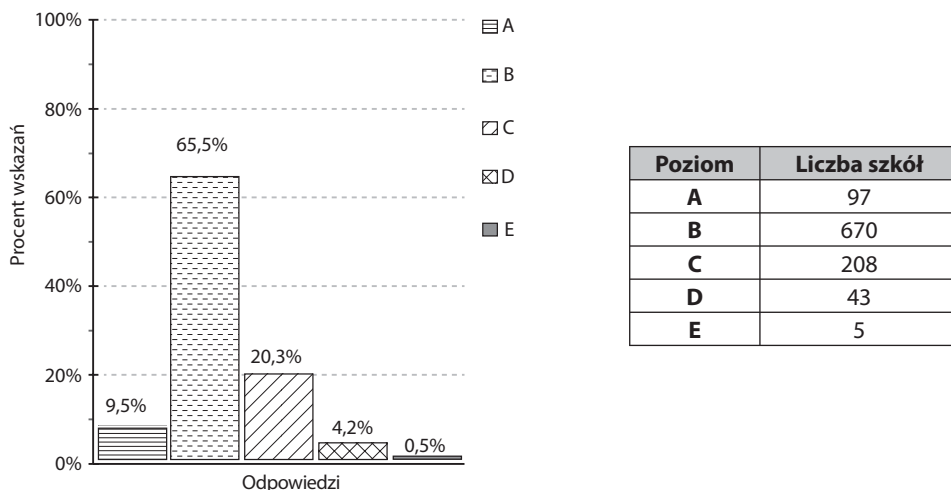
⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań państwa wobec szkół i placówek.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Ewaluacje zewnętrzne badające powyższe kwestie w latach 2013–2015 pokazały, iż większość szkół spełnia to wymaganie w wysokim stopniu (zob. rys. 1).

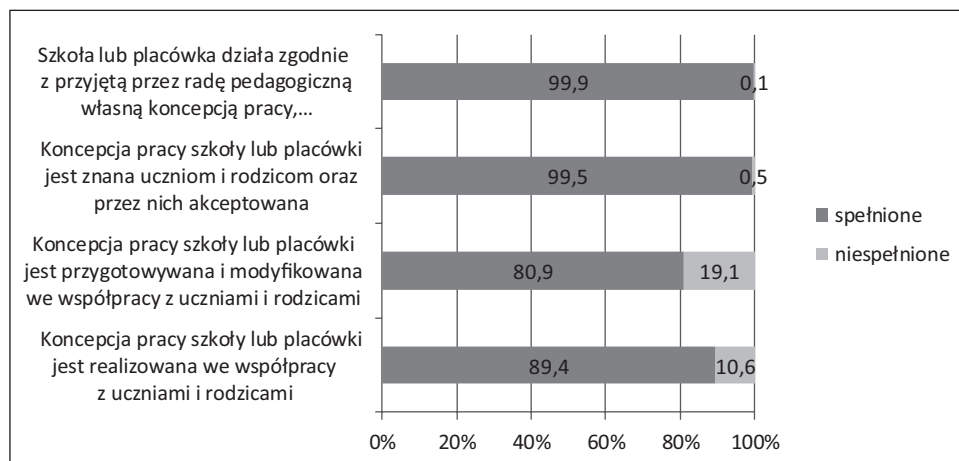
Procentowy rozkład wyników

Rys. 1 Rozkład poziomów spełnienia wymagania

Źródło: dane SEO

Warto jednocześnie zauważyć, że mocną stroną większości badanych szkół jest zaangażowanie rady pedagogicznej w opracowanie kierunków pracy odpowiadających potrzebom uczniów i środowiska lokalnego oraz dbałość o upowszechnienie koncepcji wśród uczniów i ich rodziców. Mniej powszechnym zjawiskiem jest angażowanie tych podmiotów we współtworzenie, modyfikowanie i realizowanie koncepcji pracy (zob. rys. 2).

Rys. 2 Rozkład spełnienia obszarów badania w wymaganium

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?**I Szkoła lub placówka realizuje koncepcję pracy ukierunkowaną na rozwój uczniów**

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnieniu wymagania.</i>
<p>Szkoła lub placówka działa zgodnie z przyjętą przez radę pedagogiczną własną koncepcją pracy, uwzględniającą potrzeby rozwojowe uczniów, specyfikę pracy szkoły lub placówki oraz zidentyfikowane oczekiwania środowiska lokalnego.</p> <p>Koncepcja pracy szkoły lub placówki jest znana uczniom i rodzicom oraz przez nich akceptowana.</p>	<p>Szkoła X jest obwodową szkołą podstawową funkcjonującą w ubogim środowisku wiejskim. Rodzice w niewielkim zakresie angażują się w życie szkoły. Dzieci prezentują niski potencjał edukacyjny; mimo dużego wkładu pracy nauczycieli, osiągają słabe wyniki w nauce. Priorytetem szkoły jest zatem wytyczenie kierunków pracy, które pozwolą uczniom na osiągnięcie sukcesów edukacyjnych na miarę ich możliwości.</p> <p>W czerwcu 2013 roku w szkole powołano 4-osobowy zespół nauczycieli (wicedyrektor, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej, nauczyciel II etapu edukacyjnego, pedagog szkolny), którego zadaniem było opracowanie koncepcji pracy zgodnej z założeniami rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego. Pierwszym krokiem zespołu było rozpoznanie cech specyficznych szkoły (zidentyfikowanie jej mocnych i słabych stron, zauważenie szans na pozytywne zmiany, dostrzeżenie ograniczeń pozaszkolnych). Następnie, we współpracy z wychowawcami klas, zdiagnozowano potrzeby rozwojowe i możliwości każdego ucznia. Na tej podstawie sformułowano pożądane kierunki pracy (wychowawczej, opiekuńczej, dydaktycznej), które uwzględniały potrzeby rozwojowe zarówno grup uczniów, jak i indywidualne, specyficzne potrzeby dzieci. Kolejnym krokiem było rozpoznanie zasobów środowiska lokalnego, które mogłyby wspierać szkołę w jej działaniach, a także zdiagnozowanie oczekiwań podmiotów tego środowiska.</p> <p>Zgromadzone w ten sposób informacje, uzupełnione o własne spostrzeżenia i wnioski wypracowane przez członków zespołu, przedstawiono całej radzie pedagogicznej. Wniesione przez nauczycieli propozycje i uwagi zostały uwzględnione na kolejnym etapie pracy, kiedy to sformułowano: misję szkoły (co jest naszym nadrzędnym celem), wizję szkoły (jaką szkołą chcemy być), model absolwenta I i II etapu edukacyjnego (jakimi kompetencjami, postawami, umiejętnościami będzie wykazywał się uczeń, który ukończy klasę III i klasę VI), sposoby realizacji celów (konkretne działania), procedury ewaluacji (w tym tryb nanoszenia zmian i modyfikacji).</p> <p>Tak opracowaną koncepcję pracy (w formie dokumentu szkolnego) udostępniono każdemu nauczycielowi, aby mógł dokonać indywidualnej analizy i wnieść ewentualne uwagi, propozycje zmian. W końcowym etapie pracy zespół (po wcześniejszym przedyskutowaniu uwag nauczycieli) sformułował ostateczną wersję szkolnej (własnej) koncepcji i przedstawił ją do zatwierdzenia radzie pedagogicznej.</p> <p>Z tak opracowanym i przyjętym do realizacji dokumentem zapoznano rodziców (podczas zebrań szkolnych i klasowych) oraz uczniów (podczas apeli szkolnych, godzin wychowawczych). Podczas prezentacji koncepcji zadbano o to, aby język przekazu był dostosowany do odbiorcy. Zarówno rodziców, jak i uczniów zachęcano przy tym do dyskusji nad zapisami koncepcji, aby pozyskać informację, czy podmioty te akceptują główne kierunki pracy szkoły. Dodatkowo</p>

	<p>przeprowadzono w tej kwestii badanie ankietowe. Wobec braku jakichkolwiek propozycji zmian, tekst koncepcji w wersji opracowanej przez zespół nauczycieli udostępniono wszystkim zainteresowanym na gazetce szkolnej i na stronie internetowej szkoły.</p> <p>Od 1 września 2013 roku rozpoczęto wdrażanie działań zgodnych z koncepcją pracy szkoły.</p>
<p>Charakterystyka wymagań na poziomie wysokim</p>	<p>Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełnienia poziomu wysokiego.</i></p>
<p>Koncepcja pracy szkoły lub placówki jest przygotowywana, a w razie potrzeb modyfikowana i realizowana we współpracy z uczniami i rodzicami.</p>	<p>Szkoła Y to publiczne gimnazjum miejskie, które, podobnie jak wiele szkół w kraju, boryka się z problemem dość zróżnicowanego zaangażowania rodziców w życie szkoły (od rodziców żywo interesujących się szkołą, poprzez grupę rodziców pasywnie przyjmujących propozycje szkoły, po tych zupełnie unikających kontaktów ze szkołą swojego dziecka). Podobne zróżnicowanie szkoła odnotowuje w kwestii aspiracji i motywacji gimnazjalistów.</p> <p>Szkoła potraktowała zatem opracowanie nowej koncepcji pracy, nie tylko jako wymóg rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego, ale też jako szansę na poprawę opisanej sytuacji. Ambicją szkoły było zaangażowanie wszystkich podmiotów placówki w przygotowanie i realizację koncepcji.</p> <p>Pierwszym krokiem było zainicjowanie dyskusji na temat funkcjonowania gimnazjum wśród uczniów, ich rodziców, nauczycieli, pracowników niepedagogicznych, dyrekcji i partnerów szkoły.</p> <p>W pracy ze wszystkimi podmiotami wykorzystano metodę metaplanu. Uczniowie poszczególnych klas, podczas godzin wychowawczych, w toku pracy grupowej starali się odpowiedzieć na pytania: Jaka jest ich szkoła? Jaka być powinna? Dlaczego nie jest taka, jaką chcieliby ją widzieć uczniowie? Co można by było zmienić, żeby szkoła spełniła oczekiwania uczniów? Efekty prac poszczególnych grup, zaprezentowane całej klasie, stanowiły podstawę do wypracowania wspólnego stanowiska i przedstawienia go w formie plakatu.</p> <p>W analogiczny sposób przeprowadzono dyskusję w grupach rodziców (podczas zebrań klasowych), w zespołach nauczycieli, w grupie pracowników niepedagogicznych, wśród partnerów szkoły, w zespole kierowniczym.</p> <p>Wszystkie stworzone w ten sposób plakaty zostały wyeksponowane na korytarzach szkolnych i przez ponad tydzień stanowiły przedmiot uwagi wszystkich podmiotów.</p> <p>Kolejnym etapem pracy było zorganizowanie debaty, w której uczestniczyli przewodniczący samorządów klasowych, trójek klasowych, przedstawiciele partnerów szkoły, pracowników niepedagogicznych, dyrekcja i nauczyciele.</p> <p>W toku dyskusji zwrócono uwagę na mocne strony w pracy szkoły i praktyki, które powinno się kontynuować, słabe (a istotne dla funkcjonowania) czynniki, które należy przezwyciężyć i nowe trendy (pomysły, inicjatywy), o które należałoby wzbogacić pracę szkoły.</p> <p>W toku pracy zespołowej (grupy składały się z przedstawicieli różnych podmiotów) wypracowano najważniejsze kierunki pracy szkoły, cele, które chce realizować, przykłady konkretnych działań, które służyłyby realizacji ustalonych wspólnie założeń. Podczas debaty funkcję moderatora pełnił jeden z nauczycieli, którego zadaniem było też „dopilnowanie”, aby sformułowane założenia, cele, przykłady działań uwzględniały specyfikę szkoły, potrzeby rozwojowe uczniów, oczekiwania środowiska lokalnego.</p>

Podobnie jak w pierwszym etapie prac nad koncepcją, efekty dyskusji grupowych zaprezentowano w formie plakatów, które przez kolejny tydzień były dostępne na korytarzach szkolnych dla całej społeczności. Następnym krokiem było opracowanie (przez wyznaczony spośród nauczycieli zespół) koncepcji pracy szkoły, w której (podobnie jak w szkole X) sformułowano misję szkoły, wizję, sposoby realizacji celów i oczekiwany model absolwenta. Dodatkowo, spośród rodziców wyłoniono zespół, który opracował model absolwenta widzianego oczami rodziców (Moje dziecko po ukończeniu gimnazjum będzie...). Analogicznie zespół uczniowski opracował model absolwenta widziany oczyma samego ucznia (Kiedy skończę tę szkołę, będę...).

Po zakończeniu prac zorganizowano wspólną uroczystość („święto szkoły”), podczas której uczniowie w formie scenek dramatycznych zaprezentowali najistotniejsze założenia koncepcji, a każdy uczestnik spotkania otrzymał ozdobną skróconą wersję egzemplarza koncepcji pracy szkoły (misja, wizja, model absolwenta).

Koncepcja pracy szkoły została formalnie przyjęta do realizacji przez radę pedagogiczną, radę rodziców i samorząd uczniowski. Wersja pełna koncepcji, z działaniami służącymi jej realizacji, została umieszczona na gazetce szkolnej i na stronie internetowej szkoły. Od tego momentu szkoła konsekwentnie realizuje własną koncepcję i powołuje się na jej zapisy w bieżących dyskusjach z uczniami i ich rodzicami.

Chwila refleksji

.....

.....

.....

2. Procesy edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się

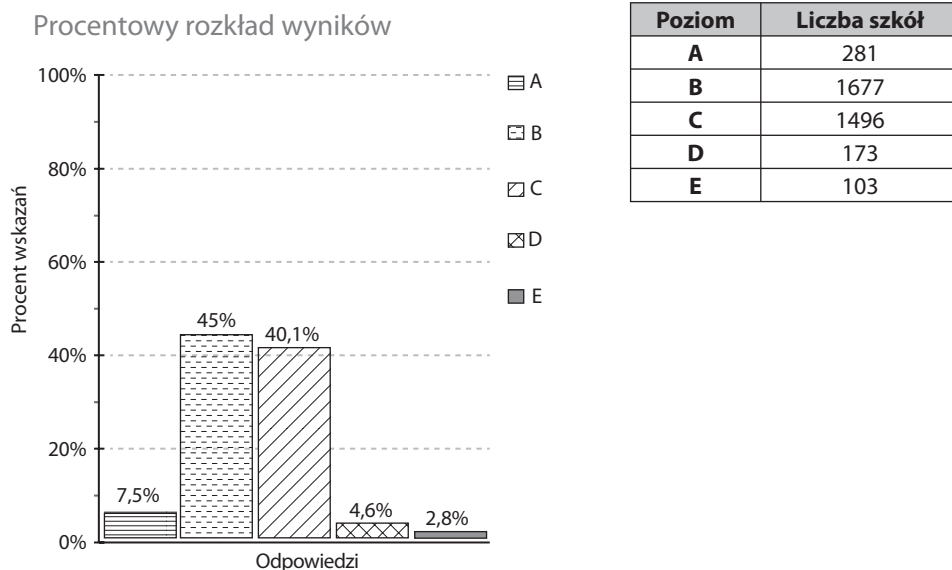
Co mieści się w wymaganiu?

Szkoła, w której proces edukacyjny zorganizowany jest w sposób sprzyjający uczeniu się, to taka, w której uczniowie potrafią współpracować, odnoszą sukcesy w nauce, są samodzielni, mają poczucie swojej wartości. Osiągnięcie tego celu wiąże się z prawidłową organizacją czynności nauczyciela i uczniów, budowaniem ich wzajemnych relacji. O skuteczności podejmowanych działań mogą świadczyć takie wskaźniki, jak:

- uczniowie chcą się uczyć i przejmują odpowiedzialność za własny rozwój;
- zajęcia obowiązkowe i pozalekcyjne są ciekawe, angażujące uczniów, rozwijające ich zainteresowania, uczniowie chętnie w nich uczestniczą;
- nauczyciele uczą uczniów uczyć się, m.in. przez: umożliwienie im na lekcji poszukiwania równych rozwiązań, podejmowanie decyzji, wyrażanie opinii, podsumowanie lekcji;
- relacje nauczyciel–uczniowie, uczniowie–uczniowie oparte są na szacunku i zaufaniu, nauczyciele traktują wszystkich uczniów równie dobrze;
- uczeń ma świadomość, że niepowodzenia i błędy, są normalnym etapem na drodze do doskonalenia się, niepowodzenia szkolne odnoszą się do efektów jego pracy, a nie do niego samego;
- nauczyciele wyjaśniają uczniom, jakie są cele uczenia się, jakich działań oczekują od nich na lekcjach;
- uczniowie są motywowani do aktywnego uczenia się, m.in. poprzez: wspieranie, pomoc w sytuacjach trudnych, udzielanie informacji zwrotnej, która wskazuje na mocne strony pracy ucznia, jego sukcesy i postępy oraz to, co powinien jeszcze uzupełnić lub poprawić;
- nauczyciel jasno określa kryteria oceniania, dzięki czemu uczeń wie, czego ma się nauczyć, co będzie oceniane na sprawdzianie czy w pracy domowej;
- ocenianie ma charakter kształtujący, nie jest przyczyną lęku i stresu;
- nauczyciele stwarzają uczniom możliwość wpływania na sposób organizowania i przebieg lekcji, np. omawiając tematy i treści zaproponowane przez uczniów czy prowadząc zajęcia w sposób wspólnie uzgodniony;
- uczniowie mają możliwość uczenia się od siebie nawzajem, m.in. pracując na zajęciach w parach i w grupach czy realizując zadania metodą projektu,
- nauczyciele podejmują nowatorskie rozwiązania, które mogą dotyczyć zagadnień programowych, organizacyjnych lub metodycznych (mogą mieć również charakter mieszany); stosownie do potrzeb i możliwości mogą one swym zasięgiem obejmować całą szkołę, poszczególne oddziały lub nawet grupę uczniów, wszystkie lub wybrane zajęcia edukacyjne.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Ewaluacje zewnętrzne (przeprowadzone w latach 2013–2015) pokazały, że ponad połowa badanych szkół spełnia to wymaganie w wysokim bądź bardzo wysokim stopniu. Zaledwie 2,8% szkół uzyskało tu poziom niski (zob. rys. 3).

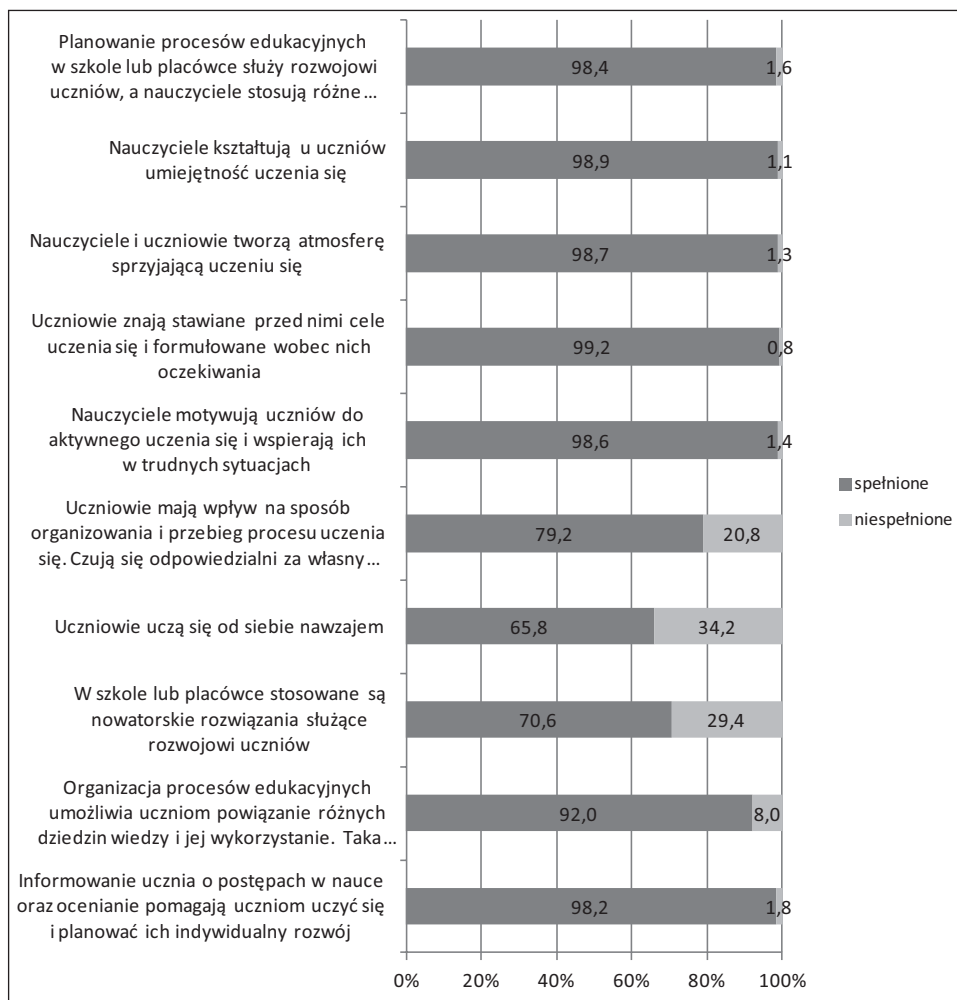
Rys. 3 Rozkład poziomów spełniania wymagania

Źródło: dane SEO

Optymizmem napawają też wyniki osiągnięte przez badane szkoły w zakresie poszczególnych kryteriów (zob. rys. 4).

Warto zauważyć, że prawie wszystkie badane szkoły spełniły kryterium, dotyczące uświadamiania celów zajęć. W wysokim stopniu spełniane są też kryteria skupione wokół takich kwestii, jak: motywowanie uczniów do nauki, tworzenie atmosfery sprzyjającej uczeniu się, planowanie procesów edukacyjnych, kształtowanie umiejętności uczenia się, udzielanie konstruktywnej informacji zwrotnej.

Najczęściej niespełnianymi kryteriami były te, które dotyczyły wzajemnego uczenia się, wpływu uczniów na organizację zajęć i stosowania nowatorskich rozwiązań (programowych, metodycznych, organizacyjnych).

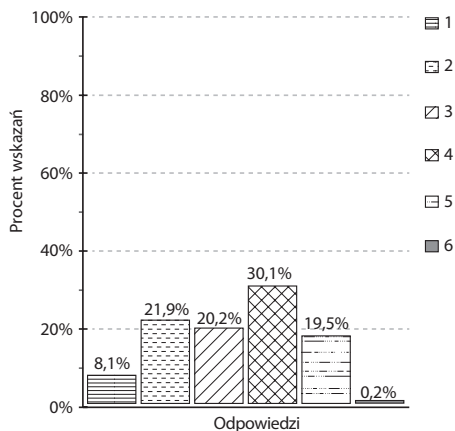

Rys. 4 Rozkład spełnienia obszarów badania w wymaganiu

Źródło: dane SEO

Refleksję naszą powinny wzbudzić wyniki odpowiedzi uczniów, odnoszących się do kwestii: „Wykonuję zadania wymyślone przez siebie lub innych uczniów” (zob. rys. 5), w których połowa ankietyowanych wskazuje, że sytuacje takie mają miejsce rzadziej niż na połowie realizowanych zajęć. Jednocześnie tylko 10 % uczniów przyznaje, że na wszystkich lekcjach może uczyć się w kooperacji z innymi uczniami podczas pracy w grupach lub w parach, a ponad 1/4 badanych twierdzi, że zdarza się to rzadziej niż na połowie lekcji (zob. rys. 6).

Procentowy rozkład wyników

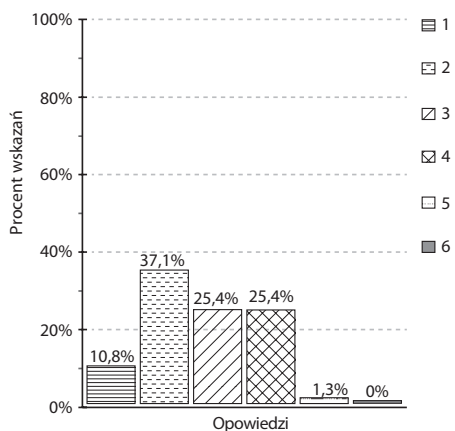

Lp.	Odpowiedź	Liczba odpowiedzi
1	na wszystkich lekcjach	14 013
2	na większości lekcji	28 112
3	na połowie lekcji	35 151
4	na mniej niż połowie lekcji	52 243
5	na żadnej lekcji	33 937
6	brak odpowiedzi	279
suma		173 735

Rys. 5 Wykonuję zadania wymyślone przez siebie lub innych uczniów

Źródło: dane SEO

Procentowy rozkład wyników

Lp.	Odpowiedź	Liczba odpowiedzi
1	na wszystkich lekcjach	18 753
2	na większości lekcji	64 502
3	na połowie lekcji	44 079
4	na mniej niż połowie lekcji	44 074
5	na żadnej lekcji	2 272
6	brak odpowiedzi	55
suma		173 735

Rys. 6 Pracujemy w grupach lub parach

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?**II Procesy edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się**

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnianiu wymagań.</i>
Planowanie procesów edukacyjnych w szkole lub placówce służącej rozwojowi uczniów.	<p>W liceum X planowanie procesów edukacyjnych przebiega na różnych poziomach i uwzględnia takie kwestie, jak: uwarunkowania zewnętrzne (decyzje organu prowadzącego, przepisy prawne, dojazd uczniów do szkoły), czynniki wewnętrzne (kadra pedagogiczna, baza i wyposażenie szkoły), oczekiwania i potrzeby uczących się. Na poziomie planowania strategicznego dyrektor opracowuje arkusz organizacji pracy szkoły, uwzględniając przy tym wskazania wynikające z ramowego statutu szkoły, ramowych planów nauczania, zasady i wytyczne organu prowadzącego, analizy dotyczące naboru do szkoły i ilości oddziałów, dane na temat tygodniowej liczby godzin pracy dydaktyczno-wychowawczej, dane dotyczące etatów pracowników administracji i obsługi, orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej w przypadku uczniów niepełnosprawnych (realizujących kształcenie specjalne), przepisy niezbędnych aktów prawnych związanych z organizacją kształcenia, wychowania i opieki w szkole. W kolejnych etapach planowanie procesów obejmuje szkolny zestaw programów nauczania, szkolny zestaw podręczników, tygodniowy rozkład zajęć, ofertę zajęć pozalekcyjnych (uwzględniającą zdiagnozowane oczekiwania i potrzeby społeczności uczących się), kalendarz szkolny.</p> <p>Inny poziom planowania dotyczy bezpośredniej pracy nauczyciela z uczniami. Szkoła dba o to, aby planowanie (kierunkowe, wynikowe, metodyczne) było zgodne z treściami i celami podstawy programowej, z jednoczesnym uwzględnieniem zdolności, preferencji, potrzeb grup i indywidualnych podmiotów uczących się. Nauczyciele (indywidualnie bądź w zespołach) opracowują przedmiotowe plany pracy, plany zajęć dodatkowych, plany działań wspierających, konspekty zajęć zorientowanych na grupowe i indywidualne potrzeby uczących się. Pewnego rodzaju łącznikiem pomiędzy planowaniem strategicznym i przedmiotowym są plany działalności zespołów przedmiotowych. Dostrzegając ścisły związek kwestii dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, szkoła opracowuje program wychowawczy i program profilaktyki, które są spójne z koncepcją pracy szkoły i uwzględniają specyficzne potrzeby uczniów. Na tym etapie do planowania procesów włączani są także rodzice, którzy uchwalają ww. programy w trybie uchwały rady rodziców.</p> <p>Ważnym aspektem w pracy szkoły jest nie tylko konsekwentne realizowanie zaplanowanych działań, ale też tworzenie atmosfery sprzyjającej uczeniu się i kształtowanie wśród uczniów właściwych postaw wobec tego procesu.</p> <p>W tym celu, wprowadzono czytelne, akceptowane reguły i procedury (wspólnie z uczniami stworzono zasady oceniania, kontrakty klasowe, regulaminy bezpieczeństwa), uświadomiono ich znaczenie i konsekwentnie egzekwuje się ich przestrzeganie. Ponadto, nauczyciele dbają o płynny przebieg zajęć, odpowiednie tempo i rytm pracy (wartkie a jednocześnie dostosowane do możliwości i indywidualnych predyspozycji uczących się).</p>

<p>Uczniowie znają stawiane przed nimi cele uczenia się i formułowane wobec nich oczekiwania.</p>	<p>Jednym z istotnych tu aspektów jest uświadomienie celów. Nauczyciele liceum X, w oparciu o uprzednio skonstruowane plany lub konspekty lekcji, zapoznają uczących się z ich zadaniami oraz założonym efektem końcowym, formułując cele w sposób jasny, przejrzysty, zrozumiały dla uczących się, pozyskują od uczących się informację zwrotną dotyczącą stopnia rozumienia (akceptacji) formułowanych celów i oczekiwań. Nauczyciele dbają też, aby sposób formułowania celów budował pozytywną motywację i inicjował u uczących się chęć poszukiwania i rozwiązywania problemów. Ponadto, nauczyciele, formułując cele, odnoszą się do dotychczasowych doświadczeń i umiejętności uczących się, wskazują na przydatność zdobywanej wiedzy w praktyce.</p>
<p>Informowanie ucznia o jego postępiech w nauce oraz ocenianie pomagają uczniom uczyć się i planować indywidualny rozwój.</p>	<p>Nauczyciele szkoły X systematycznie monitorują osiągnięcia uczniów, stosując przy tym ocenianie sumujące (wyrażone w skali ocen szkolnych) i ocenianie kształtujące (dające uczniom komunikat, który pozwala im uczyć się efektywniej i planować indywidualny rozwój). W liceum jest to tym istotniejsze, że młodzież często ma już sprecyzowane plany, co do wyboru przedmiotów zdawanych na egzaminie maturalnym i kierunków studiów. Nauczyciele dbają, aby ocenianie nie powodowało strachu i frustracji, ale pełniło funkcję kształtującą, motywującą i budzącą pozytywne emocje. Ocena w liceum X ma funkcję wzmacniającą (wskazuje mocne strony, odwołuje się do wiedzy i umiejętności już opanowanych), instruktażową (pomaga uczniowi zaplanować sposób poprawy, pokonania trudności, nadrobienia braków, bądź poszerzenie zakresu wiedzy i umiejętności), motywującą (zachęcającą do podejmowania dalszych prób, wskazującą korzyści). Nauczyciele, monitorując podczas zajęć stopień opanowania przez uczących się założonych celów, poddają ocenie każdą z form pracy podejmowanej przez uczniów i na bieżąco udzielają im informacji zwrotnej, dzięki czemu podtrzymują zaciekawienie i motywację uczniów, zachęcają do podejmowania kolejnych wyzwań. Należy dodać, że nauczyciele jasno formułują kryteria sukcesu (uwzględniając przy tym zróżnicowane predyspozycje i możliwości rozwojowe uczniów), wskazują na korzyści płynące z pracy zespołowej, uwzględniają elementy samooceny i oceny koleżeńskiej.</p>
<p>Nauczyciele motywują uczniów do aktywnego uczenia się i wspierają ich w trudnych sytuacjach, tworząc atmosferę sprzyjającą uczeniu się.</p>	<p>W szkole X nauczyciele motywują uczniów do aktywnego uczenia się i wspierają ich w trudnych sytuacjach. Przede wszystkim sami są zmotywowani do pracy na wysokim poziomie, próbują zaciekawiać uczniów, rozwijać ich zainteresowania (służąc osobistym przykładem), swoją postawą (brak barier, żart, anegdota...) sprawiają, że nauka staje się przyjemnością. Nauczyciele liceum szanują odmienne zdanie uczących się i zachęcają ich do samodzielnego, krytycznego, twórczego myślenia, dostrzegają w uczących się to, co w nich najlepsze i mówią im o tym, uświadamiają i przypominają uczniom, że niepowodzenia i błędy to normalny etap na drodze do doskonalenia się, uczą wyciągania konstruktywnych wniosków z porażek i zachęcają do odnoszenia sukcesów, wskazują konkretne korzyści, jakie można odnieść z każdej lekcji, chwalą uczniów (także za najdrobniejsze osiągnięcia) i nagradzają współpracę. Warto dodać, że budując w uczniach postawę motywacji i poczucie bycia wspieranym, nauczyciele na bieżąco reagują na potrzeby uczących się (np. kiedy sygnalizują, że czegoś nie rozumieją lub gdy demonstrują objawy zmęczenia, zniechęcenia lub znużenia), dostosowują metody nauczania do stylów uczenia się uczniów, stale monitorują poziom motywacji uczniów, dbając, aby nie był on zbyt niski (wtedy nic nie robią), ani za wysoki (wtedy dochodzi do dezorganizacji</p>

	<p>myślenia i działania, zwłaszcza w sytuacjach trudnych), potrafią dostrzec i zniwelować w grupie uczących się poziom napięcia i lęku; im wyższy lęk, tym mniejsza sprawność intelektualna.</p> <p>Na tworzenie odpowiedniej atmosfery wpływa też skuteczność komunikowania się (nauczyciele dostosowują język przekazu do potrzeb licealistów, dbając o to, aby nie był to język ani zbyt akademicki, ani też zbyt infantylny). Podczas całych zajęć nauczyciele wykazują się czujnością i podzielnością uwagi, stosują różnorodne strategie i techniki sprawdzające aktywność i skupienie uczących się, dbają o zachowanie właściwej dyscypliny, co sprzyja tworzeniu ładu zewnętrznego. Innym ważnym dla powodzenia procesów edukacyjnych warunkiem, jest tworzenie ładu wewnętrznego. Nade wszystko nauczyciele liceum biorą pod uwagę fakt, iż stosowane metody powinny w maksymalny sposób aktywizować uczniów, którzy mają uczyć się (także wzajemnie od siebie), a nie być nauczanyymi.</p>
<p>Nauczyciele stosują różne metody pracy dostosowane do potrzeb ucznia, grupy i oddziału.</p>	<p>Realizując procesy edukacyjne, nauczyciele stosują różne metody pracy dostosowane do potrzeb ucznia, grupy, klasy. Dzięki przeprowadzonym diagnozom, stosowane metody uwzględniają wielość i różnorodność preferencji uczących się (metody oglądowe – oparte na obserwacji, słowne, ekspresyjne, ćwiczeń praktycznych, problemowe...). Dobór metod kształcenia dostosowany jest do wieku, wiedzy, zdolności i zainteresowań uczących się, wynika z realizowanych celów, treści i właściwości przedmiotu, jest adekwatny do zaplanowanych form organizacyjnych (praca zespołowa, indywidualna, zbiorowa) i posiadanych środków dydaktycznych (wyposażenie pracowni przedmiotowych, możliwość stosowania TIK).</p>
<p>Nauczyciele kształtują u uczniów umiejętność uczenia się.</p>	<p>Kształtowanie u uczniów umiejętności uczenia się przyjmuje w szkole X charakter świadomie zaplanowanych systemowych działań.</p> <p>W liceum organizowane są corocznie zajęcia warsztatowe dla uczniów i nauczycieli, dotyczące takich kwestii, jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kształtowanie umiejętności koncentracji (uczący się wiedzą jak budować nawyk koncentracji, jak wzmacniać motywację i zainteresowanie nauką, jaki poziom napięcia psychicznego jest korzystny dla procesów uczenia się, jaki jest wpływ problemów emocjonalnych na uczenie się, w jakim stopniu przekonanie o własnych zdolność wpływa na efektywność uczenia); ● uświadamianie wyższości uczenia się ze zrozumieniem (odwoływanie się do pamięci logicznej, stawianie sobie pytań) nad uczeniem się pamięciowym; ● znajomość praw uczenia się (jak planować i organizować własne uczenie się, jakie metody i techniki uczenia się stosować, kiedy się uczyć i w jakiej kolejności przyswajać materiał...); ● poznawanie i stosowanie technik organizacji materiału (notatki, streszczenia, mapy mentalne, fiszki, zakreślacze, tablica korkowa nad biurkiem...); ● wyposażenie uczniów w wiedzę na temat optymalnych metod uczenia, ● uświadamianie uczniom różnych typów uczenia się (teoretyk, refleksyjny, pragmatyk, praktyk), ● zachęcanie uczniów do poznawania dominującego u nich rodzaju inteligencji (lingwistyczna, logiczno-matematyczna, muzyczna, wizualno-przestrzenna, historyczna, kinestetyczna, przyrodniczo-ekologiczna, interpersonalna, intrapersonalna, kreatywna, zmysłowa) w celu planowania nauki własnej,

	<ul style="list-style-type: none"> • wyposażenie uczniów w wiedzę na temat preferencji sensorycznych i ich związku z uczeniem się, • uświadamianie uczącym się etapów uczenia się (nieświadoma niekompetencja, świadoma niekompetencja, świadoma kompetencja, nieświadoma kompetencja), • kształtowanie umiejętności myślenia, rozwiązywania problemów, korzystania ze źródeł informacji. <p>Dzięki temu, że w zajęciach uczestniczą nie tylko uczniowie, ale i nauczyciele, zdobyta wiedza jest wykorzystywana przez cały rok szkolny, kiedy to nauczyciele planują formy i metody pracy (w tym pracy pozalekcyjnej), a licealiści mają świadomość ich celowości i przydatności w procesie uczenia się.</p>
Charakterystyka wymagań na poziomie wysokim	Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełniania poziomu wysokiego.</i>
<p>Organizacja procesów edukacyjnych umożliwia uczniom powiązanie różnych dziedzin wiedzy i jej wykorzystanie.</p>	<p>Szkoła Y to publiczne technikum kształcące młodzież w zawodach tzw. budowlanych. Wobec dużej konkurencji na rynku szkolnictwa ponadgimnazjalnego, ambicją szkoły jest wysoka jakość kształcenia i wychowania, a co za tym idzie, spełnianie wymagań państwa na poziomie wysokim. Podstawowe planowanie procesów edukacyjnych w szkole odbywa się analogicznie do planowania w liceum X. Specyfika szkoły wymusza jednak uwzględnienie w procesie planowania dodatkowo takich kwestii, jak: potrzeby lokalnego rynku pracy i dominujące trendy na rynku europejskim, organizacja praktycznej nauki zawodu w specjalistycznych pracowniach szkolnych, organizacja praktyk zawodowych w kraju i za granicą, współpraca z pracodawcami i urzędem pracy, współdziałanie nauczycieli w zakresie organizowania kształcenia ogólnego i zawodowego.</p> <p>Szczególnego znaczenia nabiera w szkole takie planowanie i organizowanie procesów edukacyjnych, które umożliwi uczniom powiązanie różnych dziedzin wiedzy i nauczanych przedmiotów, co nie tylko ułatwi im uczenie się, ale też pomoże rozumieć świat, przygotuje do funkcjonowania w społeczności (lokalnej i globalnej) i pozwoli odnaleźć się na rynku pracy. Chcąc sprostać tym wymaganiom, szkoła dba, aby szkolny zestaw programów nauczania uwzględniał zasadę integracji. Nauczyciele konsultują swoje programy nauczania i plany zajęć z innymi nauczycielami. Planując pracę z uczniami, uwzględniają integrację treści, dotyczących tych samych (bądź zbliżonych) problemów, pojęć, postaci. Ponadto, zespoły nauczycieli wspólnie ustalają sposób realizacji zagadnienia (który przedmiot wprowadza zagadnienie, który je poszerza, wykorzystując wiedzę i umiejętności nabyte na innych lekcjach). Szkoła dba też, aby przyjęte w szkole programy nauczania i opracowane przez nauczycieli plany dydaktyczne zapewniały kształtowanie kompetencji kluczowych, a kalendarz uroczystości i imprez szkolnych uwzględniał powiązanie różnych dziedzin wiedzy i doświadczeń uczących się. Nauczyciele technikum podczas zajęć obowiązkowych i dodatkowych odwołują się do doświadczeń i umiejętności nabytych przez uczniów podczas poprzedniego etapu edukacyjnego bądź innych zajęć edukacyjnych, realizując cele własnego przedmiotu, odnoszą się do treści dotyczących różnych dziedzin działalności człowieka, wskazują użyteczność zdobytej wiedzy, wyposażają uczniów w umiejętności i sprawności potrzebne do życia w zmieniającym się środowisku oraz do kontynuacji kształcenia na dalszych etapach edukacji.</p>

<p>Uczniowie mają wpływ na sposób organizowania i przebieg procesu uczenia się.</p>	<p>Uczniowie technikum realizują projekty o charakterze interdyscyplinarnym, a dodatkowa oferta szkoły – spotkania z ciekawymi ludźmi, uroczystości szkolne i środowiskowe, wycieczki turystyczno-krajoznawcze, wyjazdy, wyjścia na imprezy kulturalne (kino, teatr, koncert), wycieczki edukacyjne, udział w pokazach i festiwalach nauki – jest spójna z realizowanymi treściami i umożliwia uczniom szersze zrozumienie świata i ludzi.</p> <p>O wysokim poziomie podejmowanych działań świadczy fakt, że uczniowie technikum mają wpływ na sposób organizowania i przebieg procesu uczenia się, przejmując przy tym odpowiedzialność za własny rozwój. Nauczyciele, planując zajęcia, stawiają sobie pytanie, jakie sytuacje edukacyjne zorganizować uczniom, aby im pomóc w zdobyciu określonych wiadomości i umiejętności – wiedzą, że w trakcie zajęć aktywni powinni być przede wszystkim uczniowie, rolę nauczyciela zaś, jest stwarzanie ku temu odpowiednich warunków. Uwzględniając te kwestie, nauczyciele dbają o zachowanie właściwych proporcji między swoją aktywnością i zaangażowaniem uczących się, stwarzają uczniom szansę samodzielnego (bądź zespołowego) wykonywania doświadczeń, eksperymentów, rozwiązywania problemów (w szczególności, w toku pracy grupowej). Dają uczniom możliwość kreatywnego angażowania się w etap przygotowania do zajęć (przygotowanie materiałów źródłowych, pomocy dydaktycznych, prezentacji multimedialnych). Przez stosowanie odpowiednich metod pracy (drzewo decyzyjne, analiza SWOT, mapa mentalna...) kształtują w uczniach umiejętność aktywnego myślenia (analiza, synteza, wnioskowanie). Dodatkowo, uczniowie technikum nabywają umiejętności korzystania z różnorodnych źródeł informacji i selekcjonowania zgromadzonego materiału (odróżniania informacji wiarygodnych od interpretacji), uczą się rozpoznawania samego siebie (identyfikują własne mocne i słabe strony), planowania własnej kariery edukacyjnej, przyjmowania odpowiedzialności za efekty podejmowanych działań.</p>
<p>Uczniowie uczą się od siebie nawzajem.</p>	<p>Nauczyciele stwarzają ponadto swoim uczniom okazje do współpracy i współdziałania, co wyposaża ich w przekonanie, że praca grupowa przyspiesza rozwiązywanie problemów, a wiedza nabywana tą drogą, konsultowana i dyskutowana z innymi, jest łatwiej przyswajalna niż kompetencje nabywane w samotności. Uczniowie zatem często mają szansę pracować w parach, w grupach, uczą się przyjmować różne role, dzielą się doświadczeniami, w kooperacji uczą się od siebie wzajemnie.</p>
<p>Uczniowie czują się odpowiedzialni za własny rozwój.</p>	<p>Dodatkowo, uczniowie technikum nabywają umiejętności korzystania z różnorodnych źródeł informacji i selekcjonowania zgromadzonego materiału (odróżniania informacji wiarygodnych od interpretacji), uczą się rozpoznawania samego siebie (identyfikują własne mocne i słabe strony), planowania własnej kariery edukacyjnej, przyjmowania odpowiedzialności za efekty podejmowanych działań. Wszystkie działania prowokujące uczniów do samodzielności w uczeniu się powodują, że przejmują oni odpowiedzialność za własny rozwój.</p>
<p>W szkole lub placówce stosuje się nowatorskie rozwiązania służące rozwojowi uczniów.</p>	<p>Na zakończenie warto dodać, że szkoła, dbając o wysoką jakość kształcenia sięga po nowatorskie rozwiązania dydaktyczne, zgodne z oczekiwaniami uczniów i służące ich rozwojowi. Przed dwoma laty wprowadzono w technikum kształcenie modułowe. To jedna z form nauki zawodu charakteryzująca się podziałem treści kształcenia w zawodzie na moduły (nie występuje tu ujęcie przedmiotowe),</p>

stanowiące odrębne jednostki kształcenia, łączące w sobie naukę praktycznych umiejętności przy jednoczesnym zdobywaniu niezbędnej wiedzy teoretycznej. W związku z całkowitą integracją kształcenia teoretycznego i praktycznego – co do miejsca i czasu – zajęcia odbywają się z podziałem klasy na grupy ćwiczeniowe i realizowane są w pracowniach zawodowych. W planowaniu kształcenia modułowego uwzględnia się dłuższe jednostki metodyczne, co znacznie ułatwia stosowanie aktywnych metod nauczania/uczenia się. Ocena wiedzy i umiejętności jej praktycznego wykorzystania wzajemnie się przenikają, dając uczniowi pełniejszą informację na temat jego przygotowania do zawodu i do sprostania wyzwaniom rynku pracy.

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

.....

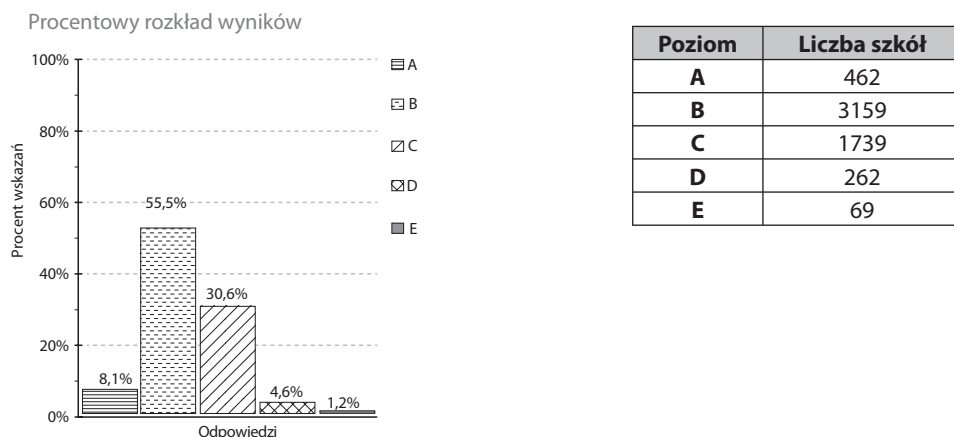
3. Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej

Co mieści się w wymaganiu?

Każda szkoła, stosownie do jej etapu edukacyjnego, typu, specyfiki kształcenia, została zobowiązana do wyposażenia uczniów w wiadomości i umiejętności opisane w podstawie programowej, która określa treści nauczania, cele kształcenia, postawy i efekty działań dydaktyczno-wychowawczych realizowanych w szkole. Dla pełnej realizacji ww. zadań określono zalecane sposoby i warunki realizacji podstawy programowej, dotyczące m.in. takich kwestii, jak optymalne metody i formy pracy, pomoce dydaktyczne, wyposażenie. Ma to umożliwić uczniom nie tylko nabycie, ale i wykorzystywanie w praktyce edukacyjnej zdobytych wiadomości i umiejętności. Szkoła spełniająca to wymaganie zapewnia każdemu uczniowi opanowanie obowiązkowego zakresu wiedzy i umiejętności, wzbogacając go, pogłębiając, uzupełniając, adekwatnie do indywidualnych potrzeb uczniów. Nauczyciele systematycznie diagnozują, monitorują i analizują osiągnięcia każdego uczącego się, aby poznać jego potencjał edukacyjny i na tej podstawie zaplanować adekwatne działania dydaktyczno-wychowawcze. Warto podkreślić, że istotną rolę w planowaniu odgrywają wyniki diagnozy osiągnięć uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego. Szkoła realizująca wymaganie na wysokim poziomie jest skuteczna w swojej pracy, zarówno z uczeniem utalentowanym, jak i tym z trudnościami, nie pomijając w indywidualizacji ucznia o przeciętnych zdolnościach. Dzięki temu, każdy z nich osiąga różnorodne sukcesy edukacyjne na miarę swoich możliwości. Ważnym elementem badania przez szkołę skuteczności działań dydaktyczno-wychowawczych jest analiza losów i osiągnięć absolwentów (czyli tych, którzy ukończyli dany etap edukacyjny), a następnie, w oparciu o poczynione obserwacje, wprowadzanie pożądanych modyfikacji bądź zmian, wpływających na doskonalenie procesów edukacyjnych.

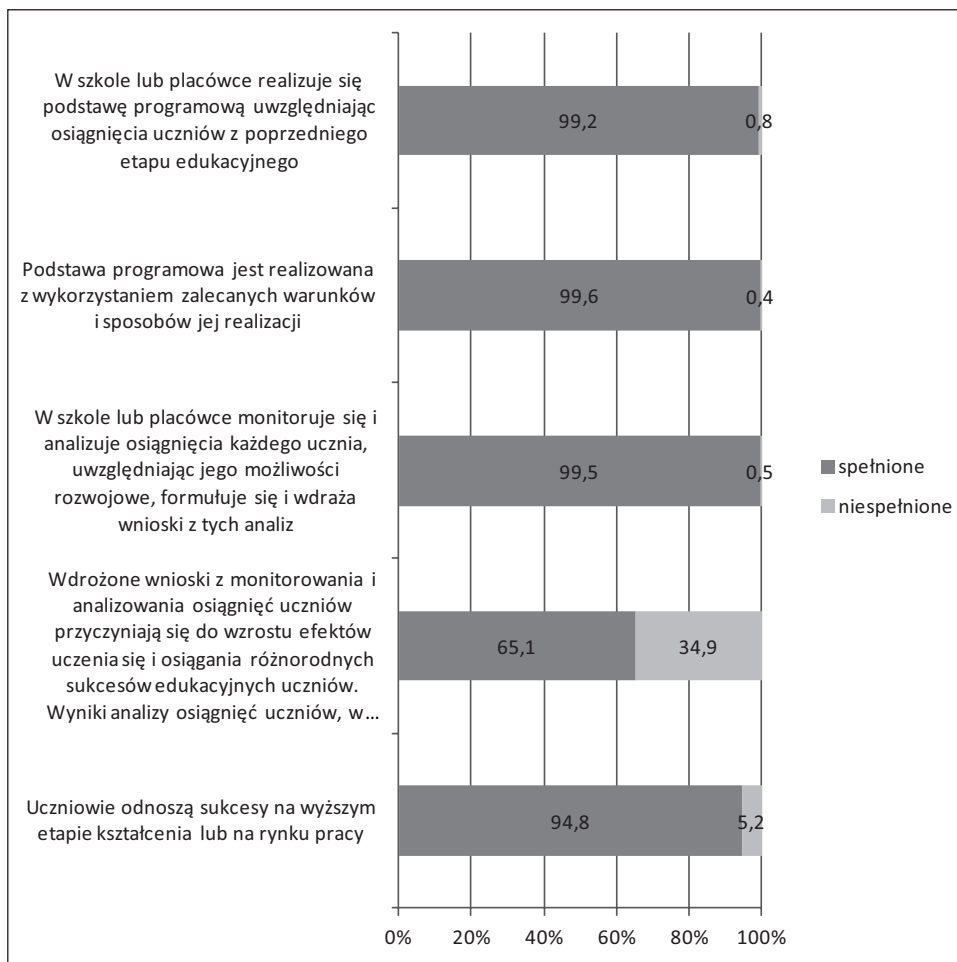
Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Przeprowadzone w latach 2013–2015 ewaluacje zewnętrzne pokazały, że prawie 2/3 badanych szkół spełnia to wymaganie na poziomie co najmniej wysokim (zob. rys. 7). Jednocześnie, najczęściej niespełnianym obszarem jest kryterium dotyczące wpływu wdrażanych działań na wzrost efektów kształcenia (zob. rys. 8).

Rys. 7 Rozkład poziomów spełniania wymagania

Źródło: dane SEO

Rys. 8 Rozkład spełniania obszarów badania w wymaganium

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?**III Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej**

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnianiu wymagań.</i>
W szkole lub placówce realizuje się podstawę programową z uwzględnieniem osiągnięć uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego.	<p>Szkoła X to duża miejska szkoła podstawowa, której uczniami są dzieci odbywające uprzednio obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego w wielu różnych miejskich przedszkolach. Nauczyciele klas I-III, dokonując diagnozy na wejściu, szczegółowo analizują udostępnione przez rodziców arkusze diagnozy gotowości szkolnej oraz opinie i orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznych, w wrześniu każdego roku przeprowadzają własne diagnozy umiejętności każdego dziecka. Nauczyciele pozyskane w ten sposób informacje wykorzystują je w planowaniu indywidualnej pracy ze swoimi uczniami. Wprowadzone „na wejściu” i systematycznie uzupełniane (raz w miesiącu) arkusze obserwacji umożliwiają monitorowanie i analizowanie osiągnięć każdego dziecka (w szczególności w zakresie opanowania treści wynikających z podstawy programowej), pozwalają na formułowanie wniosków i planowanie pracy (zarówno indywidualnej, jak i zespołowej), ułatwiają nauczycielom przygotowanie informacji zwrotnej dla rodziców a także sporządzanie śródrocznej i rocznej oceny opisowej. Gromadzone w ten sposób informacje pozwalają szkole śledzić indywidualne postępy każdego ucznia, na bieżąco reagować na wszelkie zmiany (zarówno pozytywne, jak i negatywne), podejmować właściwe działania sprzyjające osiąganiu przez uczących się różnorodnych sukcesów edukacyjnych, stosownie do ich możliwości rozwojowych. Na zakończenie etapu edukacyjnego, w wyniku prowadzonych analiz indywidualnych osiągnięć każdego dziecka, w arkuszach obserwacji formułowane są wnioski i rekomendacje do pracy z uczniami na kolejnym etapie kształcenia. Kopie kart osiągnięć przekazywane są właściwym wychowawcom klas IV, którzy na tej podstawie planują działania służące realizacji podstawy programowej z uwzględnieniem indywidualnych możliwości i potrzeb każdego uczącego się. Dodatkowo, nauczyciele przedmiotów kluczowych (język polski, matematyka, przyroda, język obcy) przeprowadzają wśród uczniów klas IV testy diagnostyczne (uwzględniające jedynie treści podstawy programowej dla klas I–III), których wyniki (nieprzekładane na oceny szkolne) służą formułowaniu i wdrażaniu wniosków, a zestawione z wynikami testów na zakończenie klasy IV pozwalają na ocenę tendencji.</p> <p>Na monitorowanie i analizowanie osiągnięć uczniów klas IV–VI składają się też testy diagnostyczne na początek i na zakończenie klasy V i VI, próbne sprawdziany, bieżące obserwowanie i ocenianie różnorodnych form aktywności uczniowskiej, ocenianie sumujące stosowane na zakończenie realizowanego działu programowego, przed planowanymi spotkaniami informacyjnymi dla rodziców (tzw. wywiadówkami), na zakończenie pierwszego półrocza i na koniec roku. Szczegółowej analizie szkoła poddaje wyniki uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (zarówno tych z trudnościami, jak i uczniów o wyższych zdolnościach), monitoruje sukcesy uczniów w różnorodnych</p>

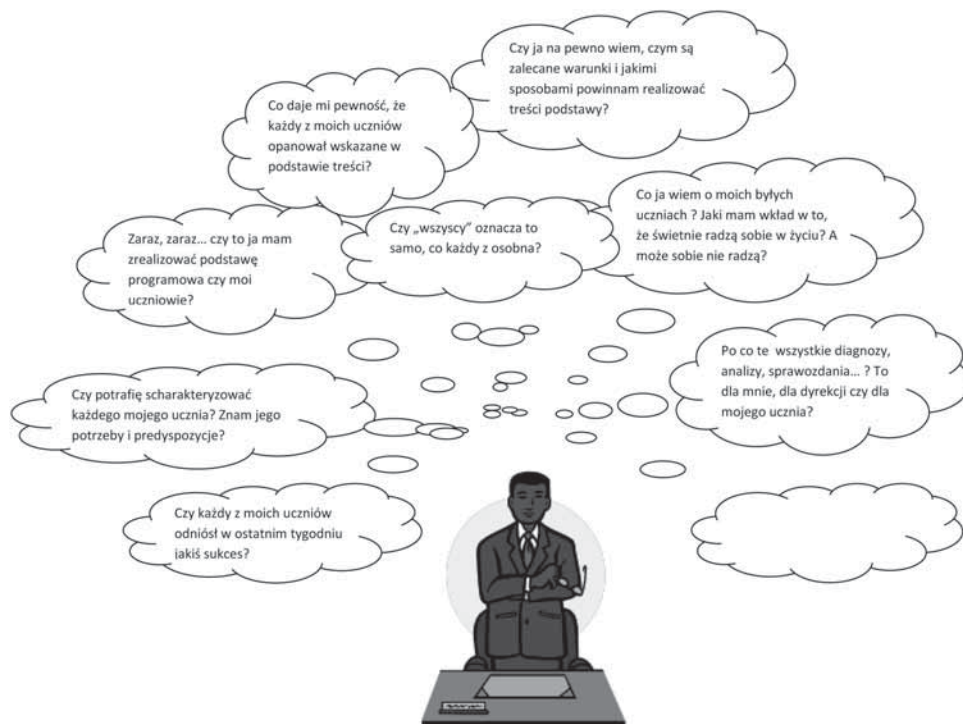
<p>Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej i wykorzystują je podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów.</p>	<p>konkursach, turniejach, przeglądach artystycznych, zawodach sportowych. Zależnie od poziomu prowadzonych analiz, wnioski i rekomendacje do indywidualnej i zespołowej pracy z uczniami formułowane są przez nauczycieli poszczególnych przedmiotów, zespoły nauczycieli (przedmiotowe, wspomagające, oddziałowe), przez radę pedagogiczną i dyrektora szkoły. W trybie nadzoru pedagogicznego dyrektor monitoruje wdrażanie zaplanowanych działań, kontroluje rytmiczność oceniania.</p> <p>Realizując podstawę programową, nauczyciele dbają o pełną realizację wszystkich treści i celów stosownie do etapu kształcenia, wyposażają uczniów w umiejętności kluczowe (czytanie, myślenie matematyczne i naukowe, umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie, umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji, umiejętność pracy zespołowej), realizują wskazane w podstawie zadania ogólne, stosują zalecane warunki i sposoby realizacji. W szkole dba się, aby wszyscy nauczyciele, niezależnie od prowadzonych zajęć, kształcili umiejętności posługiwania się językiem polskim i wzbogacali zasób słownictwa uczniów.</p> <p>Przygotowując uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym, nauczyciele (na wszystkich zajęciach) stwarzają im warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i „mądrego” wykorzystywania informacji z różnych źródeł (w tym internetowych), współpracują w tym zakresie z biblioteką szkolną, odwołując się stale do jej zasobów (w postaci księgozbioru i materiałów multimedialnych).</p> <p>Realizując wynikające z podstawy programowej zadania, szkoła kształtuje u uczniów nawyk dbałości o zdrowie własne i innych ludzi, postawy sprzyjające dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, postawy obywatelskie, patriotyczne, postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji; wszyscy nauczyciele podejmują działania antydyskryminacyjne, sprzyjające kształtowaniu postaw tolerancyjnych. Realizacji powyższych zadań służy planowanie tematycznych godzin z wychowawcą, włączanie adekwatnych treści do zajęć przedmiotowych i pozalekcyjnych, angażowanie uczniów w różnorodne programy i projekty (edukacyjne i wychowawcze), organizowanie uroczystości i imprez wynikających z kalendarza świąt państwowych, kościelnych, rodzinnych, środowiskowych.</p> <p>Należy zauważyć, że szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą spójną całość i uwzględniają wymagania opisane w podstawie programowej, a dyrekcja szkoły w przygotowanie i realizację zadań angażuje każdego nauczyciela.</p> <p>W szkole X istotne jest nie tylko opanowanie wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej, ale również umożliwienie uczniom zastosowania zdobytych umiejętności w praktyce. Nauczyciele stwarzają dzieciom sytuacje, w których rozwiązując problemy uczą się poprzez zabawę, rozwiązywanie zadań dostosowanych do swoich możliwości i nabierają przekonania, że warto się uczyć, bo to przydaje się w praktyce. Doświadczenie, a nie tylko zapamiętywanie faktów i definicji, konieczność zastosowania innego podejścia przy każdym zadaniu ułatwia dzieciom porównywanie, formułowanie własnych opinii, dowodzenie swoich racji oraz rozwiązywanie nietypowych problemów. Jak mówi dyrektor szkoły, „jeśli chcesz dziecko zainteresować i zaciekać, musisz je zaskoczyć, a nie zanudzić”.</p>
--	---

<p>Podstawa programowa jest realizowana z wykorzystaniem zalecanych warunków i sposobów jej realizacji.</p>	<p>W szkole X wszyscy nauczyciele znają i stosują zalecane warunki i sposoby realizacji podstawy programowej. Nauczyciele uczący w klasach I corocznie wspólnie przypominają i analizują podstawę programową wychowania przedszkolnego, podejmują celowe działania ułatwiające dzieciom adaptację do warunków szkolnych, dbają o ich poczucie bezpieczeństwa. Odpowiednie urządzenie i wyposażenie sal lekcyjnych umożliwia nauczycielom realizację treści edukacyjnych (z wykorzystaniem adekwatnych pomocy dydaktycznych, multimediów, zasobów Internetu), a dzieciom zapewnia warunki do zabawy i rekreacji i umożliwia pozostawienie w szkole części podręczników i przyborów szkolnych. Edukacja w klasach I-III realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego. Nauczyciele dbają, aby dzieci miały możliwość rekreacji i zabawy (także w kontakcie z muzyką) stosownie do ich potrzeb. Zgodnie z zaleceniami podstawy programowej, treści nauczania stopniowo narastają i rozszerzają się, a wiadomości i umiejętności nabywane przez uczniów są powtarzane i pogłębiane. W trakcie trzech pierwszych lat nauki dzieci nie tylko opanowują podstawowe umiejętności (czytania, pisanie, rozwiązywania zadań matematycznych, deklamowania wierszy, śpiewania piosenek, tworzenia prac plastycznych), ale też rozwijają zamiłowanie do czytelnictwa, uczą się korzystania z księgozbioru bibliotecznego i z komputerów, nabywają wiedzę przyrodniczą w naturalnym środowisku poza szkołą, uczą się posługiwać językiem obcym, rozwijają sprawność fizyczną podczas zajęć w terenie, na boisku, w szkolnej sali zabaw i w sali gimnastycznej.</p>
<p>W szkole lub placówce monitoruje się i analizuje osiągnięcia każdego ucznia, z uwzględnieniem jego możliwości rozwojowych, formułuje się i wdraża wnioski z tych analiz.</p>	<p>Nauczyciele szkoły X, diagnozując indywidualne możliwości i monitorując osiągnięcia uczniów klas I-III, odkrywają i rozwijają ich uzdolnienia, a następnie stwarzają warunki do prezentowania osiągnięć muzycznych, wokalnych, recytatorskich, tanecznych, sportowych, konstrukcyjnych, angażując dzieci do udziału w konkursach, przeglądach, zawodach, uroczystościach, imprezach szkolnych i środowiskowych. Również nauczyciele drugiego etapu edukacyjnego stosują zalecane warunki i sposoby realizacji celów i treści przedmiotowych. Zgodnie z nimi, rozwijają w uczniach ciekawość świata, motywują ich do aktywnego poznawania rzeczywistości, do uczenia się, komunikowania i samodzielnego docierania do informacji, wprowadzają ucznia w tradycję i sferę wartości narodowych, wychowują do aktywności i odpowiedzialności w życiu zbiorowym, otwierają uczniów na świat muzyki, rozbudzają i wspierają ich artystyczne zainteresowania. Dbają przy tym o integrację treści dydaktycznych i wychowawczych, odwołują się do umiejętności i wiedzy, które uczniowie zdobyli na I etapie kształcenia, stosują metody aktywizujące (w tym umożliwiające uczniom eksperymentowanie i doświadczanie), organizują zajęcia zwiększające szanse edukacyjne dla uczniów mających trudności w nauce oraz dla uczniów, którzy mają szczególne zdolności, wykorzystują podczas zajęć różnorodne pomoce dydaktyczne, stosują multimedia i umożliwiają uczniom praktyczne korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnej, organizują zajęcia pozaszkolne (wycieczki, zajęcia w terenie, wyjścia do kina, do muzeum, do różnorodnych instytucji środowiska lokalnego, wyjazdy do teatru, na koncerty, spektakle, itp.).</p>

	Baza i wyposażenie szkoły, w pełni przystosowane do zalecanych warunków realizacji podstawy programowej, umożliwiając nauczycielom i uczniom nieograniczony dostęp do zalecanych pomocy dydaktycznych i różnorodnych źródeł informacji (w tym zasobów Internetu).
Charakterystyka wymagań na poziomie wysokim	Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełnienia poziomu wysokiego.</i>
Wdrażane wnioski z monitorowania i analizowania osiągnięć uczniów przyczyniają się do wzrostu efektów uczenia się i osiągania różnorodnych sukcesów edukacyjnych uczniów.	Szkoła Y to publiczne miejskie gimnazjum obwodowe, rekrutujące uczniów z 4 wiejskich szkół podstawowych i jednej szkoły, funkcjonującej w tym samym mieście. Nauczyciele, dokonując diagnozy na wejściu, szczegółowo analizują wyniki uczniów odnotowane na świadectwach ukończenia szkoły podstawowej, wyniki sprawdzianu zewnętrznego, dane udostępnione przez właściwą Okręgową Komisję Egzaminacyjną. Wnikliwej analizie poddawane są też udostępnione przez rodziców opinie i orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznych. Zarówno dyrekcja, jak i rada pedagogiczna gimnazjum zauważają, że corocznie potencjał wyjściowy uczniów klas I jest bardzo zróżnicowany. Wykorzystanie kalkulatora EWD w analizach wewnątrzszkolnych pozwala nauczycielom na wychwycenie stałych tendencji w tym zakresie; nauczyciele zauważyli między innymi, że jedna ze szkół podstawowych corocznie przekazuje im uczniów o bardzo niskim potencjale, z kolei inna wiejska szkoła od pięciu lat „wypuszcza” uczniów z potencjałem bardzo wysokim. Wszystkie zgromadzone informacje stanowią podstawę do opracowania „indywidualnych kart osiągnięć” dla każdego ucznia oraz tzw. „obrazu klasy”. Opracowane „na wejściu” i systematycznie uzupełniane podczas trzyletniej nauki w gimnazjum arkusze ułatwiają monitorowanie i analizowanie osiągnięć każdego ucznia (w szczególności w zakresie opanowania treści wynikających z podstawy programowej), pozwalają na formułowanie wniosków i planowanie pracy zarówno indywidualnej, jak i z zespołami klasowymi bądź grupami uczniów o specyficznych potrzebach. Warto dodać, że wspomniane wyżej (ujednoliczone) indywidualne arkusze uczniów są dostępne w wersji elektronicznej dla wszystkich nauczycieli (w tym pedagoga szkolnego), którzy mogą na bieżąco odnotowywać istotne informacje dotyczące np. sukcesów ucznia (w konkursach, zawodach, turniejach) bądź pojawiających się problemów (także natury wychowawczej); cykliczne wpisy (dotyczące takich kwestii, jak wyniki badania osiągnięć przedmiotowych, egzaminów próbnych, klasyfikacji semestralnej i rocznej) dokonywane są przez wychowawcę i zespoły nauczycielskie (humanistyczny i matematyczno-przyrodniczy) przynajmniej dwa razy w roku. Arkusz „obraz klasy” uzupełniany jest 4 razy w roku (listopad, styczeń-marzec, czerwiec) w toku zebrań zespołu nauczycieli uczących w jednym oddziale. Gromadzone w ten sposób informacje (uzupełnione o codzienne monitorowanie i ocenianie różnych form aktywności) pozwalają szkole śledzić indywidualne postępy każdego ucznia, na bieżąco reagować na wszelkie niepokojące symptomy, podejmować właściwe działania sprzyjające osiąganiu przez uczących się różnorodnych sukcesów edukacyjnych, stosownie do ich możliwości rozwojowych. Wartym zauważenia jest fakt iż nauczyciele celowo planują i realizują działania, które zapewniają każdemu uczniowi opanowanie treści podstawy programowej i umożliwiają odniesienie jakiegoś sukcesu (zgodnie z predyspozycjami) w każdym półroczu roku szkolnego.

<p>Wyniki analizy osiągnięć uczniów, w tym uczniów, którzy ukończyli dany etap edukacyjny, potwierdzają skuteczność podejmowanych działań dydaktyczno-wychowawczych.</p>	<p>Konsekwentne wdrażanie wniosków z monitorowania i analizowania osiągnięć uczniów sprawia, że uczący się (zarówno ci z trudnościami, jak i uczniowie zdolni) poprawiają swoje wyniki w nauce i osiągają różnorodne sukcesy edukacyjne. Ponadto trzyletnie wskaźniki edukacyjnej wartości dodanej pokazują ponadprzeciętną efektywność kształcenia w zakresie przedmiotów objętych egzaminem zewnętrznym – szkoła od kilku lat utrzymuje pozycję „szkoły sukcesu”. Wszyscy absolwenci szkoły kontynuują naukę w szkołach ponadgimnazjalnych, przy czym zdecydowana większość (ok. 80%) uczniów zdaje egzaminy maturalne i podejmuje naukę w szkołach wyższych różnego typu (w tym na uczelniach technicznych). Absolwenci, którzy odnoszą sukcesy na rynku pracy, chętnie współpracują ze szkołą w celu rozbudzenia i wzmacniania motywacji uczniów gimnazjum.</p>
--	---

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

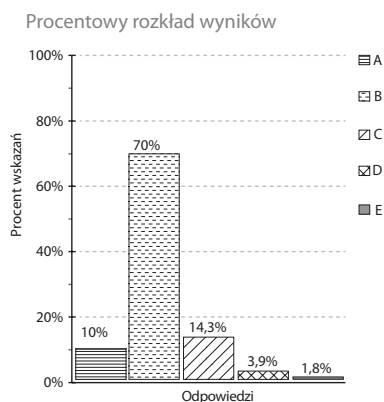
4. Uczniowie są aktywni

Co się mieści w wymaganiu?

Zadaniem szkoły na każdym etapie kształcenia jest permanentne pobudzanie uczniów do aktywności. Rolą nauczycieli jest stwarzanie sytuacji, które zachęcają każdego ucznia do angażowania się w zajęcia, zgłaszania własnych pomysłów, podejmowania inicjatyw. Nauczyciel, dla którego priorytetem jest indywidualny rozwój ucznia, potrafi zainspirować go do aktywności, pobudzić jego wewnętrzną motywację do działania i osiągnięcia sukcesu. Wykorzystywanie na lekcji metod, które pozwalają uczniom eksperymentować, rozwiązywać problemy, uczestniczyć w debatach, projektach edukacyjnych, happenin-gach, zajęciach terenowych, wycieczkach dydaktycznych jest zasadniczym elementem tego procesu. Szkoła realizująca wymaganie na wysokim poziomie nie tylko wspiera uczniów w ich aktywności na lekcjach, ale zachęca do inicjowania i realizacji działań pozalekcyjnych w ramach projektów i programów, kampanii społecznych, przedsię-wzięć o charakterze charytatywnym i wolontariackim. Nie zawsze muszą one wiązać się z działalnością samorządu uczniowskiego, mogą być inicjatywą grupy uczniów o tych samych zainteresowaniach. Istotne, że szkoła daje uczącym się szansę realizacji pomysłów służących ich rozwojowi (w tym nabywaniu kompetencji społecznych i obywatel-skich) i wpływających na rozwój szkoły. A uczniowie korzystają ze stworzonych moż-liwości inicjując różnorodne działania, które są ciekawe dla nich, a jednocześnie uczą współpracy i angażowania innych.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

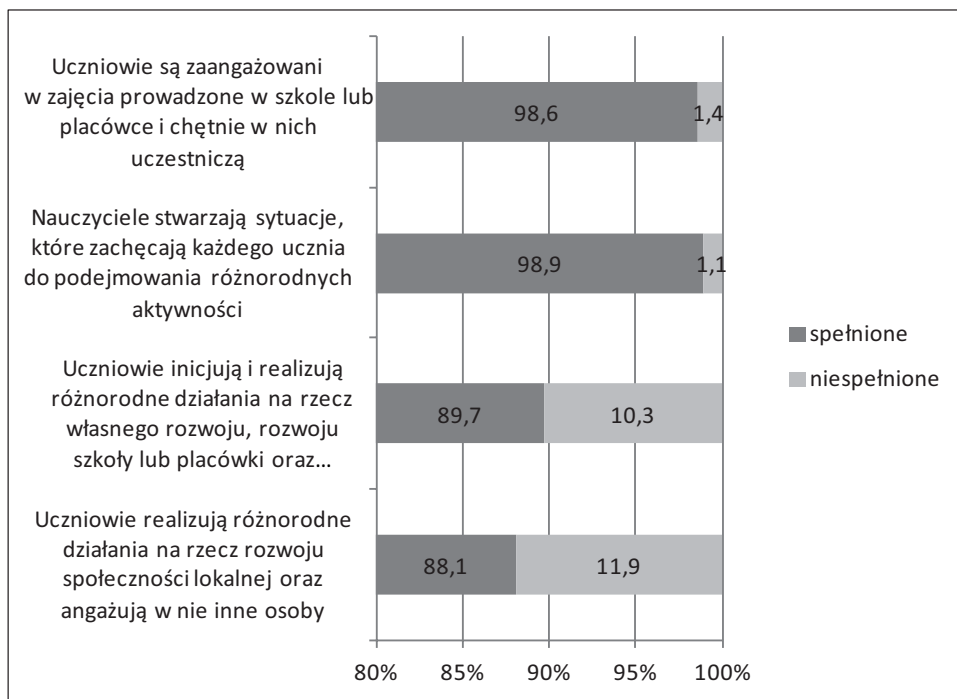
Przeprowadzone w latach 2013–2015 ewaluacje zewnętrzne pokazały, że uczniowie polskich szkół są naprawdę aktywni. Dokładnie 80% szkół osiągnęło w tym wymaganiu poziom wysoki bądź bardzo wysoki (zob. rys. 9). Mocną stroną zdecydowanej większości badanych szkół jest wysoki poziom zaangażowania uczniów w zajęcia szkolne i tworzenie przez nauczycieli atmosfery sprzyjającej aktywności młodych ludzi (zob. rys. 10). Jednocześnie w szkołach, które osiągnęły poziom C lub D uczniowie rzadko inicjują dzia-łania służące ich własnemu rozwojowi i rozwojowi szkoły (raczej korzystają z propozycji nauczycieli), sporadycznie angażują innych w działania na rzecz środowiska lokalnego.

Poziom	Liczba szkół
A	132
B	922
C	188
D	5124
E	69

Rys. 9 Rozkład poziomów spełnienia wymagania

Źródło: dane SEO

Rys. 10 Rozkład spełnienia obszarów badania w wymaganium

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?

IV Uczniowie są aktywni

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnieniu wymagania.</i>
Nauczyciele stwarzają sytuacje, które zachęcają każdego ucznia do podejmowania różnorodnych aktywności.	Szkoła X jest niepubliczną szkołą zawodową kształcąca młodzież w zawodach tzw. żywieniowych. Mimo wzrastającej konkurencji na rynku szkół ponadgimnazjalnych, szkoła cieszy się dużą popularnością wśród młodzieży. Być może sukces swój zawdzięcza sformułowanej w języku ucznia misji: „Tu zdobędę wymarzony zawód, zostanę dobrym fachowcem i będę robił to, co lubię”. Ambicją szkoły jest takie nauczanie zawodu, które już na etapie szkolnym przyniesie uczniom satysfakcję z dokonanego wyboru, wpłynie na odpowiednią motywację, podniesie poczucie własnej wartości. Szkoła przywiązuje zatem dużą wagę do bazy i wyposażenia, aby jej uczniowie zdobywali wiedzę i umiejętności w nowoczesnych estetycznie urządzonej pracowniach, z wykorzystaniem najnowocześniejszych sprzętów i urządzeń specjalistycznych. Wspólne spotkania i wielokrotne dyskusje nauczycieli doprowadziły do zmiany metod pracy na takie, które dominują w praktycznej nauce zawodu i sprawiły, że uczniowie szkoły X chętnie biorą udział w zajęciach teoretycznych i ogólnokształcących. Również podczas tych zajęć uczniowie systematycznie pracują zespołowo, wspólnie rozwiązują problemy, wykonują mapy

<p>Uczniowie są zaangażowani w zajęcia prowadzone w szkole lub placówce i chętnie w nich uczestniczą.</p>	<p>mentalne, uczestniczą w dyskusjach, przygotowują prezentacje multimedialne, poszukują i gromadzą informacje, korzystając przy tym (w jednakowych proporcjach) z materiałów tradycyjnych (książki, czasopisma) i z technologii informatycznej i multimediiów. Nauczyciele dbają przy tym, aby w pełni wykorzystać indywidualne zainteresowania (także zawodowe) do wprowadzania nowych treści ogólnokształcących, a teoretyczne przedmioty zawodowe w przeważającej części opierają się na doświadczeniu i praktycznym rozwiązywaniu autentycznych problemów.</p> <p>Niestety pokutujący do dziś w społeczeństwie stereotyp, iż uczeń, który ma trudności z nauką, może kontynuować edukację jedynie w „zawodówce” sprawia, że do szkoły istotnie trafiają uczniowie o bardzo niskich osiągnięciach w gimnazjum. Po części szeregi szkoły zasilają również ci, którzy nie poradzili sobie w I klasie technikum. Dużą trudnością było zatem od zawsze zaangażowanie młodzieży w teoretyczne przedmioty zawodowe, a w szczególności ogólnokształcące. Działania nauczycieli sprawiają, że uczniowie chętnie uczestniczą w zajęciach praktycznych, z dużym zaangażowaniem włączają się w wykonywanie zadań praktycznych, dostrzegając wymierne (nierzadko spektakularne) efekty swojej pracy. Dodatkowo, zróżnicowany i ekonomiczny przydział zadań (stosownie do zaobserwowanych predyspozycji uczniów) wpłynął na zaangażowanie każdego ucznia, wzmocnił motywację, podniósł poczucie własnej wartości tych, o których zwykle mówiło się, że są najsłabsi. Uczniowie szkoły X w dużym stopniu angażują się także w zajęcia pozalekcyjne. Obowiązująca tu zasada, że zajęcia dodatkowe nie mogą być „przedłużeniem lekcji” sprawdza się. Uczniowie wspólnie z nauczycielami ustalają, jakie formy pracy ich interesują, i tak na przykład: prowadzą eksperymenty kulinarne (przygotowując potrawy, o których nigdy nie słyszeli), specjalizują się w kuchni wegetariańskiej, uczęszczają na zajęcia sportowe w siłowni bądź klubu filmowego. Mniejszym powodzeniem cieszą się typowe zajęcia służące przygotowaniu do egzaminów kwalifikacyjnych.</p>
<p>Uczniowie współpracują ze sobą w realizacji przedsięwzięć będących wynikiem działań samorządu uczniowskiego.</p>	<p>Młodzież, na miarę swoich możliwości i indywidualnych zainteresowań, angażuje się w działalność samorządową. Corocznie odbywają się demokratyczne wybory opiekuna i Rady Samorządu Uczniowskiego. Poprzedza je atrakcyjna, zgodna z zasadami etyki kampania wyborcza. Młodzież wybiera spośród siebie przewodniczącego i zastępcę RSU, skarbnika, protokolanta. Pozostali członkowie Rady, bez podziału na specjalistyczne sekcje, mogą inicjować i angażować innych w działalność różnego typu (kulturalną, sportową, charytatywną, turystyczno-krajoznawczą), stosownie do własnych zainteresowań, potrzeb, możliwości. W każdy pierwszy wtorek miesiąca odbywa się spotkanie wszystkich członków Rady, kiedy to wspólnie ocenia się zrealizowane przedsięwzięcia i planuje kolejne (opracowując harmonogram, przydzielając zadania, ustalając osoby odpowiedzialne). Współpracując ze sobą, aktywizując samorządy klasowe, angażując całą społeczność uczniowską, młodzież z powodzeniem organizuje: imprezy kulturalne (dyskoteki, wyjścia do kina), uroczystości szkolne (Dzień Edukacji Narodowej, Dzień Chłopa, Dzień Kobiet), zawody sportowe (rozgrywki i turnieje międzyklasowe), akcje charytatywne (WOSP, „Szlachetna Paczka”, „Pomóż Dzieciom Przetrwać Zimę”), zbiórki karmy dla zwierząt, akcje ekologiczne (Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata), Dni Otwartych Drzwi. Dodatkowo, samorządy klasowe inicjują i realizują różne przedsięwzięcia na poziomie swoich klas (wycieczki,</p>

	rajdy piesze i rowerowe, pomoc koleżeńska itp.). Mimo trudności i ograniczeń wynikających z faktu, iż ponad 70% uczniów to młodzież dojeżdżająca z innych miejscowości, Samorząd Uczniowski odgrywa ważną rolę w realizacji zadań wychowawczych szkoły.
Charakterystyka wymagania na poziomie wysokim	Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełnienia poziomu wysokiego.</i>
Uczniowie inicjują i realizują różnorodne działania na rzecz własnego rozwoju, rozwoju szkoły lub placówki i społeczności lokalnej oraz angażują w nie inne osoby.	<p>Szkoła Y to gminne 9-oddziałowe gimnazjum wiejskie, funkcjonujące w dość ubogim środowisku. Wysoki odsetek bezrobocia sprawia, że wielu dorosłych wyjeżdża do pracy za granicę, pozostawiając tym samym młodych ludzi pod opieką dziadków bądź innych krewnych. Problemem, z którym zmagają się szkoły jest brak stałego systematycznego kontaktu z rodzicami, brak właściwego nadzoru nad czasem pozalekcyjnym młodych ludzi i w końcu brak wsparcia szkoły w budowaniu motywacji gimnazjalistów do nauki. Mimo wspomnianych ograniczeń, szkoła odnotowuje wysokie wyniki egzaminów gimnazjalnych a uczniowie zdobywają różnorodne osiągnięcia. Kluczem do sukcesu okazało się takie planowanie i organizowanie zajęć, które zachęci każdego ucznia do podejmowania różnorodnych aktywności, zarówno podczas zajęć lekcyjnych, jak i dodatkowych. Na poziomie planowania uwzględniono nie tylko możliwości i predyspozycje uczniów, ale też ich oczekiwania i preferencje – włączenie gimnazjalistów w planowanie zajęć artystycznych i technicznych oraz różnorodnych (sportowych, artystycznych, przedmiotowych, kulturalnych, turystyczno-krajoznawczych, informatycznych) zajęć pozalekcyjnych, w znacznym stopniu wpłynęło na ich pozytywną motywację. Dużemu zaangażowaniu uczniów w ww. zajęcia sprzyja ich forma projektowa oraz wzajemna korelacja. W efekcie, młodzież gimnazjum muzykuje, tańczy i śpiewa, gotuje i piecze, majsterkuje, prowadzi eksperymenty chemiczne i fizyczne, robi zdjęcia i kręci filmy, redaguje gazetkę szkolną, uprawia ulubione dyscypliny sportowe, realizuje się w regularnym wolontariacie, organizuje imprezy i uroczystości, podczas których prezentuje efekty swojej działalności. Taka wielokierunkowa aktywność uczniów zaowocowała tym, że z inicjatywy gimnazjalistów w szkole powołano koło dziennikarskie, drużynę harcerską, koło wolontariackie, Szkolne Koło PCK, Szkolne Koło Krajoznawczo-Turystyczne. Sukcesem szkoły jest fakt, iż w gimnazjum nie ma ucznia, który nie byłby zaangażowany w jakąkolwiek formę pracy pozalekcyjnej. Jest to możliwe dzięki odpowiednio przemyślanemu tygodniowemu planowi zajęć, odpowiedniej organizacji dowozu uczniów oraz, co najważniejsze, ogromnemu zaangażowaniu nauczycieli. Warto dodać, że uczniowie, przyzwyczajeni do różnorodnych form i metod pracy, często sami inicjują niektóre z nich, proponują nauczycielom sposoby rozwiązania problemu, sugerują formy pracy w zespołach kilkuosobowych bądź w parach. Otwartość, gotowość współdziałania i wspierania inicjatyw uczniowskich, sprawia, że to młodzież proponuje różnorodne formy działalności (festyny, uroczystości okolicznościowe, akcje charytatywne, projekty ekologiczne i prozdrowotne, konkursy, przeglądy i turnieje, wieczory literackie i filmowe, rajdy piesze i rowerowe) i angażuje w nie, nie tylko swoich kolegów, ale też pracowników publicznej biblioteki, gminnego ośrodka kultury, leśnictwa, parafii, ośrodka pomocy społecznej, lokalnych zakładów opieki zdrowotnej, a także przedszkole i szkoły podstawowe z terenu gminy. Rozbudzenie aktywności gimnazjalistów i wspieranie ich w realizacji pomysłów w znacznym stopniu przełożyło się na wysoki stopień zaangażowania uczących się</p>

w zajęcia szkolne; warunek był jeden – nie mogą one być mniej atrakcyjne niż zajęcia pozalekcyjne. Również w tym przypadku, wiele zależało od zaangażowania, pasji, pomysłów i codziennego przygotowania nauczycieli. Położenie nacisku na systematyczne stosowanie metod aktywizujących, przy ograniczeniu roli nauczyciela (do dyskretnego mentora) sprawiło, że to uczący się dociekają, rozwiązują problemy, szukają nowych rozwiązań, prowadzą doświadczenia i obserwacje, formułują hipotezy i wnioski, wcielają się w rolę, prowadzą debaty, poszukują i gromadzą informacje, porównują i selekcjonują, tworzą i prezentują efekty swoich działań. Gimnazjaliści często pracują zespołowo (nie tylko w realizacji projektów), wspólnie planują pracę, przydzielają zadania, dyskutują, dzielą się swoimi spostrzeżeniami i pomysłami, spierają się, podejmują kompromisowe rozwiązania. Na terenie całej szkoły widoczne są efekty pracy metodą drzewa decyzyjnego, metaplanu, graffiti, zbudowane przez młodzież mapy mentalne czy portfolio.

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

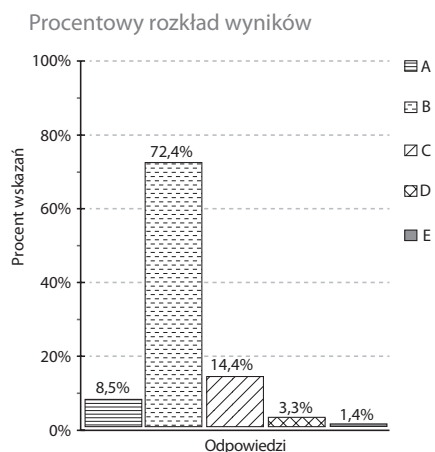
.....

5. Kształtowane są postawy i respektowane normy społeczne

Co mieści się w wymaganiu?

Nowe rozporządzenie⁷ rozszerza zakres tego wymagania już w nazwie sugerując, że istotny jest proces kształtowania charakterów młodych ludzi. W szkole spełniającej wymaganie wszyscy uczniowie czują się bezpiecznie pod względem psychicznym i fizycznym, rozumieją zasady regulujące porządek życia szkolnego i akceptują je. Relacje między wszystkimi członkami społeczności szkolnej (uczniami, nauczycielami, dyrekcją, pracownikami niepedagogicznymi) są oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu, a nauczyciele przez osobisty przykład, kształtują pożądane społecznie postawy. Szkoła, która jest skuteczna w swoich działaniach wychowawczych, włącza uczniów od najmłodszych klas do uczestnictwa w tworzeniu reguł życia szkolnego i wspiera samorząd uczniowski w realizacji podejmowanych działań. Szkoła zauważa wszelkie (nawet najdrobniejsze) przejawy dyskryminacji (wykluczanie z grupy, wyśmiewanie, złośliwe żarty...). Działania antydyskryminacyjne, podejmowane są w codziennych sytuacjach wychowawczych (nie tylko w ramach realizowanych programów, projektów czy akcji), nie ograniczają się jedynie do reagowania na zidentyfikowane przypadki przemocy motywowanej uprzedzeniami, a mają charakter świadomych, planowych, systemowych rozwiązań o charakterze profilaktycznym (kształtujących pożądane postawy społeczne). Działania wychowawcze są obszarem, w którym ściśle współpracuje się z rodzicami i uczniami. Współpraca tych podmiotów na etapie diagnozy potrzeb, planowania działań wychowawczych, realizacji, oceny skuteczności, wprowadzania zmian zapewnia uczniom poczucie bezpieczeństwa, kształtuje właściwe zachowania i postawy, umożliwia przyswajanie i przyjęcie za własne poglądów, postaw, norm i wartości wypracowanych w szkole. Planowanie działań wychowawczych w oparciu o systematyczną diagnozę, skuteczne wdrażanie celowych i systemowych rozwiązań, unikanie „akcji” mających charakter doraźnego „gaszenia pożarów” wyróżnia szkołę realizującą wymaganie na wysokim poziomie.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

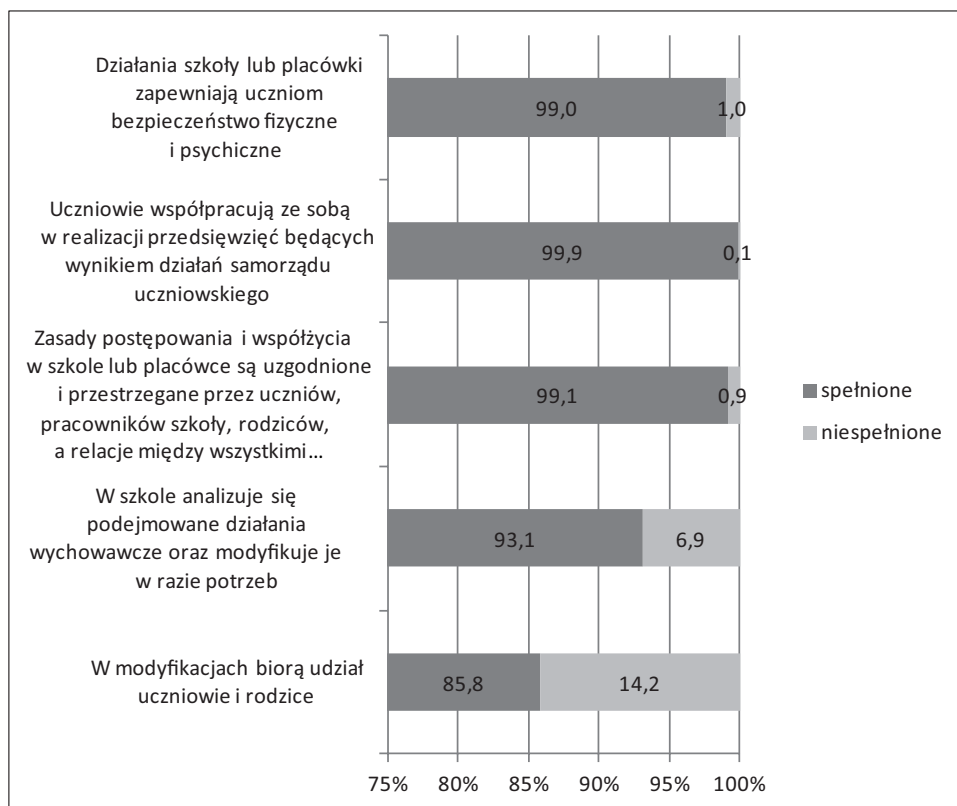

Poziom	Liczba szkół
A	294
B	2518
C	501
D	114
E	49

Rys. 11 Rozkład poziomów spełniania wymagania
Źródło: dane SEO

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 6 sierpnia 2015 roku w sprawie wymagań państwa wobec szkół i placówek.

Wyniki przeprowadzonych w latach 2013–2015 zewnętrznych ewaluacji szkół pokazały, że nieco ponad 80% z nich spełnia to wymaganie w wysokim bądź bardzo wysokim stopniu (zob. rys. 11). Do słabszych obszarów należy zaliczyć analizowanie i modyfikowanie podejmowanych działań wychowawczych z udziałem uczniów i ich rodziców (zob. rys. 12).

Rys. 12 Rozkład spełnienia obszarów badania w wymaganium

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?

V Respektowane są normy społeczne

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnianiu wymagania.</i>
Szkoła lub placówka realizuje działania wychowawcze i profilaktyczne, które są dostosowane do potrzeb uczniów i środowiska *.	Szkoła X to prowadzony przez powiat zespół szkół ponadgimnazjalnych łączący w sobie dwa typy szkół: technikum i zasadniczą szkołę zawodową. Jak w wielu tego typu szkołach, i tutaj pojawiają się problemy natury wychowawczej, wynikające zarówno z dużego zróżnicowania młodzieży i jej specyficznych potrzeb rozwojowych, jak też z obserwowanych w wielu środowiskach problemów społecznych: bezrobocie, ubóstwo, brak wsparcia i negatywne wzorce w rodzinie, zagrożenie patologiami (alkoholizm, narkomania, przemoc domowa), ucieczka w świat Internetu. Czyhające na młodzież zagrożenia oraz

<p>Działania szkoły lub placówki zapewniają uczniom bezpieczeństwo fizyczne i psychiczne, a relacje między wszystkimi członkami społeczności szkolnej są oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu.</p>	<p>indywidualne problemy i potrzeby młodych ludzi, to czynniki, które (obok celów wynikających z koncepcji pracy szkoły, programu wychowawczego i szkolnego programu profilaktyki) w znacznej mierze ukierunkowują pracę wychowawczą i opiekuńczą szkoły. Ważnym elementem w pracy szkoły jest budowanie wzajemnej tolerancji, ponieważ do szkoły uczęszczają uczniowie dwóch wyznań. Na skuteczność podejmowanych działań wpływa jednolity system oddziaływań wychowawczych, konsekwencja w stosowaniu ustalonych zasad i procedur, powszechne zaangażowanie wszystkich pracowników szkoły (w tym również niepedagogicznych) w egzekwowanie obowiązujących norm.</p> <p>Aby zapewnić uczniom bezpieczeństwo fizyczne, szkoła:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● dba o bezpieczne urządzenie i wyposażenie bazy dydaktyczną i jej otoczenia (przeeglądy roczne i okresowe, oznakowane wyjścia ewakuacyjne, atestowane meble, regulaminy bhp w pracowniach szkolnych, ogrodzenie terenu szkoły i boisk, bezpieczny parking dla pracowników szkoły i uczniów, itp.); ● zapewnia stałe dyżury nauczycieli i pracowników niepedagogicznych na korytarzach szkolnych i przy wejściu do szkoły (zapobiegające wejściom na teren placówki osób niepowołanych); ● śledzi zapisy monitoringu wizyjnego (na terenie szkoły i w jej otoczeniu); ● monitoruje frekwencję uczniów; ● współpracuje z policją i strażą miejską (codzienne monitorowanie otoczenia szkoły); ● podejmuje współpracę z władzami lokalnymi w ramach akcji „Bezpieczne Miasto”; ● na bieżąco reaguje na przypadki agresywnych zachowań młodzieży na terenie szkoły lub w drodze do niej. <p>Z kolei, w celu zapewnienia swoim uczniom bezpieczeństwa psychicznego i emocjonalnego, szkoła podejmuje takie działania, jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● tworzenie przyjaznego klimatu szkoły (okres adaptacyjny dla uczniów nowo przyjętych, otwarte relacje z wychowawcą, zajęcia integracyjne dla uczniów); ● równe traktowanie wszystkich uczniów; ● stała opieka psychologa i pedagoga szkolnego (indywidualne rozmowy, interwencje, mediacje, konsultacje, pogadanki...); ● współpraca z gminnymi ośrodkami pomocy społecznej, miejskim centrum pomocy rodzinie, ośrodkiem interwencji kryzysowej; ● organizowanie pomocy materialnej; ● realizacja działań antidyskryminacyjnych (w szczególności ze względu na pochodzenie, status materialny, różnice intelektualne); ● podejmowanie współpracy z sądem dla nieletnich i z kuratorami sądowymi; ● realizacja programów i projektów profilaktycznych (przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym, sięganiu po używki, podejmowaniu ryzykownych przedsięwzięć, alienacji, uzależnieniu od Internetu itp.) we współpracy z powiatowym inspektoratem SANEPID, z PCK, z policją, z poradnią psychologiczno-pedagogiczną. Mimo licznych zagrożeń, ograniczeń i trudności środowiskowych (w tym także utrudnionego kontaktu z rodzicami uczniów spoza miasta), działania szkoły okazują się skuteczne. Zdecydowana większość uczniów, zarówno technikum, jak i szkoły zawodowej, czuje się w szkole bezpiecznie
---	--

<p>Zasady postępowania i współzycia w szkole lub placówce są uzgodnione i przestrzegane przez uczniów, pracowników szkoły i placówki oraz rodziców.</p>	<p>(co pokazały badania prowadzone w ramach ewaluacji wewnętrznej), sporadycznie zdarzają się przypadki niepożądanych zachowań (agresja słowna i fizyczna, sięganie po używki, konflikty między uczniami). Na skuteczność podejmowanych działań wpływa jednolity system oddziaływań wychowawczych, konsekwencja w stosowaniu ustalonych zasad i procedur, powszechne zaangażowanie wszystkich pracowników szkoły (w tym również niepedagogicznych) w egzekwowanie obowiązujących norm. Dodatkowo, na właściwe zachowania uczniów wpływa fakt, iż zasady postępowania i współzycia w szkole są uzgodnione nie tylko przez pracowników szkoły, ale też przez uczniów i ich rodziców, których corocznie zapoznaje się z obowiązującymi regulaminami podczas godzin z wychowawcą, apeli szkolnych, zebrań dla rodziców, kiedy to każdy członek szkolnej społeczności może zgłaszać własne uwagi i propozycje ewentualnych zmian. Obowiązujące zasady i normy są też przywoływane przy okazji podsumowań semestralnych; systematycznie przypomina się je w sytuacji zdarzeń niepożądanych bądź promujących postawy godne naśladowania. Warto też dodać, że w szkole panuje zwyczaj zawierania zarówno indywidualnych, jak i klasowych kontraktów z uczniami, w których zarówno uczący się, jak i nauczyciele zobowiązują się do prezentowania oczekiwanych przez obydwie strony zachowań.</p>
<p>W szkole lub placówce są realizowane działania antydyskryminacyjne obejmujące całą społeczność szkoły lub placówki.</p>	<p>W szkole X systematycznie obserwuje się i monitoruje zachowania uczniów, różnymi technikami bada się atmosferę klas (plebiscyt życzliwości i niechęci, „Zgadnij, kto...”) w celu możliwie szybkiego wychwycenia przejawów dyskryminacji. Zauważane najczęściej przez nauczycieli przypadki zachowań niepożądanych dotyczą różnic intelektualnych, materialnych, wyglądu zewnętrznego (ubiór, przypadki otyłości), sprawności fizycznej. Szczegółnej uwagi wymaga też kwestia różnic wyznaniowych, szkoła funkcjonuje bowiem w środowisku dwóch wyznań – rzymskokatolickiego i prawosławnego. Stosownie do zdiagnozowanych problemów, w szkole planuje się działania antydyskryminacyjne, wprowadzając odpowiednie treści do realizowanych programów nauczania, planów dydaktycznych, szkolnego programu wychowawczego, programu profilaktyki, planów pracy wychowawców. Na tej podstawie podejmowane są działania antydyskryminacyjne o różnorodnym charakterze: profilaktyka zachowań niepożądanych, uświadamianie zagrożeń płynących ze stereotypów i uprzedzeń, kształtowanie postaw i budowanie atmosfery tolerancji, szacunku, równości, natychmiastowe i konsekwentne reagowanie na wszelkie przejawy dyskryminacji, przeciwdziałanie wykluczeniu. Realizując treści antydyskryminacyjne, szkoła stosuje różnorodne formy pracy. Młodzież uczestniczy w wielorakich spotkaniach integracyjnych, realizuje projekty tematyczne, bierze udział w dyskusjach, pogadankach. Opiekuje się miejscami pamięci, odwiedza cmentarze katolicki i prawosławny, podejmuje akcje charytatywne, organizuje uroczystości szkolne i środowiskowe, poznaje literaturę i filmy podejmujące problem dyskryminacji. Warto dodać, iż w realizację wspomnianych działań angażują się nie tylko uczniowie i nauczyciele, ale też pracownicy niepedagogiczni, rodzice, przedstawiciele środowiska lokalnego (pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznej, ośrodka pomocy społecznej, SANEPID-u, PCK, parafii, ośrodka kultury).</p>
<p><i>* Nie dotyczy szkół dla dorosłych, placówek kształcenia praktycznego i placówek kształcenia ustawicznego.</i></p>	

Charakterystyka wymagania na poziomie wysokim	Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełnienia poziomu wysokiego.</i>
<p>W szkole lub placówce, wspólnie z uczniami i rodzicami, analizuje się podejmowane działania wychowawcze, w tym mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań. Ocenia się ich skuteczność oraz, w razie potrzeb, modyfikuje*.</p>	<p>Szkoła Y jest jedną z wielu dużych szkół podstawowych funkcjonujących w mieście wojewódzkim. Jest to szkoła osiedlowa borykająca się z wieloma problemami natury wychowawczej, wynikającymi w znacznej mierze z problemów społecznych środowiska lokalnego.</p> <p>Mimo wspomnianych trudności, działania szkoły okazują się skuteczne. Wyniki ewaluacji wewnętrznej pokazują, że zdecydowana większość uczniów czuje się w szkole bezpiecznie, choć sporadycznie zdarzają się przypadki niepożądanych zachowań (agresja słowna, sięganie po używki, konflikty między uczniami). Skuteczności działań sprzyja jednolity system oddziaływań wychowawczych, konsekwencja w stosowaniu ustalonych zasad i procedur, powszechne zaangażowanie wszystkich pracowników szkoły w egzekwowanie obowiązujących norm. Dodatkowo, na właściwe zachowania uczniów wpływa fakt, iż zasady postępowania i współzycia w szkole są uzgodnione nie tylko przez pracowników szkoły, ale też przez uczniów i ich rodziców, których corocznie angażuje się we współtworzenie obowiązujących regulaminów (a nie jedynie formalne ich akceptowanie). Efektem takiej współpracy są spisane, prostym, zrozumiałym dla każdego ucznia językiem, „kodeksy zachowania”: uczniów, nauczycieli, rodziców, pracowników niepedagogicznych szkoły. Na ich podstawie powstają dodatkowo kodeksy klasowe, uwzględniające specyfikę danego oddziału. Nauczyciele dyskretnie kierują pracą zespołów, dbając o spójność sformułowanych zasad z zapisami statutu szkoły, podstawy programowej, programu wychowawczego i programu profilaktyki. Stworzone i opracowane w atrakcyjną formę plastyczną kodeksy znajdują miejsce gwarantujące ich stałą dostępność i możliwość bieżącego odwoływania się do ustalonych zasad (gazetki ścienne, plakaty). Warto też dodać, iż od lat panuje w szkole zwyczaj, że duża, oprawiona fotografa z ceremonii ślubowania uczniów klasy I, opatrzona tekstem roty ślubowania, „wędruje” za klasą aż do ukończenia szkoły, co pozwala stałe odwoływać się do złożonego na początku edukacji przyrzeczenia. Ciekawym rozwiązaniem wydaje się być fakt, iż przed rozpoczęciem każdego roku szkolnego ubiegłoroczne kodeksy znikają ze ścian, co angażuje wszystkie podmioty szkoły w ponowną dyskusję na temat pożądanых zachowań (należy bowiem zauważyć, że kodeksy sformułowane są w języku oczekiwanych postaw a nie praw, zakazów i nakazów). Taki sposób angażowania całej społeczności szkolnej w tworzenie zasad postępowania i współzycia nie tylko wpływa na skuteczność podejmowanych działań, ale też aktywizuje środowisko „pozanauczycielskie” do analizowania i modyfikowania przedsięwzięć wychowawczych (w tym, wprowadzania zmian w obowiązujących zasadach i normach). Przed zakończeniem każdego półroczna, nauczyciele wspólnie z uczniami (odpowiednio z rodzicami, pracownikami niepedagogicznymi) dyskutują nad tym, na ile opracowany kodeks sprawdził się, w jakim zakresie był przestrzegany, które zapisy wymagałyby ewentualnych zmian. Podczas godzin wychowawczych uczniowie wykonują plakaty, na których pokazują, w jakich działaniach wychowawczych brali udział w ostatnim czasie, które z nich, i dlaczego, wydawały im się najbardziej wartościowe, które zmodyfikowaliby, z których chętnie by zrezygnowali, a co dodaliby do klasowych planów pracy. Tak wykonane plakaty stają się przedmiotem dyskusji podczas klasowych zebrań z rodzicami (którzy także wnoszą</p>

swoje uwagi), a następnie dyskutowane są podczas zebrania samorządu uczniowskiego, rady pedagogicznej, rady rodziców. Informacja zwrotna na temat efektów pracy organów szkoły trafia do wszystkich uczniów (z zastrzeżeniem, że musi się to stać nie później niż w okresie dwóch tygodni od pracy samych uczniów). Warto dodać, że podobna procedura powtarza się przed zakończeniem drugiego półroczna, natomiast dyskusje obejmujące efekty obydwu etapów pracy prowadzone są na początku września, kiedy to w planach pracy (szkolnych i klasowych) wprowadzane są stosowne modyfikacje. Wspólnie ustalonych zmian dokonuje się także w dokumentach szkolnych (koncepcja pracy, WSO, kodeksy postępowania). Angażowanie uczniów w tworzenie, planowanie, analizę i modyfikowanie działań wychowawczych sprawia, że dzieci (na miarę swoich możliwości) chętnie współpracują ze sobą w realizacji przedsięwzięć będących wynikiem działań samorządu uczniowskiego.

* Nie dotyczy szkół dla dorosłych, placówek kształcenia praktycznego i placówek kształcenia ustawicznego.

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Szkoła lub placówka wspomaga rozwój uczniów, uwzględniając ich indywidualną sytuację

Co mieści się w wymaganiu?

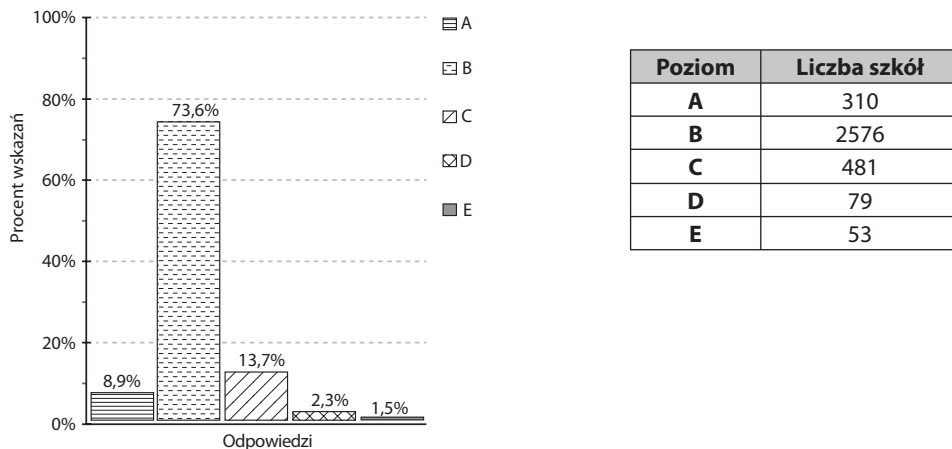
Wymaganie zobowiązuje szkołę do zapewnienia każdemu (bez wyjątku!!!) uczącemu się specjalistycznej pomocy (psychologicznej, pedagogicznej, materialnej...) stosownie do zdiagnozowanych potrzeb. Szkoła spełniająca wymaganie ma wypracowany system rozpoznawania zarówno indywidualnych cech uczniów (np. sposobów uczenia się, zdolności, możliwości psychofizycznych) jak i stałego diagnozowania ich potrzeb, sytuacji rodzinnej i środowiskowej. Elementem tego systemu jest ścisła współpraca z rodzicami w zakresie pozyskiwania informacji o potrzebach ich dzieci. Zajęcia obowiązkowe i pozalekcyjne oparte są na wynikach diagnoz, a lekcje planowane są w pierwszej kolejności z perspektywy poszczególnych uczących się, grup uczniów o podobnych cechach (potrzebach) i ostatecznie – z uwzględnieniem specyfiki klasy. W takiej szkole indywidualizacja nie jest rozumiana przede wszystkim jako wyrównywanie szans, czyli organizowanie dodatkowych zajęć o charakterze wyrównawczym lub kółek rozwijających zainteresowania, ale jako poprowadzenie rozwoju każdego ucznia tak, aby odniósł sukces (na miarę swoich indywidualnych możliwości), poprawił wyniki uczenia się, miał poczucie sprawstwa, przy jednoczesnym wrazeniu, że zawsze może liczyć na pomoc innych. Aby skutecznie wspierać wszechstronny rozwój uczących się, szkoła współpracuje z instytucjami, które zajmują się poradnictwem i pomocą uczniom, zgodnie z ich potrzebami i sytuacją społeczną. W szkole realizującej wymaganie na poziomie wysokim, powszechna jest opinia uczniów i rodziców, że pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest adekwatna do ich potrzeb, a wsparcie nauczycieli umożliwia rozwój zainteresowań i pokonywanie trudności przez wszystkich uczniów.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Ewaluacje zewnętrzne przeprowadzone w prawie 3,5 tys. szkół pokazały, iż większość z nich (82,5%) spełnia to wymaganie w stopniu co najmniej wysokim (zob. rys. 13). Wszystkie badane szkoły spełniają kryterium dotyczące współpracy z instytucjami wspierającymi pracę szkoły w zakresie zapewniania zdiagnozowanych potrzeb uczniów (zob. rys. 14). Szkoły dobrze radzą sobie również z rozpoznawaniem możliwości i preferencji swoich uczniów oraz dostosowywaniem tematyki zajęć dodatkowych (rozwijających, wyrównawczych, specjalistycznych) do tych potrzeb. Najtrudniej szkołom spełnić kryterium dotyczące indywidualizacji, szczególnie w zakresie procesu lekcyjnego. Trzeba jednak zauważyć, że aż 35,5% ankietowanych uczniów przyznaje, że ma poczucie, iż tylko połowa bądź mniej niż połowa nauczycieli wierzy w ich możliwości (zob. rys. 15), a ponad 16% ankietowanych, odnosząc się do kwestii: „W szkole mogę liczyć na wsparcie w rozwijaniu swoich zainteresowań” wybrało odpowiedzi negatywne (zob. rys. 16).

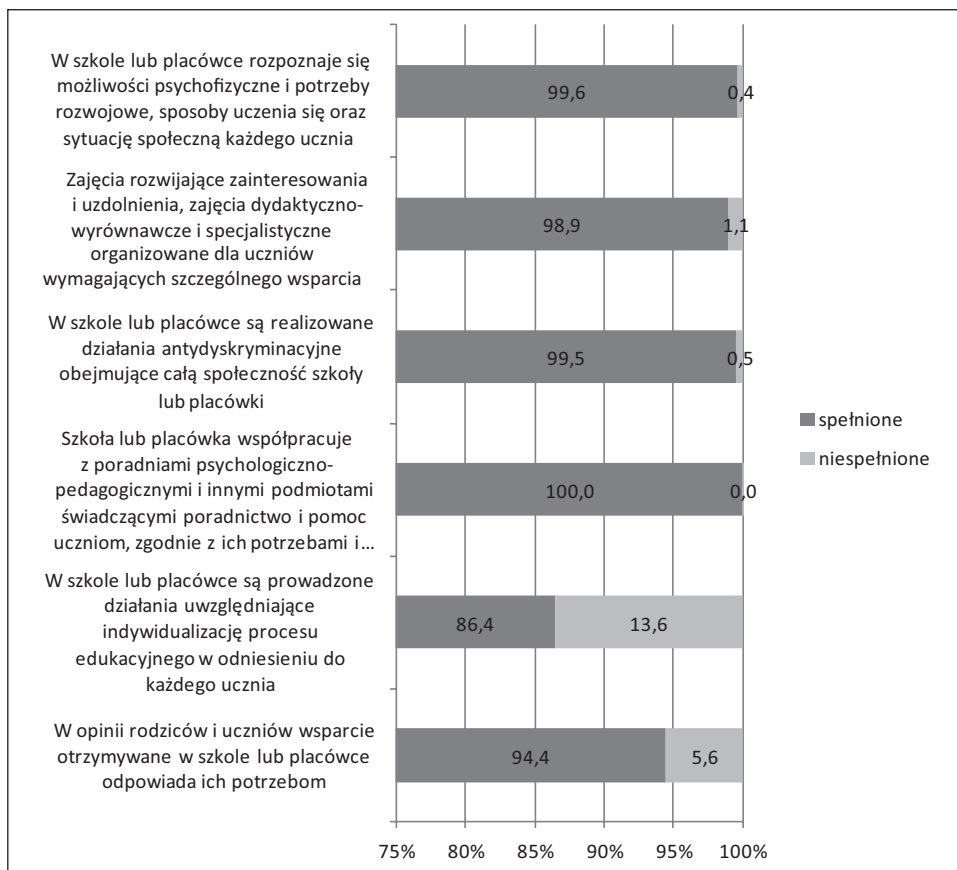

Procentowy rozkład wyników

Rys. 13 Rozkład poziomów spełniania wymagania

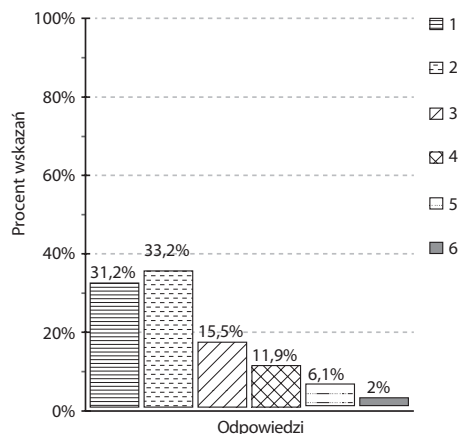
Źródło: dane SEO

Rys. 14 Rozkład spełniania obszarów badania w wymaganiu

Źródło: dane SEO

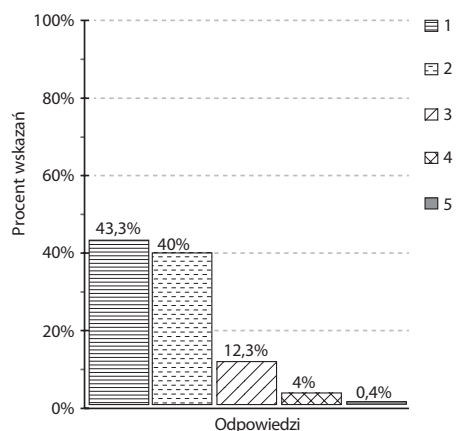
Procentowy rozkład wyników

Lp.	Odpowiedź	Liczba odpowiedzi
1	na wszystkich	45 508
2	do większości	48 453
3	do połowy	22 647
4	do mniej niż połowy	17 416
5	do żadnego	8 957
6	brak odpowiedzi	2 846
suma		145 827

Rys. 15 Do jakiej części Twoich nauczycieli pasuje stwierdzenie: Czuję, że nauczyciel wierzy w moje możliwości

Procentowy rozkład wyników

Lp	Odpowiedź	Liczba odpowiedzi
1	zdecydowanie tak	19 535
2	raczej tak	18 053
3	raczej nie	5 565
4	zdecydowanie nie	1 823
5	brak odpowiedzi	165
suma		45 141

Rys. 16 W szkole mogą liczyć na wsparcie w rozwijaniu moich zainteresowań

Jak to robią inni?**VI Szkoła lub placówka wspomaga rozwój uczniów, z uwzględnieniem ich indywidualnej sytuacji**

Charakterystyka wymagania na poziomie wysokim	Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełniania poziomu wysokiego.</i>
	Szkoła X to „malutka” 6-oddziałowa wiejska szkoła podstawowa z oddziałem przedszkolnym. Potencjał intelektualny dzieci jest dość zróżnicowany, jednak szkole udaje się corocznie uzyskiwać wyniki zewnętrznego sprawdzianu w staninach wyższych niż średnie

<p>W szkole lub placówce rozpoznaje się możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe, sposoby uczenia się oraz sytuację społeczną każdego ucznia.</p>	<p>(naprzemiennie stanin 6 i 7). Chcąc w pełni wykorzystać potencjał uczniów, szkoła rozpoznaje optymalne dla nich sposoby uczenia się. Współpracuje w tym zakresie z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, która udostępnia nauczycielom standaryzowane narzędzia (kwestionariusze, testy, arkusze obserwacji), pozwalające na zdiagnozowanie u każdego ucznia preferowanych systemów sensorycznych, stylów myślenia, dominujących typów inteligencji. Przed kilkoma laty szkoła przystąpiła do realizacji projektu „Pierwsze uczniowskie doświadczenia drogą do wiedzy”, opierającego się na Teorii Wielorakich Inteligencji Howarda Gardnera. Zgodnie z tą teorią, „każdy (każde dziecko też!) ma własny profil inteligencji, który u każdego może być inny, ale nikt nie ma profilu lepszego czy gorszego. Każdy profil inteligencji jest dobry, tak samo wartościowy, bowiem określa profil naturalnych zasobów człowieka.” (źródło: http://www.pierwszaki.eu/). Udział w projekcie pozwolił nauczycielom na wzbogacenie swoich kompetencji w zakresie diagnozowania sposobu uczenia się dziecka oraz planowania i organizowania pracy dostosowanej do indywidualnych umiejętności i potrzeb ucznia. Na I etapie nauczyciele, współpracując z rodzicami/opiekunami dziecka, poznawali je, razem opracowując dla niego wstępną diagnozę profilu WI. Na tej podstawie nauczyciele tak zaprojektowali sytuacje edukacyjne, aby każde dziecko na początek miało szansę działać w obszarze swoich mocnych stron, a po nabraniu zaufania i ugruntowaniu poczucia własnej wartości otworzyło się, bez lęku, na obszary w których jest słabsze. Zdaniem nauczycieli, taka diagnoza pozwoliła im na zaplanowanie pracy uwzględniającej wszystkie typy inteligencji: językowo-lingwistycznej, matematyczno-logicznej, wizualno-przestrzennej, przyrodniczej, muzycznej, kinestetycznej (ruchowej), interpersonalnej (społecznej), intrapersonalnej (refleksyjnej). Warto dodać, że nauczyciele klas I-III, dzieląc się zdobytą wiedzą i doświadczeniem z pozostałymi, rozbudzili w nich nie tylko zainteresowanie, ale też przekonanie, że rozpoznawanie możliwości psychofizycznych i preferowanych sposobów uczenia się może być kluczem do sukcesu w podnoszeniu efektywności kształcenia. Decyzją rady pedagogicznej, w szkole powołano zespół ds. diagnozowania możliwości edukacyjnych uczniów. Do zadań zespołu należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pozyskiwanie narzędzi służących diagnozowaniu dominujących typów inteligencji i preferencji sensorycznych, • doskonalenie rady pedagogicznej w zakresie wykorzystania i interpretowania wyników prowadzonych diagnoz, • gromadzenie i udostępnienie materiałów tematycznych do samodoskonalenia, współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną w zakresie interpretowania wyników specjalistycznych badań i wskazań do pracy z dziećmi, • opracowanie jednolitych wzorów dokumentowania pozyskanych informacji, wzorów ankiet diagnostycznych dla uczniów i ich rodziców, • udzielanie pomocy nauczycielom planującym procesy edukacyjne stosownie do zdiagnozowanych możliwości i potrzeb. <p>Taka organizacja pracy zespołowej nauczycieli sprawia, że w szkole, rozpoznaje się możliwości psychofizyczne, potrzeby rozwojowe i sposoby uczenia się każdego ucznia.</p> <p>W ramach diagnozy na wejściu, nauczyciel klasy I (we współpracy z nauczycielem edukacji przedszkolnej) analizuje wyniki diagnozy gotowości szkolnej, dobiera narzędzia służące diagnozowaniu</p>
---	---

<p>Zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i specjalistyczne organizowane dla uczniów wymagających szczególnego wsparcia w rozwoju lub pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęcia rewalidacyjne dla uczniów niepełnosprawnych są odpowiednie do rozpoznanych potrzeb każdego ucznia.</p>	<p>dominujących typów inteligencji, ustala pożądane kierunki pracy. Z kolei nauczyciele klasy IV analizują oceny opisowe odnotowane na świadectwie ukończenia klasy III, wyniki testu trzecioklasisty, treść opinii i orzeczeń poradni psychologiczno-pedagogicznej, dokonują wyboru narzędzi do diagnozy możliwości i preferencji uczniów. Corocznie prowadzi się też badania ankietowe skierowane do wszystkich uczniów i ich rodziców, służące pozyskaniu informacji na temat dotychczasowych trudności w uczeniu się, predyspozycji, pasji, zainteresowań, sytuacji rodzinnej i materialnej czy problemów zdrowotnych, mogących mieć wpływ na wyniki w nauce. Informacje, zgromadzone na podstawie różnorodnych diagnoz, odnotowywane są w „Karcie potrzeb i możliwości dziecka”, która dla każdego uczącego się prowadzona jest przez wychowawcę klasy. Wszystkie karty z poszczególnych okresów edukacji gromadzone są dla każdego ucznia przez cały okres nauki w tzw. portfolio, co pozwala szkole śledzić istotne zmiany w rozwoju dziecka. Kserokopie kart przekazywane są rodzicom na zakończenie klasy VI.</p> <p>Pozyskane w wyniku różnorodnych diagnoz informacje, służą optymalnemu planowaniu i realizacji procesów nauczania/uczenia się. Nauczyciele pracujący w poszczególnych klasach, mając wiedzę na temat specyficznych możliwości rozwojowych a także dominujących preferencji i możliwości edukacyjnych swoich uczniów, stosują różnorodne metody i formy pracy, aby zaktywizować każdego uczącego się. Organizacja procesów edukacyjnych uwzględnia też zróżnicowane potrzeby dzieci wynikające z ich wieku rozwojowego. Szkoła zapewnia uczniom możliwość wypoczynku między zajęciami, daje szansę na aktywność fizyczną, zapewnia odpowiednią przestrzeń i świeże powietrze, umożliwia spokojne spożycie posiłku. Dbając o pełną integrację środowiska szkolnego, podejmuje działania o charakterze wychowawczym i edukacyjnym, które angażują wszystkie dzieci (w stopniu i zakresie stosownym do ich wieku rozwojowego). Zapewnia to każdemu dziecku potrzebę przynależności, daje poczucie więzi, stwarza klimat akceptacji i przyjaźni.</p> <p>Biorąc pod uwagę fakt znacznej odległości od miejskich ośrodków kultury, szkoła, stosownie do możliwości lokalnego środowiska, podejmuje współpracę z podmiotami rozwijającymi zainteresowania i pasje uczniów. Współpraca z gminnym ośrodkiem kultury umożliwia zdolnym dzieciom rozwój pasji muzycznych (Szkoła Casio), tanecznych (nauka tańców regionalnych), plastycznych (koło plastyczne i rękodzieła). Ponadto, wspólnie realizowane przedsięwzięcia (konkursy, turnieje, przeglądy, koncerty, spektakle) umożliwiają dzieciom publiczną prezentację osiągnięć i odnoszenie indywidualnych i zespołowych sukcesów. Z kolei współpraca z biblioteką publiczną pozwala uczniom na pełniejszy rozwój pasji czytelniczych przez uczestnictwo w konkursach recytatorskich i literackich. Warto dodać, że pełniejszemu rozwojowi uczniów sprzyja też odpowiednia organizacja zajęć pozalekcyjnych. Szkoła diagnozuje potrzeby uczniów dotyczące tematyki tych zajęć przez bezpośrednie rozmowy oraz badania ankietowe kierowane zarówno do dzieci, jak i ich rodziców, monitoruje frekwencję uczniów na zajęciach pozalekcyjnych, pozyskuje od uczących się informacje zwrotną na temat atrakcyjności zajęć. Dodatkowo, dyrektor szkoły w trybie nadzoru pedagogicznego kontroluje, czy nauczyciele modyfikują tematykę zajęć, formy i metody pracy, stosownie do oczekiwań</p>
---	---

	<p>i potrzeb uczących się. Problemem, z którym boryka się szkoła, jest taka organizacja zajęć, aby dzieci mogły uczestniczyć (w miarę możliwości) we wszystkich zajęciach, które są dla nich interesujące. Częściowo problem ten udało się rozwiązać dzięki ustaleniu optymalnych godzin dowozu uczniów dojeżdżających oraz przyznanie przez organ prowadzący szkołę dodatkowych godzin na zajęcia opiekuńcze w świetlicy. W efekcie, uczniowie z trudnościami uczestniczą w zajęciach wyrównawczych, logopedycznych, w gimnastyce korekcyjno-kompensacyjnej, biorą udział w przedmiotowych kołach zainteresowań, rozwijają swoje pasje w ramach: szkolnego klubu sportowego, kółka tanecznego, chóru szkolnego, kółka regionalnego, kącika kuchennego, szkolnego koła turystyczno-krajoznawczego. Uczniowie chętnie biorą udział we wszystkich zajęciach pozalekcyjnych (także tych wyrównawczych), ponieważ nauczyciele (zgodnie z zaleceniem dyrekcji) stosują atrakcyjne, inne niż podczas zajęć obowiązkowych formy i metody pracy, a podstawową zasadą, obowiązującą wszystkich, jest uczenie w działaniu, uczenie się przez doświadczanie.</p>
<p>Charakterystyka wymagań na poziomie wysokim</p>	<p>Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełniania poziomu wysokiego.</i></p>
<p>W szkole lub placówce są prowadzone działania uwzględniające indywidualizację procesu edukacji w odniesieniu do każdego ucznia.</p>	<p>Szkoła Y to 30-oddziałowe obwodowe gimnazjum miejskie. Środowisko, z którego pochodzą uczniowie jest dość zróżnicowane. Co prawda, wszyscy uczniowie są mieszkańcami miasta, w którym zlokalizowane jest gimnazjum, jednak znacznie (nierzadko skrajnie) różni się, jeśli chodzi o status społeczny, materialny, potencjał intelektualny, możliwości rozwoju pozaszkolnego. Mimo tak dużego zróżnicowania młodzieży, szkoła od lat osiąga dodatnią efektywność kształcenia ze wszystkimi grupami uczniów (co pokazują analizy wykonywane z wykorzystaniem kalkulatora EWD). Zdaniem nauczycieli, sukces swój zawdzięczają temu, że świetnie znają każdego ucznia i swoją pracę dostosowują do jego potrzeb i możliwości (choć przyznają, że czasami zdarzają się też porażki). W szkole, od kilku już lat, systemowo rozpoznaje się możliwości psychofizyczne, potrzeby rozwojowe i sposoby uczenia się oraz sytuację społeczną każdego ucznia.</p> <p>W ramach diagnozy na wejściu, szkoła analizuje wyniki uczniów odnotowane na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej, wyniki sprawdzianu zewnętrznego, treść opinii i orzeczeń poradni psychologiczno-pedagogicznej i innych poradni specjalistycznych. Badania ankietowe skierowane do uczniów i ich rodziców służą pozyskaniu informacji na temat indywidualnych uzdolnień, dotychczasowych trudności w uczeniu się, predyspozycji, pasji, zainteresowań. Pozwalają też młodzieży na wyrażenie swoich oczekiwań wobec szkoły, odnośnie dodatkowych zajęć pozalekcyjnych, rodzicom natomiast umożliwiają wskazanie pożądanych kierunków pracy wychowawczej i opiekuńczej. Zgromadzone w ten sposób informacje odnotowywane są w specjalnie opracowanych „Kartach diagnozy potrzeb i możliwości”, które prowadzone są dla każdego ucznia przez cały okres nauki, dzięki czemu uwzględniają wszystkie istotne zmiany (w tym także szczególne zdarzenia czy odniesione sukcesy).</p> <p>Nauczyciele pracujący w poszczególnych oddziałach, mając wiedzę na temat preferencji i możliwości swoich uczniów, podczas wszystkich zajęć stosują różnorodne metody i formy pracy z młodzieżą, aby zaktywizować każdego uczącego się. Pamiętając o wzrokowcach,</p>

	<p>stosują tabele, wykresy, mapy mentalne, słuchowcom umożliwiają słuchanie innych i siebie, kinestetykom stwarzają okazję do bezpośredniego angażowania się, uczenia się przez wykonywanie, odczuwanie emocji, zapachów, smaków. Z kolei, rozpoznanie różnych stylów myślenia (wpływających na sposób, w jaki uczymy się), pozwala nauczycielom na stosowanie takich form pracy, które adresowane są do uczniów prezentujących myślenie konkretne (łatwo zapamiętujących fakty i reguły, preferujących pracę w cichych i spokojnych miejscach), myślenie abstrakcyjne (cechujące tych, którzy gotowi są eksperymentować, wypróbować nowe rozwiązania, realizować projekty), myślenie konkretne nielinearne (uczących się przez skojarzenia myślowe, preferujących świat emocji i uczuć), myślenie abstrakcyjne sekwencyjne (lubiących samodzielnie analizować informacje i tworzyć koncepcje).</p> <p>Nauczyciele gimnazjum przyznają, że takie planowanie i organizowanie procesów edukacyjnych wymagało od nich „odświeżenia” wiedzy z zakresu psychologii i dydaktyki, uświadomienia sobie własnych preferencji, stałego doskonalenia umiejętności w zakresie różnicowania pracy z uczniem, przekonali się jednak, że tylko rzetelna diagnoza i wnikliwa obserwacja każdego ucznia pozwala na faktyczną indywidualizację procesu edukacji. Opierając się na takich informacjach, nauczyciele podczas codziennych zajęć:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● różnicują realizowane treści kształcenia (dbając przy tym o pełną realizację podstawy programowej), ● stosują indywidualne tempo uczenia się, ● dostosowują metody, środki i formy kształcenia do wspomnianych powyżej preferencji uczniów, ● zachowują indywidualne podejście do każdego ucznia w warunkach pracy zespołowej, ● różnicują wymagania i kryteria oceniania, ● monitorują stopień opanowania celów przez każdego ucznia, ● udzielają indywidualnej informacji zwrotnej podczas oceniania, ● troszczą się o harmonijny rozwój każdego ucznia, przy jednoczesnym wykorzystaniu jego indywidualnego potencjału kierunkowego, ● tworzenie wielopoziomowych grup na zajęcia z języków obcych, ● stwarzają uczniom możliwość realizowania indywidualnego programu, indywidualnego toku nauki. <p>Wychodząc naprzeciw indywidualnym potrzebom gimnazjalistów, szkoła podejmuje też współpracę z podmiotami rozwijającymi zainteresowania i pasje uczniów. Współpraca z biblioteką publiczną pozwala uczniom na pełniejszy rozwój pasji czytelniczych. Uczniowie gimnazjum stanowią zdecydowaną większość członków „Młodzieżowego Klubu Książki”, w ramach którego poznają ciekawe i wartościowe pozycje literatury polskiej i światowej, uczestniczą w konkursach recytatorskich i literackich, włączają się kampanie społeczne (Cała Polska czyta dzieciom, Książki w tramwaju). Zdobyte kompetencje przenoszą na grunt szkolny, zachęcając innych kolegów do różnego rodzaju kontaktów z książką.</p> <p>Obustronne korzyści przynosi także współpraca gimnazjum z osiedlowym domem kultury, w którym młodzież rozwija swoje pasje muzyczne (instrumentalne, wokalne, taneczne) i teatralne, a wspólnie realizowane przedsięwzięcia (konkursy, turnieje, przeglądy, koncerty, spektakle) umożliwiają gimnazjalistom prezentację swojego dorobku i odnoszenie indywidualnych i zespołowych sukcesów, stosownie do osobistych pasji zainteresowań.</p>
--	--

<p>Szkoła lub placówka pomaga przezwyciężyć trudności ucznia wynikające z jego sytuacji społecznej.</p> <p>W opinii rodziców i uczniów wsparcie otrzymywane w szkole lub placówce odpowiada ich potrzebom.</p>	<p>Gimnazjum od wielu lat współpracuje z lokalnym klubem sportowym, co umożliwia młodym ludziom rozwój pasji sportowych pod okiem wykwalifikowanych trenerów, a współdziałanie nauczycieli wychowania fizycznego z kadrą trenerską sprawia, że młodzież odnosi sukcesy nie tylko w rozgrywkach klubowych, ale też w turniejach międzyszkolnych.</p> <p>Przedsięwzięcia służące zaspokajaniu potrzeb niższego rzędu (w stosunku do uczniów pochodzących z rodzin borykających się z różnorodnymi problemami społecznymi), takie jak: pomoc materialna, bezpłatne posiłki, wyprawki szkolne, podejmowane są przy ścisłej współpracy z gminnym ośrodkiem pomocy społecznej. W przypadku zaobserwowanych problemów łamania praw dziecka w środowisku rodzinnym (brak należytej opieki, przemoc domowa, nadużywanie alkoholu przez dorosłych w obecności dziecka), szkoła podejmuje współpracę z ośrodkiem interwencji kryzysowej, gminną komisją rozwiązywania problemów alkoholowych, kuratorami sądowymi, zapewnia specjalistyczną pomoc pedagoga szkolnego. Osobiste problemy dzieci stają się nierzadko przedmiotem wnikliwych analiz podczas zebrań całej rady pedagogicznej, a nauczyciele, analizując i oceniając osiągnięcia uczniów, uwzględniają warunki środowiskowe determinujące ich proces uczenia się (brak snu, pożywienia, poczucia bezpieczeństwa, własnego miejsca do nauki).</p> <p>Szkoła przez badania ankietowe, bezpośrednie rozmowy, konsultacje z samorządami klasowymi, z samorządem uczniowskim, z rodzicami, diagnozuje potrzeby uczniów dotyczące tematyki zajęć pozalekcyjnych. Uczniowie i ich rodzice zgłaszają propozycje zajęć, a szkoła (w miarę możliwości) organizuje je, biorąc przy tym pod uwagę sugestie dotyczące kwestii organizacyjnych (gdzie, kiedy, w jakich godzinach powinny odbywać się takie zajęcia, aby wszyscy zainteresowani mogli w nich uczestniczyć). Dbając o faktyczne dostosowanie oferty zajęć pozalekcyjnych do potrzeb uczniów, dyrektor szkoły (we współpracy z zespołem nauczycieli ds. rozwoju zainteresowań uczniów), monitoruje frekwencję uczących się na zajęciach pozalekcyjnych, pozyskuje od uczących się informację zwrotną, pozwalającą na ocenę stopnia atrakcyjności zajęć, kontroluje, czy nauczyciele modyfikują tematykę zajęć, formy i metody pracy, stosownie do oczekiwań i potrzeb uczących się. Takie diagnozowanie potrzeb i monitorowanie realizacji pozwala szkole na organizowanie różnorodnych zajęć pozalekcyjnych, które wspierają rozwój każdego ucznia, a oferta zajęć wybiega poza przedmiotowy schemat nauczania. Gimnazjaliści uczestniczą w przedmiotowych kołach zainteresowań i zajęciach wyrównawczych (przy czym skład grupy stale zmienia się stosownie do pojawiających się potrzeb), rozwijają swoje pasje w kole tanecznym, teatralnym, dziennikarskim, sportowym, turystyczno-krajoznawczym, szachowym, kształtują postawy w ramach koła europejskiego, młodzieżowego klubu wolontariatu, drużyny harcerskiej. Nauczyciele stosują atrakcyjne, inne niż podczas zajęć obowiązkowych formy i metody pracy, a organizacja zajęć pozwala wszystkim uczniom na uczestnictwo w nich, zgodnie z dokonanym wyborem. Szczególną wagę szkoła przywiązuje do angażowania w zajęcia uczniów ze środowisk zagrożonych; motywowanie i monitorowanie aktywności tych uczniów jest możliwe dzięki stałej systematycznej współpracy wychowawców klas, pedagoga i psychologa szkolnego, nauczycieli prowadzących zajęcia dodatkowe i zespołu ds. rozwijania zainteresowań.</p>
--	--

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych

Co mieści się w wymaganiu?

Jeśli kilku nauczycieli uczy i wychowuje dziecko, jest to ich wspólne zadanie i tylko razem mogą je dobrze wykonać. Dlatego planowanie, realizowanie, modyfikowanie procesów edukacyjnych odbywa się na poziomie współpracy nauczycieli uczących w jednym oddziale. Działania dydaktyczno-wychowawcze, które są efektem „zespołowej mądrości” zapewniają w większym stopniu znalezienie trafnego rozwiązania, umożliwiają szybszą i bardziej skuteczną realizację. To, co szkoła oferuje uczniom, musi być spójne. W szkole realizującej wymagania na wysokim poziomie współpraca nauczycieli nie ogranicza się do epizodycznych wydarzeń, np. wspólnej organizacji wycieczek, konkursów, imprez. Nauczyciele zespołowo analizują wyniki diagnoz, decydują o sposobie rozwiązywania problemów, podejmują zintegrowane działania wychowawcze i dydaktyczne.

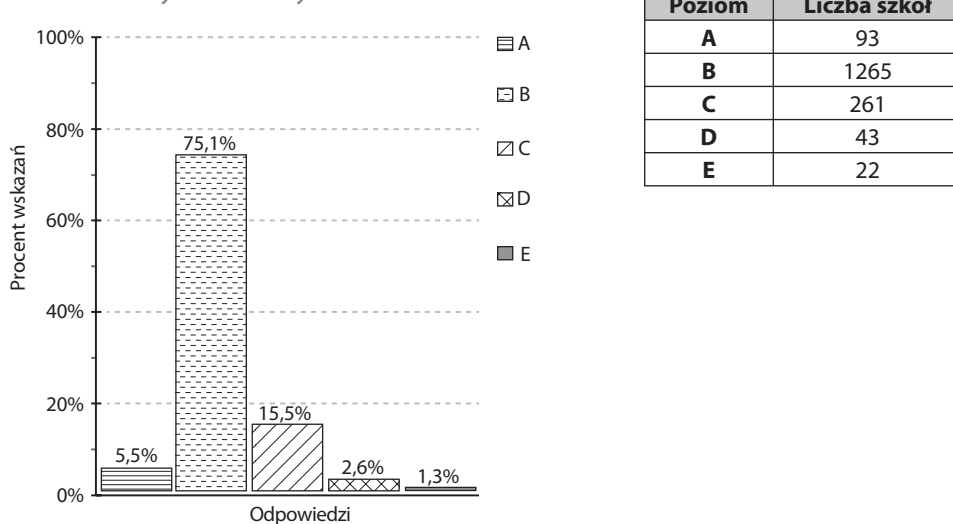

Ewaluacja własnej pracy z udziałem innych nauczycieli jest kolejnym elementem współpracy nauczycieli w szkole realizującej wymagania. Warto tu przytoczyć cechy „dobrego nauczyciela” opracowane w roku 1998 w ramach prac realizowanych przez OECD. Są to m.in.: „Zdolności organizacyjne i współpraca – profesjonalizm nauczyciela nie może być dłużej uważany za zindywidualizowany zestaw kompetencji, ale powinien funkcjonować jako część organizacji szkolnej. Zdolność i gotowość do uczenia się od innych nauczycieli oraz uczenia innych nauczycieli jest być może najważniejszym aspektem tej cechy nauczyciela”⁸.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Ewaluacje zewnętrzne przeprowadzone w latach 2013-2015 pokazały, że 80,6% badanych szkół spełniło wszystkie kryteria charakteryzujące to wymagania na poziomie wysokim (zob. rys. 17), a tylko 22 spośród 1684 uzyskały w tym obszarze poziom niski. W większości szkół nauczyciele współpracują ze sobą w planowaniu, organizowaniu i modyfikowaniu procesów edukacyjnych; nie wszyscy natomiast pomagają sobie w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy (zob. rys. 18).

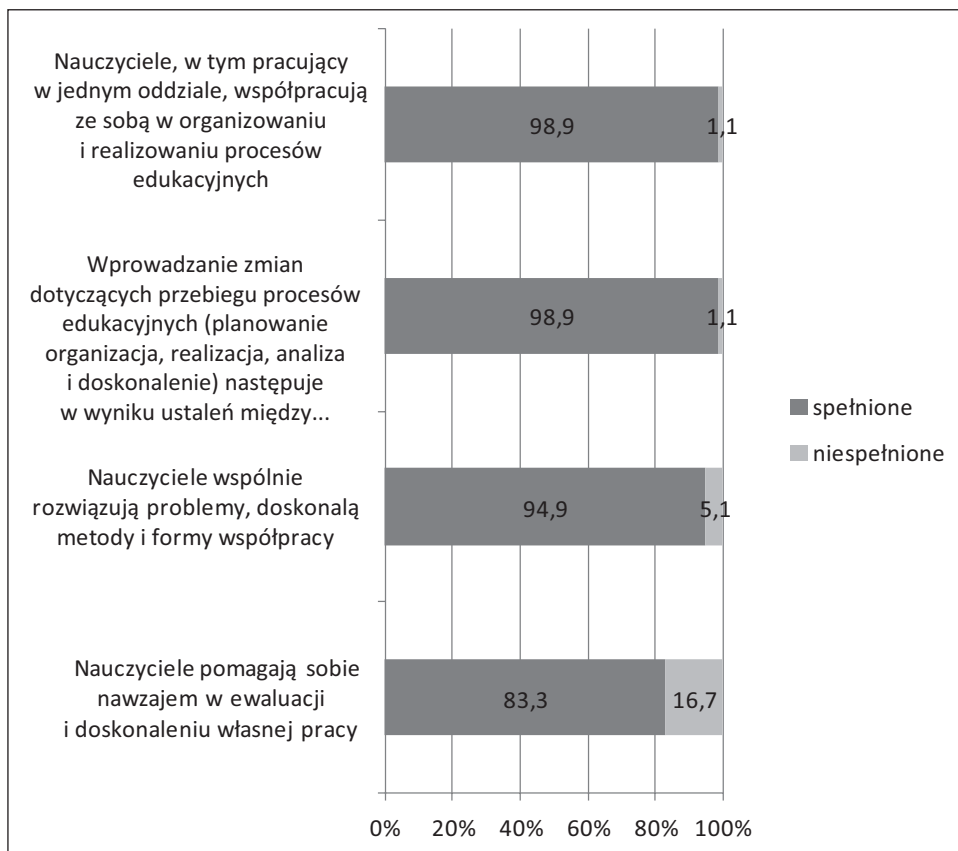
Procentowy rozkład wyników

Rys. 17 Rozkład poziomów spełniania wymagania

Źródło: dane SEO

⁸ Red. Z. Bartkowiak, M. Kowaluk, M. Samujło, *Nauczyciel kompetentny. Teraźniejszość i przyszłość*, Lublin 2007, s. 248.

Rys. 18 Rozkład spełnienia obszarów badania w wymaganiu

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?

VII Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnieniu wymagania.</i>
Nauczyciele, w tym nauczyciele pracujący w jednym oddziale, współpracują ze sobą w planowaniu, organizowaniu, realizowaniu i modyfikowaniu procesów edukacyjnych.	Szkoła X to prowadzony przez gminę wiejską zespół szkół publicznych, w skład którego wchodzi szkoła podstawowa i gimnazjum. W zespole funkcjonuje jedna rada pedagogiczna, podejmująca strategiczne decyzje, dotyczące funkcjonowania obydwu typów szkół. Wszyscy nauczyciele aktywnie włączają się w pracę różnych zespołów. Jedne z nich mają charakter międzyszkolny, inne angażują jedynie nauczycieli jednej bądź drugiej szkoły. W każdej ze szkół funkcjonują rozdzielne zespoły humanistyczne i matematyczno-przyrodnicze; dodatkowo w szkole podstawowej działa zespół nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej. Nauczyciele obydwu typów szkół tworzą: zespół nauczycieli wychowania fizycznego, zespół nauczycieli przedmiotów

	<p>artystycznych, zespół katechetyczny, techniczno-informatyczny. Do zadań tych zespołów należy wspólne planowanie procesów edukacyjnych (ze szczególnym uwzględnieniem korelacji międzyprzedmiotowej), dobór programów nauczania i podręczników, planowanie i organizowanie zajęć dodatkowych, wycieczek edukacyjnych, konkursów. W ramach pracy tych zespołów analizuje się efektywność realizowanych działań i wspólnie podejmuje się decyzje o koniecznych modyfikacjach. Zespoły metodyczne planują i organizują badania osiągnięć uczniów, analizują wyniki badań wewnętrznych i zewnętrznych, opracowują wnioski i rekomendacje służące doskonaleniu pracy. Zdarza się niejednokrotnie, iż zespoły metodyczne współpracują ze sobą w realizacji wspólnych przedsięwzięć (konkursy, projekty interdyscyplinarne, wydarzenia i uroczystości okolicznościowe). W szkole X działają zespoły nauczycieli prowadzących zajęcia w danym oddziale, których zadaniem jest:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ustalenie zestawu programów nauczania dla danego oddziału oraz jego modyfikowanie w miarę potrzeb, • ustalanie kolejności i zakresu tematycznego treści realizowanych na przedmiotach pokrewnych, • diagnozowanie potrzeb i możliwości każdego ucznia, • opracowanie (ustalenie) optymalnych dla danej klasy (i indywidualnych uczniów) metod pracy i sposobów monitorowania postępów w nauce, • planowanie i organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych (wycieczki edukacyjne, projekty klasowe, przedsięwzięcia o charakterze wychowawczym i opiekuńczym), • wypracowywanie jednolitych kierunków pracy wychowawczej i wdrażanie spójnych działań w tym zakresie, • planowanie najbardziej efektywnych form współpracy z rodzicami. <p>Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, w szkole powoływane są zespoły nauczycieli ds. uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zadaniem ich jest ustalanie zakresu, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej z uwagi na jego indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne (w tym szczególne uzdolnienia), jak również określanie oraz planowanie działań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego dla uczniów gimnazjum.</p> <p>Dla ucznia ze specjalnymi (i specyficznymi) potrzebami edukacyjnymi zespół opracowuje plan działań zawierający:</p> <ul style="list-style-type: none"> • cele do osiągnięcia w zakresie, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej, • działania realizowane z uczniem w ramach poszczególnych form i sposobów udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej, • metody pracy z uczniem, • zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, • działania wspierające rodziców ucznia, <p>zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży. których zadaniem jest analiza indywidualnej sytuacji każdego ucznia, zaplanowanie najbardziej pożądanых form pomocy, monitorowanie ich skuteczności, analiza i ocena osiągniętych efektów, a także wprowadzanie koniecznych modyfikacji.</p>
--	--

<p>Nauczyciele pomagają sobie nawzajem i wspólnie rozwiązują problemy.</p>	<p>Wspólne formułowanie realnych celów (adekwatnych do rozpoznanych potrzeb), zespołowe planowanie pracy (uwzględniające indywidualne potrzeby nie tylko uczniów, ale i nauczycieli), atmosfera wzajemnego szacunku i zrozumienia sprawiają, że zdecydowana większość nauczycieli w wysokim stopniu angażuje się w pracę (nierazko kilku) zespołów. Nauczyciele wspólnie rozwiązują pojawiające się problemy, a częsta wymiana doświadczeń między zespołami sprzyja sięganiu po najlepsze (często sprawdzone) rozwiązania.</p>
<p>Charakterystyka wymagania na poziomie wysokim</p>	<p>Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełniania poziomu wysokiego.</i></p>
<p>Nauczyciele pomagają sobie nawzajem w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy.</p>	<p>Szkoła Y to publiczna (prowadzona przez powiat) szkoła ponadgimnazjalna, w skład której wchodzi oddziały zasadniczej szkoły zawodowej kształcącej młodzież w różnych zawodach usługowych. Radę pedagogiczną szkoły tworzą nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących, teoretycznych przedmiotów zawodowych i instruktorzy praktycznej nauki zawodu.</p> <p>Wspólne formułowanie realnych celów (adekwatnych do rozpoznanych potrzeb), zespołowe planowanie pracy (uwzględniające indywidualne potrzeby nie tylko uczniów, ale i nauczycieli), atmosfera wzajemnego szacunku i zrozumienia sprawiają, że zdecydowana większość nauczycieli w wysokim stopniu angażuje się w pracę (nierazko kilku) zespołów. Nauczyciele wspólnie rozwiązują pojawiające się problemy, a częsta wymiana doświadczeń między zespołami sprzyja sięganiu po najlepsze (często sprawdzone) rozwiązania. Nauczyciele przyznają, że wysoką efektywność pracy zespołowej osiągnęli także dzięki wartościowemu doskonaleniu w tym zakresie. W ostatnich dwóch latach rada pedagogiczna wzięła udział w warsztatach/szkoleniach: „Komunikacja interpersonalna w szkole”, „Jednostka w grupie – jak wykorzystać potencjał indywidualny dla zwiększenia efektywności pracy zespołowej”, „Razem – znaczy lepiej”, „O wartości pracy zespołowej”. Nauczyciele szkoły Y podkreślają, że zdobyte podczas tych form doskonalenia kompetencje, wykorzystują także podczas pracy z młodzieżą. Doskonaleniu nauczycieli służą też organizowane cyklicznie (w ramach zespołów metodycznych) zajęcia koleżeńskie (otwarte także dla wszystkich zainteresowanych nauczycieli spoza zespołu). Intencją zajęć jest nie tylko dzielenie się swoimi doświadczeniami i pomysłami, ale też pomoc każdemu nauczycielowi w ewaluacji jego pracy. Fakt, iż taki sposób doskonalenia stał się stałym elementem pracy nauczycieli, sprawił, że każdy (bez wyjątku) nauczyciel przynajmniej raz w ciągu roku „poddaje się” takiej ocenie koleżeńskiej, traktując ją jako pozyskiwanie informacji zwrotnej o mocnych i słabych stronach swojej pracy. Dodatkowo, dzięki systemowości i powtarzalności takiej formy doskonalenia, uczniowie przyzwyczajeni do obecności innych nauczycieli na zajęciach zachowują się naturalnie (prezentując pożądane bądź niewłaściwe zachowania), co pozwala pokazać sposoby rozwiązywania autentycznych problemów. Za szczególnie wartościową formę wymiany doświadczeń nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących uznali obserwację zajęć praktycznych, które przekonały ich, że młodzież zasadniczej szkoły zawodowej (zwykle o niższym potencjale) może być zainteresowana także matematyką i językiem polskim, pod warunkiem, że zastosuje się atrakcyjne metody aktywizujące, odchodząc od akademickiego stylu nauczania.</p>

<p>Wprowadzanie zmian dotyczących przebiegu procesów edukacyjnych (planowanie, organizacja, realizacja, analiza i doskonalenie) następuje w wyniku ustaleń między nauczycielami.</p>	<p>Wszyscy wychowawcy klas, wicedyrektor ds. wychowawczych, pedagog i psycholog szkolny tworzą zespół wychowawczy, do którego zadań należy planowanie, analizowanie, ewaluacja i modyfikowanie działań wpisanych w program wychowawczy i program profilaktyki. Członkowie zespołu wypracowują też wspólnie propozycje i sposoby rozwiązywania trudnych problemów wychowawczych, pomagają nauczycielom w rozstrzygnięciu doraźnych trudności.</p> <p>W szkole funkcjonują też stałe zespoły zadaniowe do opracowywania i aktualizowania strategicznych dokumentów szkoły (statut, koncepcja pracy, kalendarz wydarzeń), ds. współpracy ze środowiskiem lokalnym, ds. ewaluacji wewnętrznej, ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej) oraz zespoły doraźne powoływane do realizacji jednostkowych zadań (na przykład organizacja Szkolnego Świąta Wiosny).</p> <p>Na zakończenie należy dodać, iż pracami każdego zespołu nauczycieli kieruje powołany przez dyrektora lider, który odpowiada za dokumentowanie pracy zespołu (plany pracy, protokoły zebrań, sprawozdania semestralne i roczne).</p>
--	---

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Promowana jest wartość edukacji

Co mieści się w wymaganiu?

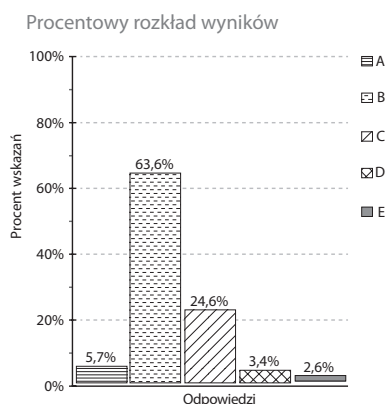
Szkoła spełniająca wymaganie kształci u uczniów postawę gotowości do ciągłego uczenia się, co pozwoli im w przeszłości skutecznie dostosowywać się do szybko zmieniającego się rynku pracy. Szkoła, realizując to zadanie, obok umiejętności, np. rozwiązywania problemów, porozumiewania się i korzystania z różnych źródeł informacji, uczy uczniów uczenia się, tj. umiejętności zarządzania własnym czasem, poszukiwania i korzystania ze wskazówek, definiowania własnych potrzeb, korzystania z wcześniejszych doświadczeń. Nauczyciele rozmawiają z uczniami o losach absolwentów szkoły, o tym jak sobie radzą na kolejnych etapach kształcenia i na rynku pracy. Szkoła, promując wartość edukacji, inicjuje i włącza środowisko lokalne do realizacji własnych projektów, organizuje warsztaty, szkolenia, udostępnia dorosłym zbiory biblioteczne, sprzęt komputerowy i pomieszczenia. Innym aspektem działań kierowanych do uczniów i dorosłych, które pokazują, że uczenie się trwa przez całe życie, jest wspieranie przez szkołę społeczności lokalnej w realizacji działań istotnych dla niej, np. ekologicznych, obywatelskich, społecznych, patriotycznych. W szkole skutecznie działającej w tym zakresie, przedstawiciele różnych środowisk lokalnej społeczności są aktywnymi współorganizatorami i uczestnikami debat dotyczących lokalnych spraw, filmowych klubów dyskusyjnych czy przygotowywanych przedstawień teatralnych.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Ewaluacje zewnętrzne przeprowadzone w latach 2013–2015 pokazały, że największy odsetek (63,6%) badanych szkół spełnia to wymaganie w wysokim stopniu. Jednocześnie w 63 spośród 1102 szkół dostrzeżono działania (upowszechnianie realizowanych rozwiązań), które pozwoliły na określenie poziomu jako bardzo wysoki (zob. rys. 19).

Do mocnych stron w pracy szkół można zaliczyć podejmowanie działań kształtujących klimat sprzyjający uczeniu się. Powszechnym zjawiskiem jest też kształtowanie postawy uczenia się przez całe życie, przy czym nie bez znaczenia jest tu wpisanie umiejętności kluczowych w obowiązujące treści podstaw programowych.

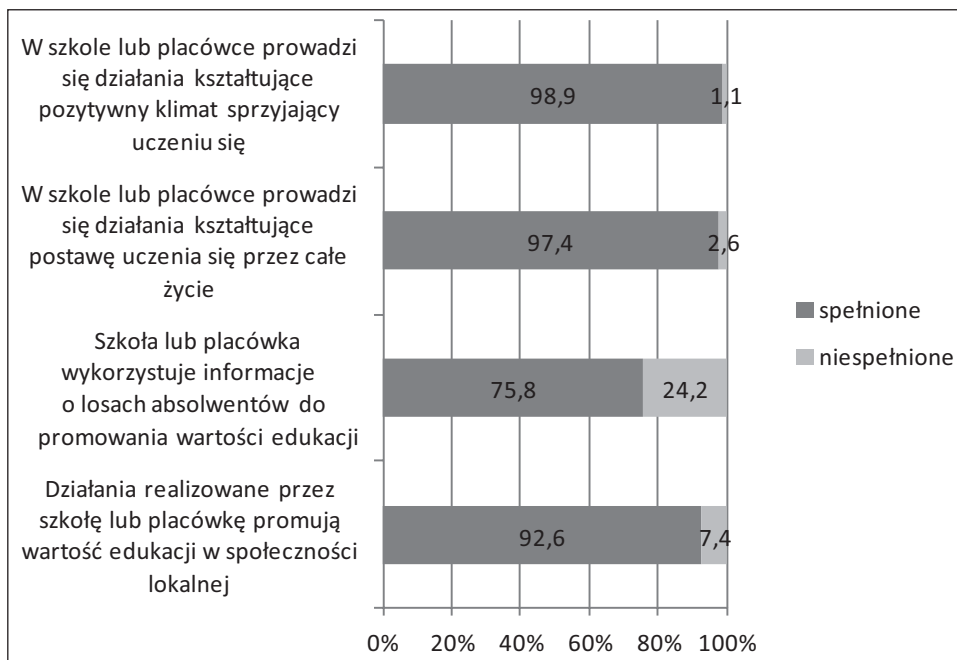
W 266 z 1102 (co stanowi 24,2%) nie znaleziono argumentów na to, że szkoła wykorzystuje informacje o losach absolwentów do promowania wartości edukacji (zob. rys. 20).

Poziom	Liczba szkół
A	63
B	701
C	271
D	38
E	29

Rys. 19 Rozkład poziomów spełniania wymagania

Źródło: dane SEO

Rys. 20 Rozkład spełniania obszarów badania w wymaganiu

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?

VIII Promowana jest wartość edukacji

Charakterystyka wymagania na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnieniu wymagania.</i>
W szkole lub placówce prowadzi się działania kształtujące pozytywny klimat sprzyjający uczeniu się.	Szkoła X jest małą wiejską szkołą podstawową prowadzoną przez lokalne stowarzyszenie. Stosunkowo niewielka liczba (ok. 60) uczniów i nauczycieli sprawia, iż w szkole panuje rodzinna atmosfera, wszyscy się tu dobrze znają. Fakt, iż zarówno rodzice, jak i nauczyciele przed kilkoma laty współdziałali na rzecz utrzymania szkoły, sprzyja wspólnemu podejmowaniu działań kształtujących pozytywny klimat uczenia się. W ostatnim czasie wspólnymi siłami gruntownie odremontowano budynek szkoły (sale stały się widne, przestronne, kolorowe), dzięki wsparciu sponsorów wymieniono meble, zadbano o estetyczne urządzenie wszystkich klas. Nauka w „nowych” pomieszczeniach stała się dla dzieci przyjemniejsza i bardziej atrakcyjna. Dodatkowo, nauczyciele zadbali o taki sposób organizowania procesów edukacyjnych, aby dzieci były aktywne, chciały uczyć się od siebie, współdziałały nie tylko z nauczycielami, ale też z koleżankami i kolegami. Nauczyciele pokazują uczniom wartość pracy zespołowej, przywiązują też dużą wagę do budowania indywidualnego poczucia wartości każdego dziecka. Służy temu eksponowanie wytworów, osiągnięć, różnorodnych sukcesów – w szczególności wobec rodziców i innych dzieci. Takie promowanie wartości edukacji przekłada się

<p>W szkole lub placówce prowadzi się działania kształtujące postawę uczenia się przez całe życie.</p>	<p>na zaangażowanie uczących się w różnorodne zajęcia edukacyjne i przedsięwzięcia o charakterze wychowawczym.</p> <p>Budowaniu pozytywnego klimatu uczenia się sprzyja też konsekwentne stosowanie takich elementów procesu edukacyjnego, jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● jasne formułowanie celów (po co się tego uczymy), ● rzetelna informacja zwrotna (systematyczne uświadamianie uczniom ich postępów i kwestii, które należałoby doskonalić), ● pomoc w przezwyciężaniu trudności, ● budowanie poczucia, że nauka jest wartością (rozbudzenie potrzeby uczenia się i rozwijania umiejętności przydatnych w dalszej edukacji i w życiu dorosłym). <p>Realizacji ostatniego z wymienionych elementów służą między innymi organizowane co miesiąc spotkania z dorosłymi wykonującymi różne zawody (lekarz, pielęgniarka, kierowca, rolnik, strażak, bibliotekarz, policjant, farmaceuta, pracownicy administracji gminnej itp.), którzy uświadamiają dzieciom, że swoje marzenia i cele życiowe można realizować przez edukację, a rzetelne wykonywanie obowiązków i odnoszenie sukcesów zawodowych (w razie potrzeby także zmiana wykonywanej pracy) jest możliwe tylko przez ciągłe doskonalenie się i gotowość na zmiany.</p> <p>Uczniowie kształtują też postawę uczenia się przez całe życie przez nabywanie i doskonalenie umiejętności wpisanych w kompetencje kluczowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● w różnych sytuacjach (dydaktycznych, pozalekcyjnych, pozaszkolnych) kształtują umiejętności porozumiewania się w języku ojczystym, ● uczą się funkcjonalnego języka obcego (nauka j. angielskiego w „naturalnych” sytuacjach komunikacyjnych), ● nabywają kompetencji matematycznych (nie tylko podczas lekcji matematyki, ale także w sytuacjach życia codziennego), ● doskonałą umiejętność informatyczne (lekcje informatyki, działalność kółka dziennikarskiego, poszukiwanie i gromadzenie informacji, komunikowanie się drogą e-mail), ● kształtują podstawowe kompetencje naukowo-techniczne (rozwiązywanie problemów, doświadczanie, eksperymentowanie, wnioskowanie), ● nabywają umiejętności uczenia się (poznają techniki uczenia się i zapamiętywania, uczą się gromadzenia i selekcjonowania informacji, uświadamiają sobie swoje preferencje sensoryczne). <p>Szkoła stwarza też dzieciom pole do samorządności uczniowskiej, zachęca do zgłaszania i podejmowania własnych inicjatyw, kształtuje przedsiębiorczość (sklepik uczniowski, szkolna kasa oszczędności), uczy świadomego odbioru kultury (wycieczki, wyjazdy do kina, szkolne seanse teatru telewizji). Jednocześnie, jasne wyznaczenie reguł i zasad postępowania (zarówno dla uczniów, nauczycieli, pracowników niepedagogicznych), a nade wszystko konsekwentne ich egzekwowanie i przestrzeganie sprawia, iż uczniowie z jednej strony czują się partnerami w procesie uczenia się, z drugiej zaś mają świadomość istniejących ograniczeń i obowiązków.</p>
<p>Charakterystyka wymagań na poziomie wysokim</p>	<p>Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełniania poziomu wysokiego.</i></p>
	<p>Szkoła Y to społeczne gimnazjum miejskie, o którym mówi się: „Szkoła dla uczniów niepokornych”. Gimnazjum rekrutuje uczniów bez ustalonego „pułapu” liczby punktów zdobytych na sprawdzianie, nie</p>

<p>Szkoła lub placówka pozyskuje i wykorzystuje informacje o losach absolwentów do promowania wartości edukacji.</p>	<p>oznacza to jednak, że trafiają tu uczniowie jedynie o niskim potencjale – nie ma w tym zakresie żadnej prawidłowości. Analizy dokonywane z wykorzystaniem kalkulatora EWD pokazują, że uczniowie trafiający do szkoły prezentują potencjał nie mniej zróżnicowany niż uczniowie gimnazjów obwodowych. Co więc stanowi o wyjątkowości tej szkoły? Dlaczego rodzice chętnie posyłają tu swoje niepokorne nastolatki, mimo iż wyniki egzaminacyjne szkoły nie należą do najwyższych? Być może dlatego, że od lat szkoła odnotowuje znacznie wyższą niż przeciętna efektywność kształcenia, a trzyletnie wskaźniki EWD plasują ją w grupie szkół wspierających, czyli takich, które rozwijają potencjał uczniów, nawet tych najsłabszych. A może dlatego, że w szkole panuje atmosfera, która wreszcie zachęca młodzież do uczenia się.</p> <p>Za ważnego sojusznika w budowaniu pożądanych postaw, szkoła uznaje swoich absolwentów, którzy zapraszani są na spotkania z gimnazjalistami, kiedy to dzielą się swoimi doświadczeniami, pokazują osiągnięcia, chwala się sukcesami. Dodatkowo, informacje o losach absolwentów zamieszczane są i corocznie aktualizowane na stronie internetowej szkoły, a ich dorobek (wydawnictwa, prace plastyczne, filmy, artykuły prasowe, itp.) wyeksponowany jest w specjalnie utworzonym na terenie szkoły „Kąciku absolwenta”. Ciekawostką jest, iż mimo swojego, wydawałoby się zaledwie kilkunastoletniego istnienia, szkoła corocznie organizuje spotkania absolwentów, co staje się okazją do bogacenia wspomnianego „Kącika”, cieszącego się dużym zainteresowaniem młodzieży.</p>
<p>Działania realizowane przez szkołę lub placówkę promują wartość edukacji w społeczności lokalnej.</p>	<p>Kształtowaniu kompetencji społecznych służą nie tylko zajęcia przedmiotowe i pozalekcyjne, ale też liczne działania pozaszkolne, w tym promujące wartość edukacji w społeczności lokalnej. Młodzież gimnazjum prowadzi stronę internetową szkoły, na której między innymi prezentuje dorobek gimnazjum, sukcesy uczniów obecnych i absolwentów, osiągnięcia stypendystów. Gimnazjaliści redagują gazetę szkolną, którą rozprowadzają wśród swoich kolegów, rodziców, przyjaciół, podmiotów środowiska lokalnego. Uczniowie organizują w środowisku kampanie społeczne (np. „Cała Polska czyta dzieciom”), happeningi („Najlepszym przyjacielem człowieka jest... książka”), prezentacje projektów, pokazy naukowe (doświadczenia i eksperymenty), uroczystości okazjonalne (np. „Herbatka dla babci i dziadka”, „Dzień dziecka”). Szkoła prowadzi też stałą współpracę z Uniwersytetem Trzeciego Wieku, organizując nieodpłatnie dla seniorów zajęcia komputerowe, językowe, artystyczne, fotograficzne, sportowe i warsztaty przedsiębiorczości. Dwa razy do roku w gimnazjum organizowane są otwarte sesje tematyczne, na które zapraszani są wszyscy zainteresowani. Wystąpienia zaproszonych gości (na przykład filmowców, dziennikarzy, podróżników) wzbogacane są prezentacjami opracowanymi przez uczniów gimnazjum. Szczególnym akcentem sygnalizującym utożsamianie się gimnazjum ze środowiskiem lokalnym są barwne przemarsze uczniów szkoły na rozpoczęcie i zakończenie roku szkolnego.</p>

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Rodzice są partnerami szkoły lub placówki

Co mieści się w wymaganiu?

Szkoła spełniająca wymaganie inicjuje budowanie partnerskich relacji z rodzicami. Dotyczą one dwóch nurtów współpracy: wspierania w rozwoju i procesie wychowania oraz współdecydowania. Pierwszym działaniem jest wsparcie oferowane przez szkołę, umożliwienie wzajemnych kontaktów, pomoc w korzystaniu z porad specjalistów zewnętrznych. Aby skutecznie pomagać w rozwoju dziecka, szkoła musi wypracować z rodzicami partnerstwo polegające na wzajemnym informowaniu się, wspólnym rozwiązywaniu problemów i spójności działań.

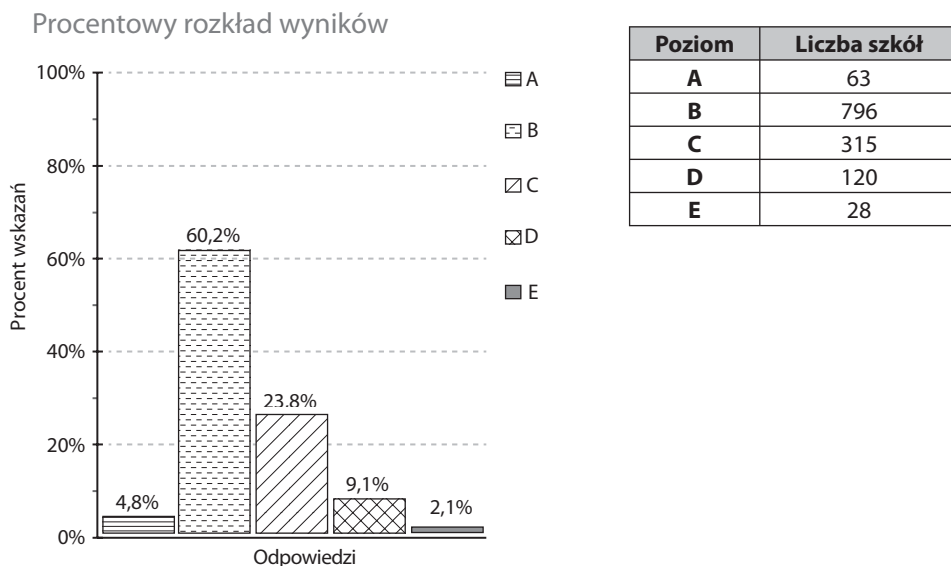
Ponadto, konieczne jest umożliwienie rodzicom wyrażania opinii na temat pracy szkoły i uwzględnianie ich w podejmowanych decyzjach. Nauczyciele, współpracując z rodzicami w planowaniu, zachęcają ich do udziału w realizacji działań odpowiadających

na potrzeby rozwojowe uczniów. Istotnym elementem budowania partnerskich relacji jest włączanie rodziców do współdecydowania w sprawach szkoły i uczestniczenia w podejmowanych działaniach. Partnerskie relacje szkoły z rodzicami oznaczają poinformowanie rodziców o organizacyjno-prawnych możliwościach wpływania na warunki i jakość edukacji dzieci. Jednak wydaje się, że nie jest konieczne regulowanie zasad współpracy poprzez odwołanie się do przepisów prawa oświatowego, powinno wystarczyć określenie wzajemnych oczekiwań. Szkoła realizująca wymagania na wysokim poziomie umożliwia rodzicom zgłaszanie inicjatyw na rzecz rozwoju uczniów i szkoły, a następnie współpracuje z rodzicami w ich realizacji.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

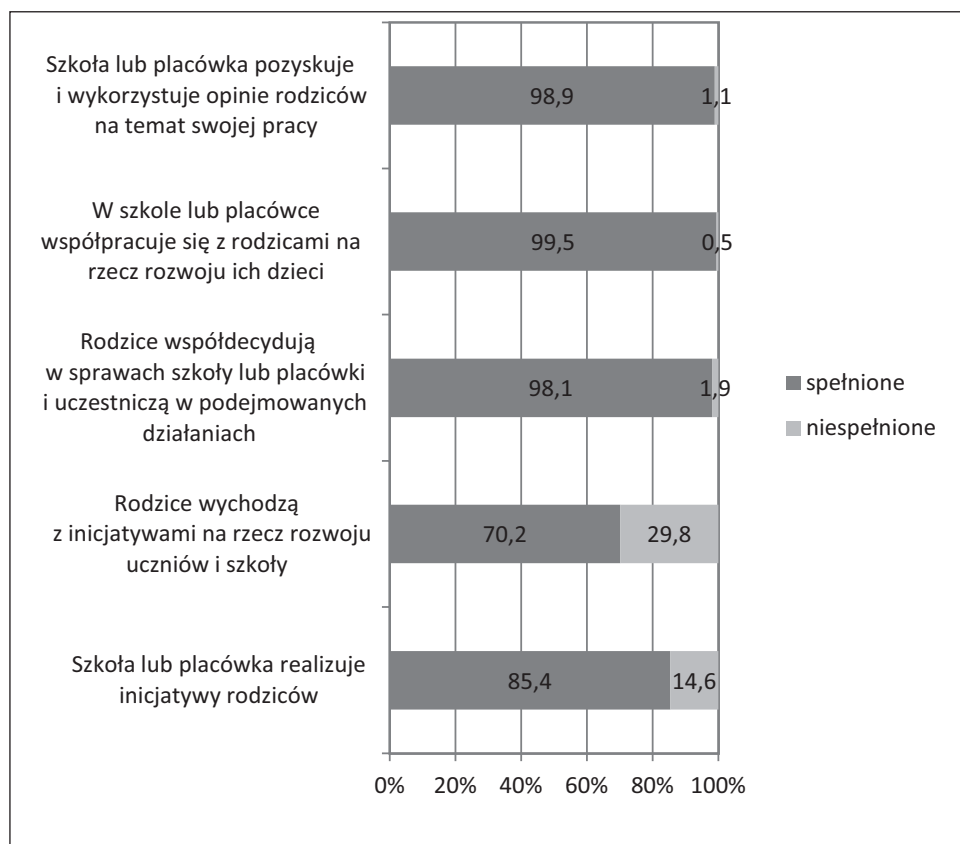
Ewaluacje zewnętrzne w latach 2013–2015 kwestie współpracy z rodzicami objęły badaniem w 1322 szkołach. Również w tym przypadku, najwyższy odsetek (60,2%) szkół osiągnął wysoki poziom spełniania wymagania (zob. rys. 21). Badanie pokazało, że mocną stroną pracy zdecydowanej większości szkół jest podejmowanie z rodzicami współpracy, służącej rozwojowi ich dzieci, zachęcanie ich do wyrażania opinii na temat funkcjonowania szkoły i wykorzystywanie tych sugestii do doskonalenia pracy. W większości badanych szkół rodzice współdecydują w istotnych kwestiach i uczestniczą w podejmowanych działaniach; częściej jednak zadania te realizowane są przez organy przedstawicielskie (rada rodziców), rzadziej angażują ogół rodziców.

Warto zauważyć, że w 394 badanych szkołach (co stanowi 29,8%) nie znaleziono argumentów na to, że to rodzice wychodzą z inicjatywami służącymi rozwojowi ich dzieci i wpływającymi na rozwój szkoły (zob. rys. 22).

Rys. 21 Rozkład poziomów spełniania wymagania

Źródło: dane SEO

Rys. 22 Rozkład spełniania obszarów badania w wymaganium

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?

IX Rodzice są partnerami szkoły lub placówki*

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnieniu wymagań.</i>
Szkoła lub placówka pozyskuje i wykorzystuje opinie rodziców na temat swojej pracy.	Szkoła X to 9-oddziałowa powiatowa szkoła zawodowa, kształcąca młodzież w zawodach tzw. budowlanych. Większość uczniów pochodzi z okolicznych miejscowości, ok. 30% stanowi młodzież miejska. Nauczyciele nie ukrywają, że niełatwo współpracuje im się z rodzicami, którzy niechętnie pojawiają się w szkole (najczęściej tłumacząc się nadmiarem obowiązków w gospodarstwie), nie zgłaszają własnych inicjatyw, w niewielkim stopniu wspierają szkołę w budowaniu odpowiedniej motywacji uczniów do nauki. Szkoła stara się jednak przezwyciężać te ograniczenia, zachęcając wszystkich rodziców do wyrażania opinii i sugestii na temat pracy placówki, przez anonimowe badania ankietowe, bezpośrednie rozmowy podczas konsultacji indywidualnych i zebrań klasowych.

<p>W szkole lub placówce współpracuje się z rodzicami na rzecz rozwoju ich dzieci.</p> <p>Rodzice współdecydują w sprawach szkoły lub placówki i uczestniczą w podejmowanych działaniach.</p>	<p>Aktywność rodziców w tym zakresie najczęściej ogranicza się do wyrażania aprobaty (bądź nie) dla działań proponowanych przez szkołę (wycieczki edukacyjne i turystyczno-krajoznawcze, rajdy i biwaki integracyjne, uroczystości i imprezy szkolne, zajęcia pozalekcyjne), do opiniowania koncepcji pracy szkoły, planów pracy wychowawczej, szkolnego systemu oceniania, oferty zajęć pozalekcyjnych. Sporadycznie zdarza się, że rodzice występują z własnymi pomysłami przedsięwzięć, służących rozwojowi szkoły i uczniów.</p> <p>Nauczyciele próbują jednak zaangażować do współpracy środowisko rodziców (w szczególności pozyskując do współdziałania tych, którzy zainteresowani są edukacją i przyszłym losem swoich dzieci). Szkoła proponuje rodzicom pomoc w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i rozwojowych ich dzieci. Ustalono różnorodne sposoby wzajemnej komunikacji: system dyżurów nauczycielskich, korespondencję mailową i telefoniczną. Zachęcanie do bieżącego sygnalizowania wszystkich zagrożeń, otwartość dyrektora i współpraca wychowawców z pedagogiem szkolnym pozwala na szybkie rozwiązywanie problemów. W razie potrzeby szkoła pomaga uzyskać pomoc specjalistów zewnętrznych. Uświadamia się cele planowanych i podejmowanych działań, wskazując korzyści z nich wynikające, zdając sprawę z osiągniętych efektów. Chętni rodzice (reprezentujący ogół rodziców), pracując w tzw. trójkach klasowych, współdziałają z wychowawcami klas w organizowaniu imprez klasowych i szkolnych (wigilia klasowa, bal absolwenta, coroczna pielgrzymka młodzieży na Jasną Górę, dni otwartych drzwi), włączają się w bieżące remonty bazy szkolnej (malowanie sal lekcyjnych), pełnią funkcję dodatkowych opiekunów podczas wycieczek, rajdów, kuligów, dyskotek szkolnych.</p> <p>Angażując się w pracę rady rodziców, współdecydują w sprawach szkoły, uchwalając i przyjmując do realizacji program wychowawczy i szkolny program profilaktyki, ustalając wysokość dobrowolnych opłat na rzecz szkoły, decydując o wydatkowaniu zgromadzonych środków, wybierając ubezpieczyciela i ustalając obowiązkową stawkę ubezpieczenia, akceptując sformułowane w koncepcji główne kierunki pracy. Stwarzanie rodzicom możliwości angażowania się w organizowanie życia szkolnego sprawia, iż przynajmniej część z nich czuje współodpowiedzialność za funkcjonowanie społeczności szkolnej, ma poczucie możliwości decydowania o edukacji swoich dzieci.</p>
<p><i>* Nie dotyczy szkół dla dorosłych, placówek kształcenia praktycznego i placówek kształcenia ustawicznego.</i></p>	
<p>Charakterystyka wymagania na poziomie wysokim</p>	<p>Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełniania poziomu wysokiego.</i></p>
<p>W szkole lub placówce są realizowane inicjatywy rodziców na rzecz rozwoju uczniów oraz szkoły lub placówki.</p>	<p>Szkoła Y to niewielka, 6-oddziałowa, prowadzona przez lokalne stowarzyszenie, wiejska szkoła podstawowa. Szkole skutecznie udaje się angażować rodziców w życie placówki. Sprzyja temu fakt, że pracownicy szkoły (pedagogiczni i niepedagogiczni) są otwarci na kontakty z rodzicami, pozyskują i wykorzystują ich opinie, uwagi, spostrzeżenia. Rodzice, generalnie niechętni badaniom ankietowym, preferują kontakty bezpośrednie z nauczycielami, a spotkania klasowe, zwane popularnie wywiadówkami, wykorzystują do wyrażania swoich uwag i zgłaszania propozycji, służących rozwojowi ich dzieci. Panująca w szkole zasada, iż wszystkie spotkania z rodzicami są protokolowane, nie pozwala na pominięcie jakiegokolwiek głosu. Na przestrzeni ostatnich dwóch lat, inicjatywy rodziców dotyczyły m.in. takich kwestii, jak:</p>

- urządzenie i doposażenie sal lekcyjnych,
- organizacja wycieczek rekreacyjnych i przedmiotowych,
- klasowe rajdy i biwaki,
- zmiana metod pracy podczas zajęć języka angielskiego,
- organizacja zajęć dodatkowych kształcących umiejętności praktyczne (kuchnia regionalna, majsterkowanie),
- zmiana godzin rozpoczynania zajęć,
- zmiana formuły rekolekcji wielkopostnych.

Dzięki zaangażowaniu rodziców, dyrekcji i nauczycieli, wszystkie propozycje i inicjatywy zostały zrealizowane.

Organizując współpracę z rodzicami, nauczyciele umiejętnie wykorzystują fakt, iż wspólnie „walczyli” przed czterema laty o pozostawienie szkoły w środowisku, zaangażowali się też w utworzenie lokalnego stowarzyszenia. (Od tego czasu w środowisku używa się określenia „nasza szkoła”)

Rodzice, czując się współodpowiedzialnymi za funkcjonowanie placówki, współdecydują w sprawach szkoły i uczestniczą w podejmowanych działaniach. W szkole ukonstytuowała się Rada Rodziców, która decyduje o wysokości dobrowolnej składki na potrzeby szkoły, o wydatkowaniu zgromadzonych środków, o doborze ubezpieczyciela i obowiązkowej stawce ubezpieczenia, o sposobie i formie organizowanych uroczystości szkolnych (Dzień Dziecka, szkolne spotkanie opłatkowe, Choinka Noworoczna, piknik rodzinny), a także o kierunkach pracy wychowawczej (realizowanych w ramach szkolnego programu wychowawczego i programu profilaktyki). Taki sposób angażowania rodziców w organizowanie życia szkolnego sprawia, iż utożsamiają się oni ze społecznością szkolną, czują się za nią odpowiedzialni, mają poczucie możliwości decydowania o edukacji swoich dzieci.

* Nie dotyczy szkół dla dorosłych, placówek kształcenia praktycznego i placówek kształcenia ustawicznego.

Chwila refleksji

10. Wykorzystywane są zasoby szkoły lub placówki oraz środowiska na rzecz wzajemnego rozwoju

Co mieści się w wymaganiu?

Wymaganie podkreśla, że edukacja nie może zamknąć się w salach lekcyjnych, jeżeli szkoła ma przygotować uczniów do aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym i kreowania go. Szkoła spełniająca wymaganie wykorzystuje swoje otoczenie do rozwoju zainteresowań uczniów i efektywniejszego nabywania przez nich umiejętności, ale również sama wiele daje lokalnej społeczności. Podjęta przez szkołę współpraca z instytucjami działającymi w lokalnym środowisku, ze stowarzyszeniami i organizacjami pozarządowymi ma charakter działań celowych, ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb obu stron, a w przypadku szkół, spełniających wymaganie na wysokim poziomie, wpływa na ich wzajemny rozwój. Zaangażowanie uczniów w organizację lokalnych przedsięwzięć pozwala im rozwijać kompetencje społeczne i obywatelskie, współpraca z ludźmi starszymi i o większym doświadczeniu uczy ich partnerstwa w stosunkach z ludźmi i asertywności.

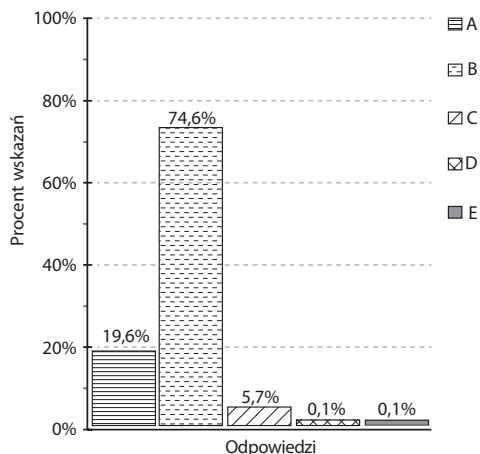
Kształcenie zawodowe należy do tych obszarów edukacji, które w sposób bezpośredni jest powiązane z rynkiem pracy. Dlatego też współdziałanie szkół z pracodawcami w procesie kształcenia zawodowego musi być wkomponowane w jego planowanie i organizowanie, po to, aby skutecznie przygotować uczniów do spełnienia oczekiwań rynku pracy.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Ewaluacje zewnętrzne przeprowadzone w latach 2013–2015 pokazały, że polskie szkoły mocno wpisują się w środowisko lokalne, w którym przychodzi im funkcjonować. Prawie wszystkie badane szkoły osiągnęły tu poziom wyższy od podstawowego, a spory ich odsetek (19,6%) pokazał działania ponadprzeciętne, które pozwoliły na uzyskanie poziomu bardzo wysokiego (zob. rys. 23).

Warto zauważyć, że prawie wszystkie badane szkoły diagnozują potrzeby i możliwości podmiotów środowiska lokalnego, wykorzystują ich zasoby, systematycznie współpracują z organizacjami, instytucjami, stowarzyszeniami, podejmując jednocześnie inicjatywy służące wzajemnemu rozwojowi (zob. rys. 24). Trzeba jednak podkreślić, że nie zawsze podejmowane formy współpracy wynikają ze zdiagnozowanych potrzeb uczących się; zdarza się, że są powielaniem dotychczasowych działań bądź stanowią odpowiedź na propozycje innych podmiotów (służące realizacji ich zadań statutowych).

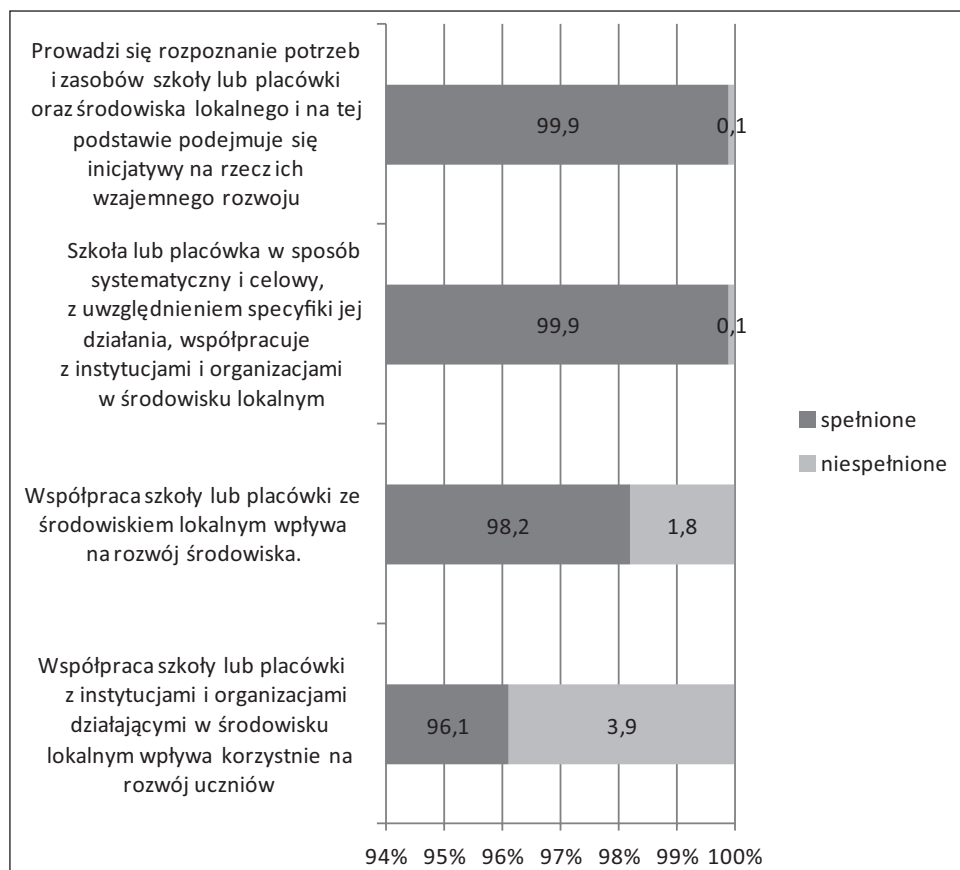
Procentowy rozkład wyników

Poziom	Liczba
A	218
B	829
C	63
D	1
E	1

Rys. 23 Rozkład poziomów spełniania wymagania

Źródło: dane SEO

Rys. 24 Rozkład spełniania obszarów badania w wymaganiu

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?**X Wykorzystywane są zasoby szkoły lub placówki oraz środowiska lokalnego na rzecz wzajemnego rozwoju**

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnianiu wymagań.</i>
<p>W szkole lub placówce rozpoznaje się potrzeby i zasoby własne oraz środowiska lokalnego i na tej podstawie podejmuje inicjatywy na rzecz ich wzajemnego rozwoju.</p>	<p>Szkoła X to duża miejska szkoła podstawowa funkcjonująca w niezbyt atrakcyjnym otoczeniu (jedno z najuboższych osiedli miejskich) i dysponująca mało nowoczesną bazą dydaktyczną. Bolączką szkoły jest od lat brak właściwego zaplecza sportowego, które umożliwiałoby dzieciom rozwój pasji sportowych i wdrażałoby do zdrowego, aktywnego trybu życia. Także zasoby środowiska lokalnego są dość ubogie. W pobliżu szkoły funkcjonuje zespół szkół zawodowych z kompleksem boisk sportowych. Na zasadzie wzajemnego porozumienia, szkoła X często korzysta z bazy sportowej zespołu, organizując tu lekcje wychowania fizycznego i dodatkowe zajęcia sportowe. Szkoła współpracuje także z osiedlowym domem kultury, uczestnicząc w proponowanych konkursach, imprezach środowiskowych, spektaklach, spotkaniach z ciekawymi ludźmi. Uczniowie szkoły podstawowej uczestniczą także w wielu zajęciach pozalekcyjnych proponowanych przez dom kultury. Działania te w znacznym stopniu stanowią odpowiedź na ofertę domu kultury, nie wynikają z systematycznych inicjatyw szkoły. Podobne formy przyjmuje współpraca z osiedlową biblioteką, która realizuje swe zadania statutowe m.in. dzięki zaangażowaniu uczniów szkoły (spotkania autorskie, wystawy, lekcje biblioteczne, udział w akcji „Cała Polska czyta dzieciom”).</p>
<p>Szkoła lub placówka w sposób systematyczny i celowy, z uwzględnieniem specyfiki jej działania, współpracuje z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym</p>	<p>Szkoła X systematycznie współpracuje też z pobliskim przedszkolem, organizując od wielu lat lekcje otwarte dla dzieci i dni otwarte dla rodziców, które służą przygotowaniu dzieci do edukacji szkolnej. Budowaniu pozytywnego wizerunku szkoły w środowisku lokalnym sprzyja też podejmowanie akcji ekologicznych (Sprzątanie Świata, Dzień Ziemi) i organizowanie uroczystości środowiskowych (Dzień Matki, Dzień Ojca, Dzień Babci i Dziadka, Dni Promocji Zdrowia), na które zapraszani są bliscy uczniów (rodzice, opiekunowie, dziadkowie). Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom władz lokalnych, szkoła systematycznie przygotowuje i udostępnia swoją bazę na lokal wyborczy. Należy zauważyć, że wymienione powyżej formy współpracy są systematyczne i planowe, sprzyjają rozwojowi uczniów, budują poczucie wspólnoty i tożsamości lokalnej.</p>
Charakterystyka wymagań na poziomie wysokim	Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełniania poziomu wysokiego.</i>
<p>Współpraca szkoły lub placówki ze środowiskiem lokalnym wpływa na ich wzajemny rozwój.</p>	<p>Szkoła Y to jedno z wielu, obwodowe osiedlowe gimnazjum, funkcjonujące w mieście wojewódzkim. Zdecydowana większość uczniów pokonuje drogę do szkoły pieszo, wszyscy się tu znają i, co najważniejsze, utożsamiają ze swoją szkołą i najbliższym środowiskiem lokalnym. Jednym z atutów szkoły jest przestronna i estetycznie urządzona baza. Poza pracowniami do zajęć dydaktycznych, gimnazjum dysponuje między innymi aulą (pełniącą też funkcję sali</p>

<p>Współpraca szkoły lub placówki z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym wpływa korzystnie na rozwój uczniów.</p>	<p>multimedialnej), dwiema pracownikami komputerowymi, bogato wyposażoną biblioteką z dużą czytelnią, halą sportową i oddzielną salą do ćwiczeń gimnastycznych, ogrodzonym i oświetlonym boiskiem „Orlik”.</p> <p>Już w pierwszych latach swego funkcjonowania, szkoła zidentyfikowała zasoby środowiska, a informacje te stale aktualizuje przez obserwację i bezpośrednie rozmowy z mieszkańcami osiedla. Poza funkcjonującymi w obrębie osiedla: szkołą podstawową, przedszkolem, osiedlowym domem kultury, klubem seniora, świetlicą środowiskową dla dzieci, klubem fitness, w pobliżu gimnazjum znajduje się dom pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych ruchowo i intelektualnie, parafia rzymsko-katolicka, basen.</p> <p>Znając nie tylko własne, ale też możliwości i potrzeby wymienionych podmiotów środowiska lokalnego, szkoła podejmuje liczne inicjatywy, służące wzajemnemu rozwojowi. Gimnazjum współpracuje z pobliską szkołą podstawową i przedszkolem, organizując od lat wspólne imprezy sportowe (zawody, turnieje), artystyczne (przeeglądy, konkursy, spektakle), profilaktyczne („Dzień bez papierosa”, „Mamo, tato, nie pal!”, „Trzymaj formę”), ekologiczne (Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata), kampanie społeczne („Cała Polska czyta dzieciom”, „Mam haka na raka”), patriotyczne (obchody rocznic i świąt państwowych), środowiskowe (Piknik rodzinny, Powitanie jesieni, Święto Wiosny). Konsekwencja i powtarzalność w realizacji ww. przedsięwzięć sprawia, że weszły one na stałe do kalendarza imprez tych trzech placówek, jako uroczystości planowane i organizowanie wspólnie.</p> <p>W porozumieniu z kierownictwem domu pomocy społecznej, funkcjonujący w gimnazjum Klub Wolontariusza wspomaga pracowników ośrodka w organizowaniu dla pensjonariuszy wyjazdów do parku, do kina, wyjazdów na wycieczki, ogniska integracyjne. Pensjonariusze domu pomocy zapraszani są też do szkoły, gdzie organizuje się dla nich spotkania okolicznościowe (np. z okazji Świąt Bożego Narodzenia, Wielkiej Nocy, Dnia Kobiet) uświetnione częścią artystyczną i „miniprzyjęciem” przygotowanym w całości przez młodzież.</p> <p>Gimnazjaliści zrzeszeni w Klubie Wolontariusza angażują się też w pomoc dzieciom spędzającym czas pozaszkolny w świetlicy środowiskowej. Pomagają młodszym kolegom w odrabianiu lekcji, organizują dla nich zabawy integracyjne, we współpracy z kierownictwem świetlicy, organizują pomoc materialną dla potrzebujących (angażując do tego swoich kolegów, nauczycieli, mieszkańców osiedla).</p> <p>Szkoła prowadzi stałą systematyczną współpracę z Osiedlowym Klubem Seniora. Członkowie Klubu często zapraszani są na tematyczne spotkania (pogadanki), zajęcia z zakresu reorientacji zawodowej, różnorodnych uroczystości przygotowywane przez młodzież, sami natomiast prowadzą dla zainteresowanych gimnazjalistów pozalekcyjne zajęcia z zakresu bibułkarstwa, szydełkowania, modelarstwa, majsterkowania, kuchni regionalnej.</p> <p>Szkoła odwdzięcza się swoim partnerom, organizując dla nich zajęcia komputerowe (prowadzone nieodpłatnie przez nauczyciela informatyki) i gimnastykę dla par, prowadzoną w szkolnej sali do ćwiczeń przez nauczycielkę wychowania fizycznego.</p> <p>Współpraca gimnazjum z osiedlowym domem kultury w przeważającej części polega na korzystaniu z bogatej oferty placówki. Gimnazjaliści uczestniczą w wielu konkursach tematycznych, przeglądach</p>
--	---

teatralnych, turniejach recytatorskich, korzystają z seansów filmowych, koncertów, spektakli teatralnych, przychodzą tu na wystawy i wernisaże. Zorganizowane wizyty uczniów w domu kultury (a także spotkania z instruktorami na terenie szkoły) pozwalają młodym ludziom na poznanie oferty zajęć pozaszkolnych, co nierzadko skutkuje systematycznym uczęszczaniem na nie, a co za tym idzie, rozwijaniem pasji i zainteresowań pod okiem fachowców. Nabyte (wzbogacone, udoskonalone) podczas zajęć pozaszkolnych (plastycznych, teatralnych, instrumentalnych, wokalnych i tanecznych) umiejętności wpływają nie tylko na rozwój młodzieży, ale też znacznie podnoszą atrakcyjność, poziom artystyczny uroczystości szkolnych i środowiskowych. Warto dodać, iż zarówno nauczyciele gimnazjum, jak i pracownicy osiedlowego domu kultury często wspierają się wzajemnie w pracach różnorodnych komisji konkursowych. Również współpraca szkoły z funkcjonującą nieopodal parafią rzymskokatolicką przynosi obopólne korzyści. Ważne uroczystości szkolne poprzedzone są zwykle nabożeństwem, młodzież przygotowuje oprawę liturgiczną świąt kościelnych, corocznie prezentuje mieszkańcom osiedla jasełka bożonarodzeniowe i koncert kołęd. Kościół angażuje się w organizowane przez gimnazjum akcje charytatywne, cykliczne pielgrzymki dla gimnazjalistów, konkursy wiedzy o Janie Pawle II. Corocznie szkoła udostępnia swoją bazę na kilkudniowe spotkania „oazowe” i wielkanocne dni skupienia dla młodzieży.

Silnemu utożsamianiu się szkoły ze środowiskiem lokalnym służy też systematyczna współpraca z władzami dzielnicy i osiedla. Gimnazjum udostępnia swoją bazę (aula, hala sportowe, kompleks boisk) na organizowane dla mieszkańców spotkania, pikniki rodzinne, turnieje sportowe. We współpracy z samorządem organizuje akcje sprzątnięcia miasta, zbiórkę elektrośmieci, happeningi przy okazji kampanii społecznych, uroczystości patriotyczno-religijne. Szkoła cyklicznie stanowi też siedzibę lokalu wyborczego.

Dzięki takiej współpracy gimnazjum wspierane jest przez władze osiedla, przekazujące środki materialne nie tylko na doskonalenie bazy i wyposażenie, ale też na realizację ciekawych przedsięwzięć. Należy zauważyć, że wszystkie wymienione powyżej formy współpracy są systematyczne, planowe i umożliwiają każdej ze stron rozwój. Z jednej strony pozwalają podmiotom środowiska na realizację (wykraczających poza konieczne minimum) zadań statutowych, z drugiej sprzyjają wszechstronnemu rozwojowi uczniów i kształtowaniu różnorodnych kompetencji kluczowych przydatnych w życiu dorosłym. Wspólna realizacja przedsięwzięć wpływa też na rozwój szkoły i instytucji, buduje poczucie wspólnoty i tożsamości lokalnej, uczy życia w społeczeństwie demokratycznym.

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

11. Szkoła lub placówka organizując procesy edukacyjne uwzględnia wnioski z analizy wyników sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie oraz innych badań zewnętrznych i wewnętrznych

Co mieści się w wymaganiu?

Szkoła spełniająca wymaganie wykorzystuje wnioski z analizy wyników egzaminów zewnętrznych (sprawdzianu szóstoklasisty, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie) do planowania i realizacji procesów edukacyjnych. Oczywistym jest, że na wyniki osiągnięte przez uczniów na egzaminie wpływa wiele czynników, wśród nich są takie, które nie zależą od szkoły (status materialny, wykształcenie rodziców, sytuacja rodzinna). Szkoła, skupiając się na pracy dydaktycznej i wychowawczej z uczniem, poszukuje czynników zależnych od niej

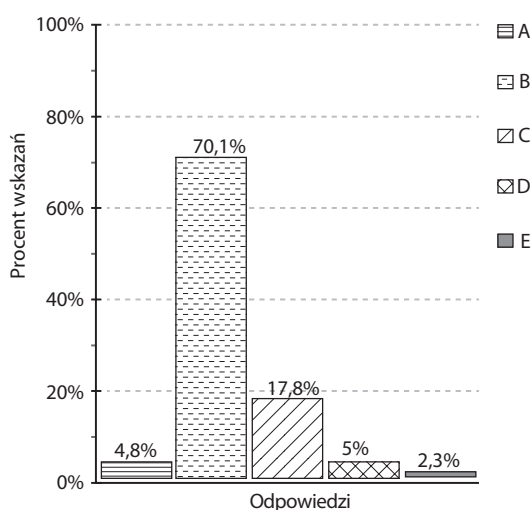
(tworzenie klimatu sprzyjającego uczeniu się, stosowanie aktywnych metod nauczania/uczenia się, zaangażowanie i doskonalenie nauczycieli) i na tej podstawie podejmuje działania naprawcze lub doskonalące. Podniesienie skuteczności działań szkoły w tym zakresie wiąże się z faktycznym wykorzystaniem analizy osiągnięć uczniów przez wspólną refleksję wszystkich nauczycieli nad efektywnością podejmowanych przedsięwzięć, nad tym, co się udaje (i dzięki czemu), co należy poprawić (i w jaki sposób). Realizacja przez szkołę wymagania na poziomie wysokim oznacza, że nauczyciele, analizując wyniki badań zewnętrznych innych niż sprawdzian i egzaminy oraz badań wewnętrznych, w tym osiągnięć uczniów i losów absolwentów, pozyskują konkretne argumenty na to, jak jest wartość podejmowanych przez nich działań i na tej podstawie formułują wnioski i rekomendacje do pracy. Szkoła realizująca wymaganie wykorzystuje wiedzę o losach swoich absolwentów do doskonalenia procesów edukacyjnych przez odchodzenie od metod i form mało efektywnych na rzecz tych, które przygotowują uczniów do jak najlepszego funkcjonowania na kolejnych etapach kształcenia i w życiu zawodowym. Nadrzedną wartością prowadzonych badań jest ich użyteczność, a nie dokonywanie różnorodnych analiz dla nich samych.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Przeprowadzone w latach 2013–2015 ewaluacje zewnętrzne pokazały, że większość szkół (92,7%) spełnia to wymaganie na poziomie wyższym niż podstawowy (zob. rys. 25).

Zdecydowana większość badanych szkół analizuje wyniki egzaminów zewnętrznych i ewaluacji wewnętrznej, a sformułowane wnioski wykorzystuje do podejmowania działań, służących doskonaleniu pracy szkoły (zob. rys. 26). Nie wszystkie szkoły podejmują inne, ważne z ich punktu widzenia badania (na przykład badanie losów absolwentów), nie korzystają też z wyników badań zewnętrznych.

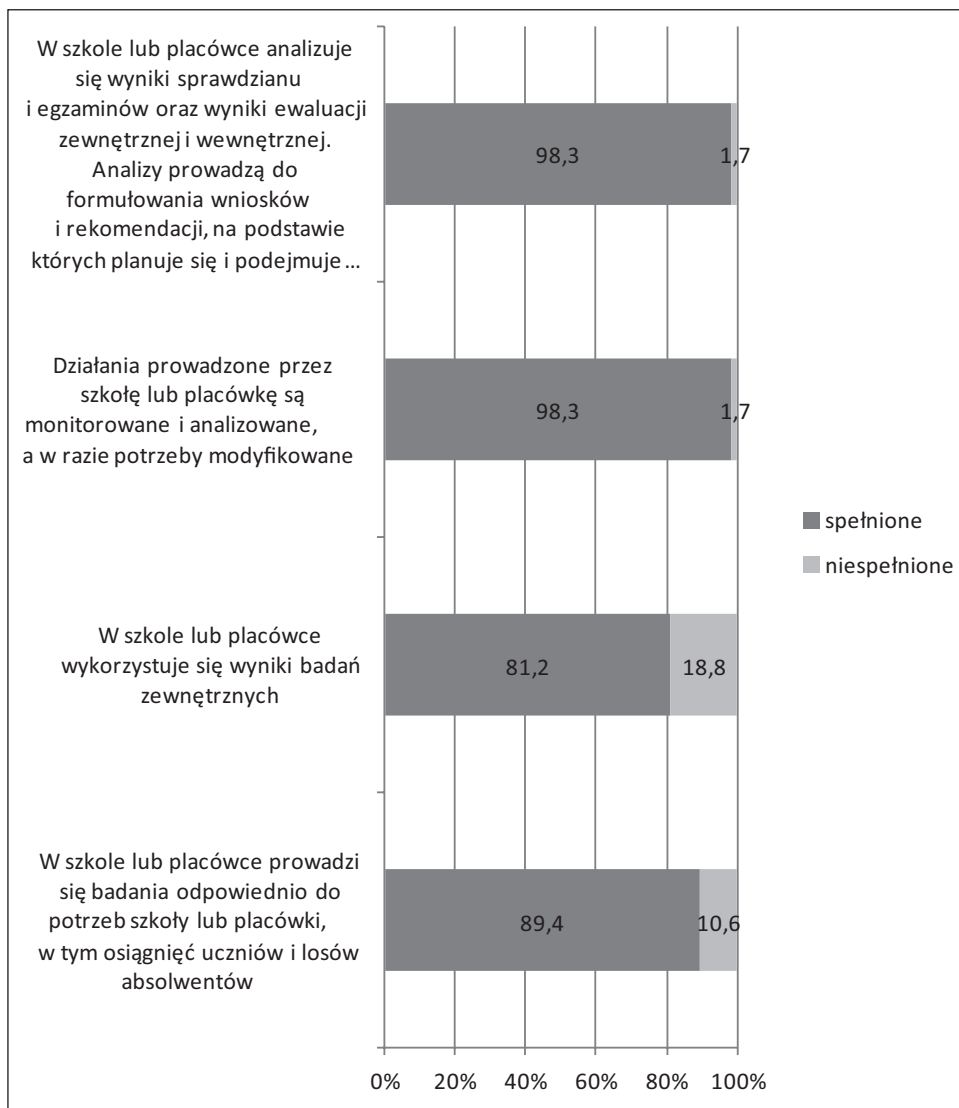
Procentowy rozkład wyników

Poziom	Liczba szkół
A	184
B	2686
C	683
D	192
E	87

Rys. 25 Rozkład poziomów spełniania wymagania

Źródło: dane SEO

Rys. 26 Rozkład spełniania obszarów badania w wymaganiu

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?

XI Szkoła lub placówka, organizując procesy edukacyjne, uwzględnia wnioski z analizy wyników sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego, egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie oraz innych badań zewnętrznych i wewnętrznych

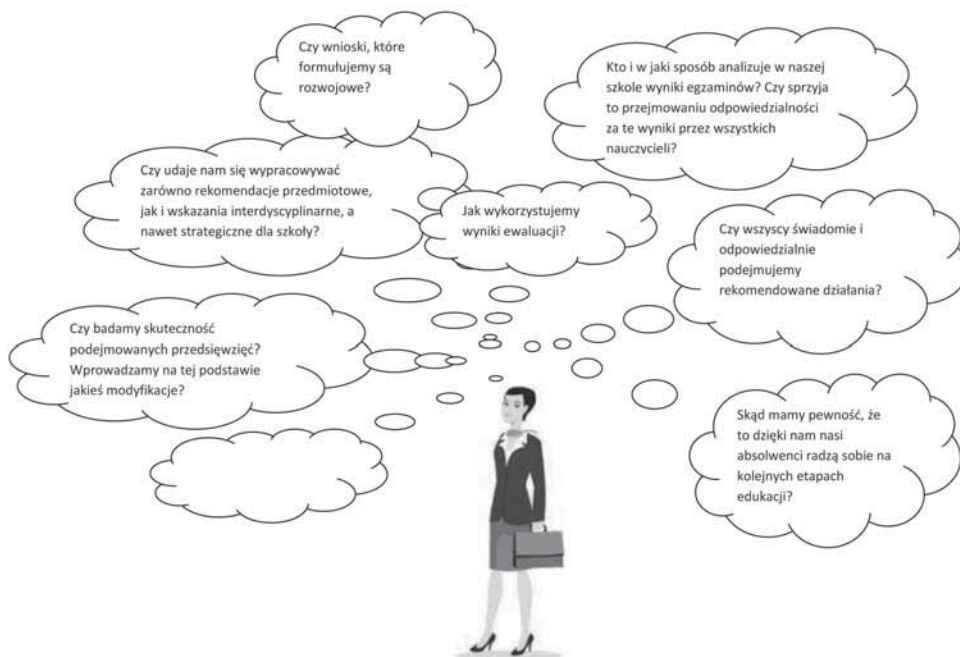
Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnieniu wymagania.</i>
<p>W szkole lub placówce analizuje się wyniki sprawdzianu i egzaminów oraz wyniki ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej. Analizy prowadzą do formułowania wniosków i rekomendacji, na podstawie których nauczyciele planują i podejmują działania.</p> <p>Działania te są monitorowane i analizowane, a w razie potrzeb – modyfikowane.</p>	<p>Szkoła X to jedno z 5 liceów ogólnokształcących prowadzonych przez powiat. Liceum cieszy się dobrą opinią w środowisku lokalnym, jednak rzadko rekrutuje uczniów z najwyższymi wynikami egzaminu gimnazjalnego. Mimo iż wszyscy uczniowie liceum z powodzeniem zdają obowiązkowe egzaminy maturalne, sporadycznie zdarza się, że szkoła może cieszyć się sukcesami olimpijczyków, a publikowane na stronie www.ewd.edu.pl trzyletnie wskaźniki EWD pokazują niższą niż przeciętna efektywność kształcenia w zakresie języka polskiego i matematyki.</p> <p>W szkole corocznie analizuje się wyniki egzaminów maturalnych, opierając się na danych otrzymanych od właściwej okręgowej komisji egzaminacyjnej. Nauczyciele przygotowujący młodzież do egzaminów zewnętrznych (zarówno na poziomie podstawowym jak i rozszerzonym) dokonują analiz ilościowych (określając poziom zdawalności, średnie wyniki procentowe, pozycję liceum w stosunku do innych szkół powiatu, województwa i kraju) i jakościowych (identyfikując zadania, które okazały się dla uczniów łatwe i trudne, porównując wskaźniki łatwości z tymi samymi danymi dla wszystkich zdających w kraju, formułując mocne i słabe strony w tym zakresie). Analizy prowadzą do formułowania wniosków i rekomendacji, dotyczących w szczególności: treści, na które należałoby położyć większy nacisk, optymalnych metod i form pracy z młodzieżą, ewentualnych zmian organizacyjnych, pożądanych kierunków doskonalenia nauczycieli, doposażenia bazy w pomoce dydaktyczne. Wyniki prowadzonych analiz oraz wnioski i rekomendacje przedstawiane są na zebraniu rady pedagogicznej, która wspólnie podejmuje decyzje, co do planowanych modyfikacji, opracowuje rekomendacje działań dydaktycznych, które powinny być wdrażane przez wszystkich nauczycieli (niezależnie od nauczanego przedmiotu), wnioskuje do dyrektora o podjęcie decyzji o charakterze organizacyjnym (przydział godzin, oferta zajęć dodatkowych, tygodniowy plan zajęć), planuje doskonalenie.</p> <p>Wszystkie wnioski, odnotowywane w protokołach zebrań rady pedagogicznej, przekładane są na konkretne działania, które są wdrażane przez dyrekcję, radę pedagogiczną, pojedynczych nauczycieli (stosownie do zakresu rekomendacji). Dwa razy w ciągu roku szkolnego przedstawia się stan wdrażania wniosków, a na zakończenie roku szkolnego dokonuje się oceny efektywności podejmowanych działań.</p> <p>W liceum prowadzona jest też ewaluacja wewnętrzna. Angażują się w nią wszyscy nauczyciele, uczestnicząc w prowadzonych badaniach, planując ich zakres podczas zebrania rady pedagogicznej. Powoływany na okres trzyletni zespół ds. ewaluacji opracowuje harmonogram badań, przygotowuje narzędzia, prowadzi badania, opracowuje wyniki i wnioski z ewaluacji. Efekty pracy zespołu prezentowane są i poddawane dyskusji na zebraniu rady pedagogicznej, na zebraniu z rodzicami, na apelu szkolnym z młodzieżą. Dopiero po konsultacjach z wymienionymi podmiotami zespół ds. ewaluacji, we współpracy z dyrektorem liceum, formułuje rekomendacje, na podstawie których rada pedagogiczna planuje konkretne działania.</p>

Charakterystyka wymagań na poziomie wysokim	Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełnienia poziomu wysokiego.</i>
<p>W szkole lub placówce wykorzystuje się wyniki badań zewnętrznych innych niż wyniki sprawdzianu i egzaminów i prowadzi badania wewnętrzne, odpowiednio do potrzeb szkoły lub placówki, w tym badania osiągnięć uczniów i losów absolwentów.</p>	<p>Szkoła Y to gminne gimnazjum obwodowe od kilku lat osiągające najwyższe w powiecie wyniki egzaminacyjne. Zarówno w części humanistycznej, jak i matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego wyniki szkoły plasują się w przedziale wyników wysokich bądź wyżej średnich (stanin 7 i 6). Ponadto, trzyletnie wskaźniki EWD dla szkoły pokazują, że w obydwu częściach egzaminu szkoła osiąga ponadprzeciętną efektywność kształcenia i z roku na rok efektywność ta nieznacznie rośnie.</p> <p>Szkoła korzysta również z wyników badań Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (PISA) międzynarodowego badania koordynowanego przez OECD. Jego celem jest uzyskanie porównywalnych danych o umiejętnościach uczniów, którzy ukończyli 15. rok życia w celu poprawy jakości nauczania i organizacji systemów edukacyjnych. Szkoła chce wykorzystać tendencje, jakie pokazują badania do planowania pracy ze swoimi uczniami, ponieważ PISA bada umiejętności i wiedzę ważną z perspektywy wyzwań, przed jakimi 15-latkowie staną w swym dorosłym życiu.</p> <p>W gimnazjum prowadzona jest też ewaluacja wewnętrzna pracy szkoły. Angażują się w nią wszyscy nauczyciele, planując wspólnie pożądane kierunki badań i uczestnicząc w ich przebiegu. Opracowanie narzędzi, harmonogramu badań, wyników oraz wniosków z ewaluacji jest zadaniem, powołanego spośród nauczycieli różnych specjalności, zespołu ds. ewaluacji. Warto zauważyć, że w ciągu każdego roku szkolnego powstaje kilka raportów z ewaluacji (stosownie do zakresu prowadzonych badań), a opracowane w przeciągu kilku tygodni wyniki i wnioski stanowią podstawę do formułowanych na zebraniu rady pedagogicznej rekomendacji, które są natychmiast wdrażane i monitorowane, dzięki analogicznemu sposobowi dokumentowania poprzez „Karty wdrażania wniosków”.</p> <p>Poza ewaluacją, w szkole prowadzi się też wewnętrzne badania osiągnięć uczniów i badanie losów absolwentów. Na badanie osiągnięć składają się cykliczne przedmiotowe testy wiedzy i umiejętności (z przedmiotów objętych egzaminami gimnazjalnymi) przeprowadzane dwukrotnie w ciągu roku we wszystkich klasach. Oceniane przez nauczycieli prace poddawane są wnikliwej analizie (przede wszystkim jakościowej) i stanowią podstawę do planowania i wdrażania rekomendowanych działań. Systemowe badanie osiągnięć „uzupełniają” próbne egzaminy gimnazjalne przeprowadzane dwukrotnie w klasach III, z wykorzystaniem arkuszy udostępnionych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Gimnazjum bierze też udział w testach diagnostycznych organizowanych przez wydawnictwa, a otrzymane wyniki poddawane są analizie i uwzględniane w planowaniu działań doskonalących i naprawczych. Stosowany konsekwentnie jednolity sposób dokumentowania pozwala na „wychwycenie” podobnych wniosków i zaplanowanie działań systemowych realizowanych przez wszystkich pracowników szkoły (niezależnie od typu prowadzonych zajęć).</p> <p>Szkoła opracowała też własny system badania losów absolwentów. Zadanie to realizowane jest przez powołany specjalnie do tego zespół, w skład którego wchodzi nauczyciele, uczniowie, rodzice i pracownik niepedagogiczny. Rolą nauczycieli jest gromadzenie danych i prowadzenie stosownej dokumentacji (co ciekawe, w wersji</p>

elektronicznej), pozostali członkowie zespołu pozyskują w środowisku informacje i przekazują je nauczycielom. Ciekawą praktyką jest coroczne przedstawianie wyników prowadzonych badań zarówno uczniom, jak i ich rodzicom w formie prezentacji multimedialnej. Takie gromadzenie danych ułatwia szkole planowanie i realizowanie różnorodnych form współpracy ze swoimi absolwentami.

Chwila refleksji

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Zarządzanie szkołą lub placówką służy jej rozwojowi

Co mieści się w wymaganiu?

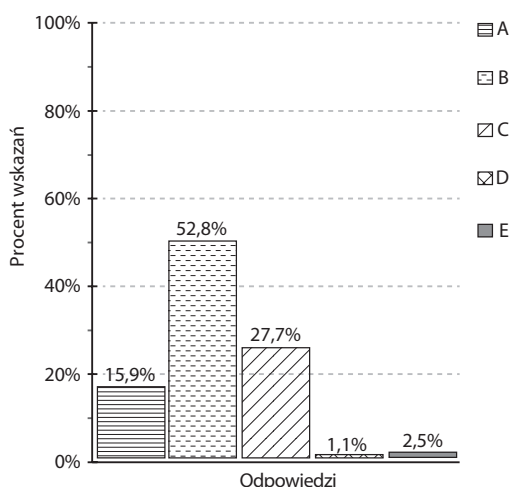
Szkoła spełniająca wymaganie zapewnia optymalne warunki do nauczania i uczenia się uczniów, do indywidualnej i zespołowej pracy nauczycieli, ich doskonalenia zawodowego. Dyrektor szkoły jest kluczową postacią w efektywnym zarządzaniu i koordynowaniu całego złożonego procesu funkcjonowania szkoły jako organizacji. Skuteczniej te zadania realizu-

je, włączając w nie nauczycieli, powołując zespoły, których zakres działania obejmuje różne aspekty pracy szkoły. W szkole spełniającej wymaganie na poziomie wysokim dyrektor wspiera nauczycieli w podejmowaniu nowatorskich działań, innowacji i eksperymentów, otwarty jest na udział nauczycieli, pracowników, rodziców i uczniów w procesie decyzyjnym oraz współpracuje z instytucjami edukacyjnymi, uczelniami wyższymi i organizacjami pozarządowymi przy realizacji działań wpływających na rozwój uczniów i szkoły.

Co pokazały dotychczasowe badania zewnętrzne?

Wyniki ewaluacji zewnętrznych przeprowadzonych w latach 2013-2015 pokazały, że zdecydowana większość (96,4%) badanych szkół spełnia to wymaganie na poziomie wyższym od podstawowego, przy czym ok. połowy szkół osiągnęło tu poziom wysoki (zob. rys. 27).

Procentowy rozkład wyników

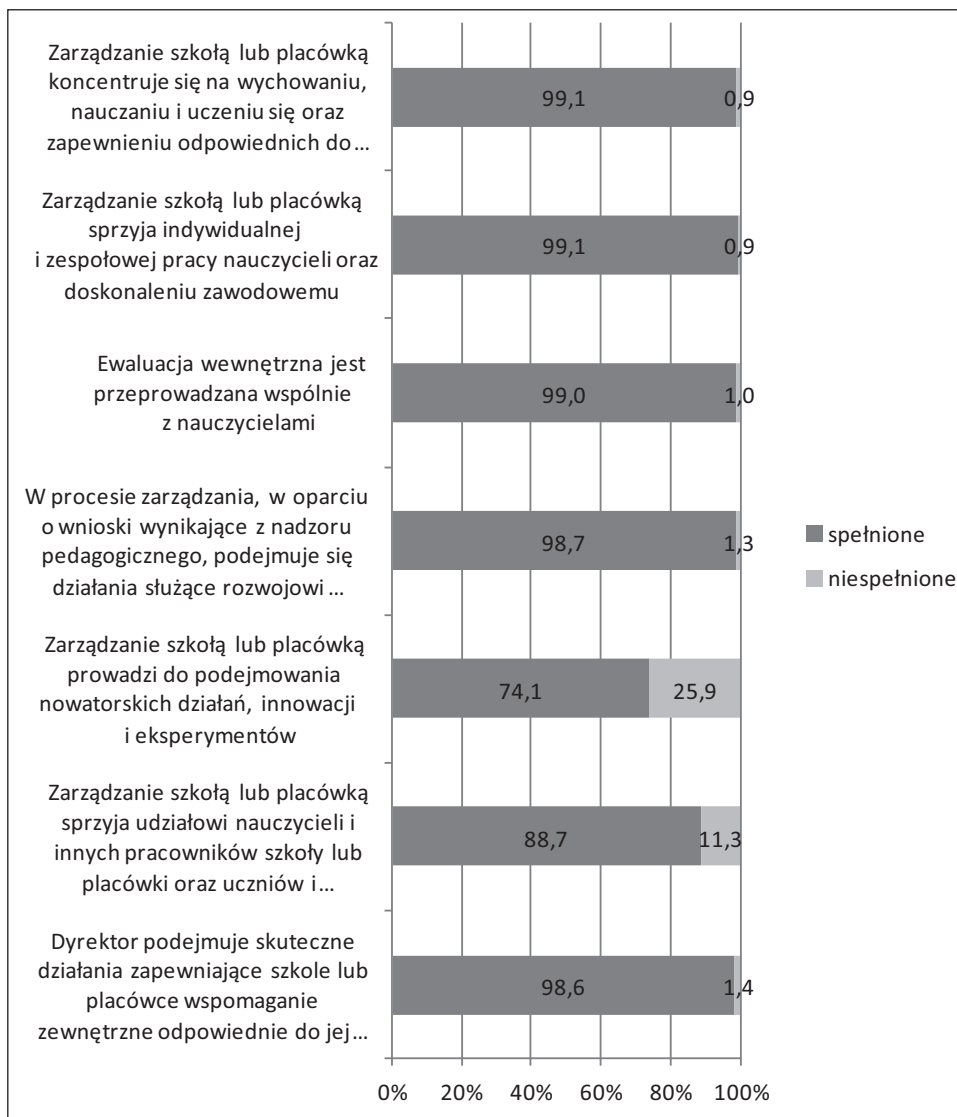

Procent wskazań	Odpowiedzi
15,9%	A
52,8%	B
27,7%	C
1,1%	D
2,5%	E

Rys. 27 Rozkład poziomów spełniania wymagania

Źródło: dane SEO

Za mocne strony pracy szkół w tym obszarze można uznać (opierając się na wynikach badań): tworzenie klimatu sprzyjającego współdziałaniu nauczycieli i doskonaleniu zawodowemu, a także ich angażowaniu w prowadzenie ewaluacji wewnętrznej (zob. rys. 28). W większości badanych szkół zarządzanie koncentruje się na zapewnieniu właściwych warunków do nauczania/uczenia się i rozwoju (także poprzez poszukiwanie różnych form wspomaganie zewnętrznego), a wnioski z nadzoru pedagogicznego wykorzystywane są do podejmowania działań wpływających na rozwój placówki. Nie we wszystkich szkołach zarządzanie ma charakter demokratyczny. Pełnej powszechności nie ma również incydowanie działań nowatorskich i eksperymentów.

Rys. 28 Rozkład spełniania obszarów badania w wymaganium

Źródło: dane SEO

Jak to robią inni?

XII Zarządzanie szkołą lub placówką służy jej rozwojowi

Charakterystyka wymagań na poziomie podstawowym	Działania szkoły realizujące poziom podstawowy. <i>W ewaluacji zewnętrznej spełnianie poziomu podstawowego przesądza o spełnieniu wymagania.</i>
<p>Zarządzanie szkołą lub placówką koncentruje się na wychowaniu, nauczaniu i uczeniu się oraz zapewnieniu warunków odpowiednich do realizacji tych zadań.</p> <p>W procesie zarządzania, na podstawie wniosków wynikających z nadzoru pedagogicznego, podejmuje się działania służące podnoszeniu jakości pracy i rozwojowi szkoły lub placówki.</p>	<p>Placówka X to samodzielna 6-oddziałowa szkoła podstawowa funkcjonująca w środowisku wiejskim. Zarządzanie szkołą koncentruje się na wychowaniu, nauczaniu i uczeniu się oraz zapewnieniu odpowiednich do realizacji tych zadań warunków. Działania dyrektora szkoły skupiają się na takich kwestiach, jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● optymalne planowanie procesów edukacyjnych (opracowanie koncepcji pracy szkoły, arkusza organizacji, ramowych planów nauczania, programu wychowawczego, programu profilaktyki, szkolnego zestawu podręczników i programów nauczania, tygodniowego planu zajęć, kalendarza imprez i uroczystości, regulaminów i procedur); ● wewnętrzny nadzór pedagogiczny obejmujący: realizację podstawy programowej, rytmiczność oceniania, stwarzanie atmosfery sprzyjającej uczeniu się, stosowanie form i metod pracy umożliwiających uczniom wzajemne uczenie się, efektywność pracy nauczycieli (stopień nabywania przez uczniów wiadomości i umiejętności wynikających z podstawy programowej, wyniki sprawdzianu zewnętrznego i wewnętrznego badania osiągnięć), współpraca z rodzicami, realizacja treści wynikających z programu wychowawczego i programu profilaktyki, wdrażanie działań wynikających z sformułowanych wniosków; ● wspomaganie nauczycieli w realizacji ich zadań; ● modernizacja bazy szkolnej, bogacenie wyposażenia; ● nawiązywanie współpracy z podmiotami środowiska lokalnego (w tym, wspierającymi pracę dydaktyczną, wychowawczą, opiekuńczą szkoły). <p>Działania służące rozwojowi szkoły (a przez to rozwojowi uczniów) podejmuje się także w oparciu o wnioski wynikające z pozostałych form nadzoru pedagogicznego. W ostatnich dwóch latach, rekomendacje wynikające z prowadzonych przez dyrektora kontroli dotyczyły takich kwestii, jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● wzmocnienie opieki nad uczniami podczas zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, ● zachowanie zasady rytmiczności oceniania i stosowanie oceniania kształtującego, ● zmniejszenie roli nauczyciela na rzecz aktywizowania uczniów podczas zajęć (tworzenie okazji do doświadczania, eksperymentowania, odkrywania, wzajemnego uczenia się), ● efektywne gospodarowanie czasem lekcji, ● diagnozowanie potrzeb uczniów w zakresie zajęć pozalekcyjnych, wspólne ustalanie tematyki, monitorowanie frekwencji uczniów i dokonywanie stosownych modyfikacji, ● konsekwentne stosowanie i egzekwowanie obowiązujących zasad postępowania.

<p>Zarządzanie szkołą lub placówką sprzyja indywidualnej i zespołowej pracy nauczycieli oraz doskonaleniu zawodowemu.</p>	<p>Analizując dotychczasowe wspomaganie nauczycieli w realizacji ich zadań (uwzględniając w szczególności potrzeby nauczycieli w tym zakresie), dyrektor rekomendował:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● przeszkolenie rady pedagogicznej na temat oceniania kształtującego, ● zwiększenie liczby zajęć otwartych i koleżeńskich (według harmonogramu), ● zaktualizowanie wiedzy na temat metod sprzyjających wzajemnemu uczeniu się uczniów, ● opracowanie wzoru arkusza „Moje potrzeby w zakresie doskonalenia zawodowego”, ● cykliczne prezentowanie wartościowych treści zdobytych w toku indywidualnego doskonalenia zewnętrznego nauczycieli. <p>W efekcie sformułowanych wniosków z nadzoru, w ostatnim czasie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● zmodyfikowano ofertę zajęć pozalekcyjnych (opierając się na przeprowadzonej diagnozie) i zakupiono stosowne pomoce do ich realizacji, ● podjęto stałą współpracę z gminnym klubem sportowym (zgodnie z oczekiwaniami uczniów), ● opracowano szczegółowy regulamin opieki nad uczniami podczas zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, ● zorganizowano (z udziałem trenerów zewnętrznych) zajęcia warsztatowe „Jak oceniać, aby uczniowie chcieli się uczyć?” i szkolenie „Uczeń kreatorem życia szkolnego”, ● przeprowadzono szkoleniowe zebrania rady pedagogicznej (poprzedzone zajęciami otwartymi), ● stworzono Elektroniczną Biblioteczkę Kreatywnego Nauczyciela (służącą bieżącemu udostępnianiu ciekawych materiałów metodycznych), ● opracowano i wdrożono „Kartę indywidualnych potrzeb szkoleniowych nauczyciela”. <p>Warto zauważyć, że wprowadzone zmiany i modyfikacje zostały pozytywnie ocenione przez uczniów, rodziców i samych nauczycieli, co pokazały wyniki ewaluacji wewnętrznej.</p> <p>Realizacja powyższych działań jest w dużej mierze możliwa dzięki temu, że dyrektor umiejętnie wykorzystuje indywidualne ambicje i kreatywność nauczycieli, zachęcając ich jednocześnie do dzielenia się swoją wiedzą, umiejętnościami i doświadczeniami w toku pracy zespołowej.</p> <p>Nauczyciele współpracują ze sobą w ramach tzw. KZN-ów (Klasowych Zespołów Nauczycielskich), zespołów przedmiotowych (humanistycznym, matematyczno-przyrodniczym, kształcenia zintegrowanego), zespołów nauczycieli ds. uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, doraźnych zespołów zadaniowych. Liderzy ww. zespołów (powoływani corocznie przez dyrektora szkoły) są zobowiązani do koordynowania pracy, opracowywania planów i sprawozdań, przekazywania dyrektorowi istotnych kwestii (dotyczących efektywności pracy zespołu, napotkanych trudności, pożądanych form doskonalenia zawodowego). Opierając się na sugestiach, propozycjach, opiniach liderów KZN, dyrektor planuje doskonalenie rady pedagogicznej w zakresie podnoszenia kompetencji wychowawczych i opiekuńczych. Z kolei, zespoły przedmiotowe planują i organizują wewnętrzne doskonalenie metodyczne (lekcje</p>
---	---

<p>Ewaluacja wewnętrzna jest przeprowadzana wspólnie z nauczycielami.</p>	<p>koleżeńskie i otwarte, tematyczne spotkania szkoleniowe, referaty, prezentacje pomocy dydaktycznych), sugerują dyrektorowi oczekiwane kierunki i zakres tematyczny doskonalenia prowadzonego przez podmioty zewnętrzne.</p> <p>W szkole powołano też zespół ds. ewaluacji wewnętrznej, do którego zadań należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • upowszechnianie celowości i zasadności takiej formy pozyskiwania informacji, • planowanie (we współpracy z dyrektorem i radą pedagogiczną) zakresu tematycznego ewaluacji, • opracowanie narzędzi (kwestionariusze ankiet, wywiadów), • ustalenie harmonogramu i szczegółowego zakresu działań, • ustalenie grup respondentów, • przeprowadzenie badań, • opracowanie raportu z ewaluacji, • przedstawienie wyników i wniosków dyrektorowi, radzie pedagogicznej, rodzicom i uczniom. <p>Warto dodać, że w proces ewaluacji wewnętrznej włączają się wszyscy nauczyciele, którzy udostępniają zespołowi konieczną dokumentację, udzielają stosownych informacji, organizują spotkania z rodzicami, pośredniczą w przekazywaniu kwestionariuszy ankiet rodzicom, uczniom. Wszyscy także, zobligowani do realizacji wniosków i rekomendacji, wdrażają stosowne działania, służące poprawie zdiagnozowanego stanu.</p>
<p>Charakterystyka wymagania na poziomie wysokim</p>	<p>Działania szkoły realizujące poziom wysoki. <i>W ewaluacji zewnętrznej nie ustala się spełniania poziomu wysokiego.</i></p>
<p>Zarządzanie szkołą lub placówką sprzyja udziałowi nauczycieli i innych pracowników szkoły lub placówki oraz uczniów i rodziców w procesie podejmowania decyzji dotyczących szkoły lub placówki.</p>	<p>Szkoła Y to kierowany przez jednego dyrektora zespół szkół ponadgimnazjalnych, w skład którego wchodzi oddziały liceum ogólnokształcącego, technikum i zasadniczej szkoły zawodowej. Bazę szkoły tworzą: sale lekcyjne do nauczania przedmiotów ogólnokształcących, do nauczania teoretycznych przedmiotów zawodowych, warsztaty szkolne, wyposażone zgodnie z obowiązującymi standardami pracownie służące praktycznej nauce zawodów, sala gimnastyczna, siłownia, aula, sklepik szkolny, świetlica, internat ze stołówką, kompleks boisk sportowych.</p> <p>W szkole funkcjonuje jedna rada pedagogiczna licząca ponad 80 nauczycieli. Zespół kierowniczy tworzą: dyrektor zespołu szkół, wicedyrektor ds. dydaktycznych, wicedyrektor ds. wychowawczych, kierownik warsztatów szkolnych, kierownik internatu, kierownik ds. gospodarczych.</p> <p>Warunkiem skuteczności i efektywności podejmowanych działań, było zaangażowanie wszystkich pracowników szkoły w opracowanie i realizację koncepcji pracy zespołu, zakładającej „odradzanie się” szkoły zawodowej kształcącej młodzież na wysokim poziomie. Zmianę opiniowali również uczniowie i ich rodzice, wskazując oczekiwane kierunki nauki. Nie było to łatwe, gdyż w planowanych działaniach uwzględniono stopniową rezygnację z kształcenia ogólnego (wygaszanie liceum ogólnokształcącego) na rzecz tworzenia nowych kierunków kształcenia zawodowego, co spotkało się z pewnym oporem ze strony nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących. Jednakże dostrzegalne pozytywne zmiany w zakresie naboru młodzieży (przy znacznej konkurencji ze strony innych szkół w powiecie), wpłynęło</p>

	<p>na przekonanie zdecydowanej większości nauczycieli o właściwym kierunku zmian. Wspólne podejmowanie istotnych decyzji (dotyczących zarówno oferty edukacyjnej, jak i doskonalenia bazy), podniosło poziom zaangażowania nauczycieli we wprowadzanie istotnych zmian, zachęciło ich do zdobywania dodatkowych kompetencji i uprawnień, zgodnych z planowanymi kierunkami kształcenia. Wizja zmniejszenia liczby oddziałów (a co za tym idzie, zmniejszenia etatów), zdopingowała też nauczycieli do budowania pozytywnego wizerunku szkoły. Swój udział w kreowaniu pozytywnej opinii o szkole miały również opinie rodziców i uczniów, którzy włączyli się w akcję informacyjną. Nauczyciele zaangażowali się w pracę różnorodnych zespołów, nie tylko oddziałowych i przedmiotowych, ale też podjęli współpracę w ramach zespołów: ds. promocji szkoły, ds. współpracy ze środowiskiem lokalnym, ds. współpracy z pracodawcami i przedsiębiorcami, ds. opracowania projektów i pozyskiwania środków. Powołanie zespołu ds. wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli, pozwoliło na wspólne planowanie i realizowanie pożądanego kierunku doskonalenia, stosownie do zdiagnozowanych potrzeb nauczycieli, szkoły, uczniów. Niebagatelną rolę odgrywa też współpraca nauczycieli w ramach zespołu ds. ewaluacji, co skutkuje systematycznym rozpoznawaniem mocnych i słabych stron, zasobów i braków, szans i zagrożeń. Formułowane przez zespół wnioski i rekomendacje (wynikające z prowadzonych badań), wsparte spostrzeżeniami i wnioskami z nadzoru pedagogicznego dyrektora szkoły, służą planowaniu, organizowaniu i wdrażaniu działań, które odpowiadają oczekiwaniom uczniów, rodziców, pracowników niepedagogicznych i samych nauczycieli.</p>
<p>Dyrektor szkoły lub placówki podejmuje skuteczne działania zapewniające szkole lub placówce wspomaganie zewnętrzne odpowiednie do jej potrzeb.</p>	<p>Taki sposób zarządzania placówką sprzyja wprowadzaniu istotnych zmian i modyfikacji, wpływa na rozwój szkoły i uczniów, buduje pozytywny wizerunek i podnosi prestiż szkoły w środowisku lokalnym, co z kolei przekłada się na wyższą rekrutację i pozwala na bogacenie oferty edukacyjnej przez tworzenie nowych kierunków kształcenia (zgodnych z potrzebami środowiska). Współpraca nauczycieli w ramach zespołu ds. ewaluacji skutkuje systematycznym rozpoznawaniem mocnych i słabych stron, zasobów i braków, szans i zagrożeń. Dyrekcja zespołu szkół różnymi drogami pozyskuje środki niezbędne na modernizację i wyposażenie bazy, współpracując w tym zakresie z organem prowadzącym, lokalnymi przedsiębiorcami i pracodawcami. Efekty tych działań doceniają zarówno uczniowie, jak i uczestnicy lokalnego rynku pracy. Nowym kierunkiem pracy szkoły są aplikacje o środki unijne w ramach różnorodnych projektów, które pozwalają uczniom na bezpłatne zdobywanie dodatkowych kwalifikacji np. prawa jazdy. Ostatnio szkoła nawiązała współpracę ze szkołą niemiecką. Dzięki niej w najbliższe wakacje kilkoro uczniów uzyska możliwość praktyki i poznania realiów niemieckiego rynku pracy.</p>
<p>Zarządzanie szkołą lub placówką sprzyja wykorzystywaniu aktualnej wiedzy z zakresu pedagogiki, psychologii oraz nauk pokrewnych.</p>	<p>Demokratyczny model zarządzania szkołą, delegowanie uprawnień, budowanie atmosfery współodpowiedzialności i świadomości wspólnego celu, sprzyja wprowadzaniu zmian i modyfikacji, wdrażaniu działań nowatorskich i innowacji. W ostatnich latach, wprowadzono w zasadniczej szkole zawodowej kształcenie modułowe, stosownie do oczekiwań uczniów technikum zorganizowano praktyki zawodowe w Niemczech, na niektórych przedmiotach wykorzystuje się w pracy platformę „Moodle”, nietypowe formy pracy z młodzieżą zastosowano w ramach realizacji projektu „Dostosowanie do potrzeb lokalnego i regionalnego rynku pracy oferty szkół zawodowych poprzez organizację dodatkowych zajęć pozaszkolnych i pozalekcyjnych”.</p>

Szczególną wagę szkoła przywiązuje do stałego aktualizowania, uzupełniania, modernizowania wyposażenia pracowni stosownego do realizowanych kierunków kształcenia i wymagań zawartych w podstawach programowych. Wszystkie pracownie do przedmiotów ogólnokształcących i teoretycznych przedmiotów zawodowych zostały wyposażone w sprzęt audiowizualny (ekrany, projektory, wizualizery, tablice interaktywne), a na zapleczkach zgromadzono stosowne do realizowanych zajęć pomoce dydaktyczne. Sale lekcyjne są duże i przestronne, co pozwala na swobodne urządzenie pracowni, dostosowane do realizowanych form pracy (praca indywidualna, zespołowa, ćwiczenia laboratoryjne). W ostatnim czasie w zespole szkół stworzono profesjonalnie wyposażoną pracownię gastronomiczną i fryzjerską, gruntowną modernizację przeszły też warsztaty szkolne. Dzięki temu młodzież kształcąca się w określonych zawodach może nie tylko zdobywać wiedzę i umiejętności konieczne do wykonania zawodu, ale też może we własnej szkole przystąpić do egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe. Jest to możliwe, dzięki temu, że wyposażenie placówki, zgodne ze standardami KOWEŻiU, umożliwiło tworzenie na terenie szkoły ośrodków egzaminowania. Dodatkowym atutem szkoły jest fakt, iż wielu nauczycieli zdobyło kwalifikacje egzaminatora (zarówno w zakresie przedmiotów ogólnokształcących, jak i zawodowych), co pozwala im na uczestnictwo w kolejnych sesjach egzaminacyjnych i przenoszenie zdobytych w ten sposób doświadczeń na grunt bezpośredniej pracy z młodzieżą.

Chwila refleksji

Dylematy wokół spełniania wymagań

Przykłady zamieszczone w tabelach wskazują na szerokie spektrum działań, które może podejmować szkoła, aby wypełnić sens wymagań. Charakterystyki wymagań zarówno na poziomie podstawowym, jak i wysokim wyznaczają w danym czasie politykę oświatową państwa. Nie zmienia to jednak faktu, że badanie jest ważne dla szkoły/placówki przechodzącej proces ewaluacji zewnętrznej. Dotychczas konkluzje dotyczące spełniania badanych wymagań były utożsamiane przez wielu nauczycieli i dyrektorów z oceną ich własnej pracy, co budziło emocje zarówno przed, jak i po ewaluacji. Obecnie w ewaluacji zewnętrznej ustala się czy spełnia ona każde z badanych wymagań, czyli realizuje je co najmniej na poziomie podstawowym oraz wskazuje się działania podejmowane przez szkołę wpisujące się w charakterystykę wymagań na poziomie wysokim, bądź wskazuje braki w tym zakresie.

Wyznacznikiem spełniania wymagania jest uzyskanie w procesie badawczym argumentów, które pozwalają uznać pracę szkoły jako podobną/tożsamą z opisem charakterystyki spełniania wymagań na poziomie podstawowym. Zatem proces pozyskiwania danych jest interaktywny. Jak wielokrotnie podkreślano to w tym wydawnictwie „jaka informacja, taki raport”. Co przesądza o wypełnieniu charakterystyk wymagania? Zapisy prawne. Jednak każde prawo jest stosowane przez powołanych do tego ludzi. Prawników, urzędników, a w przypadku ewaluacji zewnętrznej – wizytatorów analizujących dane.

Dokonując konceptualizacji wymagań określono kryteria aksjologiczne, osobno dla każdej charakterystyki każdego wymagania. Kryteria te, to wartości występujące w badanym procesie, wskazujące na jego zgodność z istotą wymagania. Podobnie jak porównanie z tłem statystycznym (odpowiedziami w próbie porównywalnych szkół) nie stanowią obowiązującego prawa, tylko wskazówkę dla analizujących dane. Powtarzające się wartości, często wielokrotnie, stanowią jednocześnie katalog cech pożądanых w realizacji procesów edukacyjnych. Wyznaczają sposób działania szkół i placówek oświatowych. Są to:

- powszechność – cecha określana najczęściej przez wyniki ilościowe badań ankietowych, dotyczy głównie udziału w czymś, ocen jakiegoś procesu (przez uczniów i/lub rodziców), częstości badanych działań i liczby osób je wykonujących;
- adekwatność – łączona jest z diagnozowaniem, określaniem potrzeb i podejmowaniem dostosowanych działań, rozstrzygnięcie o jej spełnieniu odbywa się najczęściej w oparciu o dane jakościowe pozyskiwane w wywiadach, obserwacjach i analizie dokumentacji, oczekiwane jest wskazanie na przykładach zgodności podejmowanych działań ze zdiagnozowanymi potrzebami;
- spójność – wynika z analizy faktów, zebranych danych, zgodności wypowiedzi różnych respondentów, dotyczy głównie przebiegu procesów edukacyjnych i wychowawczych;
- użyteczność – określana przez informację o uzyskanych korzyściach, przede wszystkim dla uczniów, na podstawie danych z wywiadów, rzadziej odpowiedzi ankietowych;
- różnorodność – dotyczy głównie szerokiego spektrum działań, analiz i wniosków, dane pozyskiwane są w wywiadach i odpowiedziach na pytania otwarte ankiet;

- skuteczność – jest charakterystyczna dla opisu charakterystyk na poziomie wysokim, gdzie wymaga się, aby procesy i działania wdrażane na poziomie podstawowym przynosiły wymierne (określane ilościowo lub przykładem) efekty;
- systemowość – łączona z celowością i planowaniem działań, dotyczy głównie wsparcia udzielanego uczniom i ich rodzicom zarówno w edukacji jak i wychowaniu oraz współpracy ze środowiskiem, określana na podstawie danych jakościowych zebranych w wywiadach i podczas obserwacji;
- partycypacja uczniów i rodziców – priorytet zmierzający do uspołecznienia szkoły, dotyczy udziału w budowaniu koncepcji, zmian i modyfikacji przebiegu procesów (przede wszystkim wychowawczych) oraz opiniowania i współdecydowania, wyznacznikiem są odpowiedzi, najczęściej ankietowe samych zainteresowanych.

Warto również zwrócić uwagę na występowanie wymagań, w których opinia rodziców/uczniów ich udział lub inicjatywy przesądzają o spełnianiu wymagania na poziomie wysokim – dla przedszkoli i szkół – wymaganie 1,4,6,9, częściowo 5.

Jak uniknąć statystycznie słabych stron pracy szkoły?

Z analizy statystycznej kryteriów, których spełnienie stwarza polskim szkołom najwięcej problemów wynika, że tworzą one mapę słabych stron. Mapę, którą można i trzeba zmieniać wymazując kolejne słabe punkty. Obszary, które stwarzają problemy dotyczą:

- wpływu, udziału i inicjatyw uczniów i rodziców na pracę szkoły (w wymaganiu 1,2,4,5, 9,12);
- indywidualizacji i wzajemnej nauki od siebie (w wymaganiu 2,6);
- nowatorstwa (w wymaganiu 2);
- badania losów absolwentów (w wymaganiu 8,11);
- wykorzystania badań zewnętrznych (w wymaganiu 11);
- uzyskiwania wzrostu efektów kształcenia i korzyści dla uczniów (w wymaganiu 3,10);
- doskonalenia współpracy nauczycieli (w wymaganiu 7);

Spróbujmy, na podstawie praktyki, zdefiniować przyczyny trudności i zastanowić się jak je przezwyciężyć, pamiętając, że nie ma jednej „dobrej recepty” dla wszystkich. Czerpiąc z doświadczeń, każdy musi znaleźć własną drogę do sukcesu.

Uspołecznienie szkoły to jeden z priorytetów polityki oświatowej. Może być rozpatrywany w dwóch aspektach: stwarzania przez szkołę możliwości i korzystania z nich przez uczniów i rodziców. Z reguły nauczyciele i dyrektorzy podają wiele przykładów podejmowanych działań. Często sami zainteresowani wiedzą w jaki sposób mogą zaangażować się w życie szkoły. Znają swoje prawa, ale nie chcą z nich korzystać. Najczęściej wskazują dwa powody: brak potrzeby zmian, bo wszystko jest dobrze oraz właściwość tych działań dla wybranego samorządu uczniowskiego lub rady rodziców. Zatem problemem nie jest brak możliwości, tylko brak skuteczności w angażowaniu się uczniów i rodziców w życie szkoły. Można to zmieniać na dwa sposoby, albo inspirując do działań – jeśli ich brakuje, albo doskonaląc obieg informacji w celu dotarcia do każdego z respondentów. Jak to zrobić? Zastanówmy się dlaczego my coś robimy mimo że nie dostajemy za to pieniędzy? Dlatego, że coś nas ciekawi, daje satysfakcję, wynika z utożsamiania się ... itd. Czy pamięć-

tamy wszystkie informacje o jakichś akcjach, o których słyszeliśmy rok albo pół roku temu? Pewnie bardziej kojarzymy popularną reklamę. Dlaczego?

Indywidualizacja i wzajemna nauka pozornie stoją w sprzeczności wobec siebie. Powszechnie indywidualizacja kojarzy się nauczycielom z różnorodnymi zajęciami poza-lekcyjnymi, a nauka od innych z pracą w grupach. A przecież uczeń powinien uczyć się przede wszystkim w trakcie procesu lekcyjnego. Indywidualnie, to znaczy samodzielnie, ale znaczy także wyjątkowo. W sposób najbardziej właściwy dla niego. Jednemu wystarczy zainteresowanie, inny potrzebuje więcej czasu lub łatwiejszych albo trudniejszych zadań. Ale każdy żeby poczuć indywidualizację musi czuć się wyjątkowo. A wzajemna nauka? Czy jest tożsama ze wspólną pracą (np. w parach)? Czy to wystarczy, czy trzeba poczuć wspólny cel, wzajemne korzyści, udział i odpowiedzialność za wspólny sukces i porażkę?

Nowatorstwo z łaciny: *innovatio* – nowość, rzecz nowo wprowadzona. Ma wiele synonimów: niekonwencjonalny, odkrywczy, oryginalny, prekursorski, nieschematyczny, ekstranowoczesny, ale też nowy, nowo wprowadzony. W języku potocznym kojarzone bywa z terminami bliskoznacznymi, takimi jak usprawnienie, ulepszenie, rozwiązanie niekonwencjonalne, modernizacja. Według R. Schulza to taka zmiana w praktyce pedagogicznej, która wpływa na polepszenie wyników działalności. Ponieważ nowatorstwo jest zmianą istniejącego stanu rzeczy, to jak każda zmiana ma swój czas. Przykłady z życia wskazują, że to co było nowością kilka czy kilkanaście lat temu, teraz jest codziennością. Zatem na pewno nowatorskie nie jest coś pierwszy raz wprowadzane w tej szkole, ale powszechnie stosowane w innych. Dobrze, żeby nowatorstwo było własnym pomysłem lub twórczą modyfikacją czyjegoś. Choć nie jest to warunek konieczny. Pionierskie przenoszenie kreatywnych zmian na własny grunt też jest działaniem nowatorskim. Czy zatem da się zdefiniować wykaz działań nowatorskich? Nie, ponieważ taki katalog, sam w sobie byłby zaprzeczeniem oryginalności i prekursorstwa. A najważniejszym wyznacznikiem innowacji jest jej mechanizm: potrzeba rodząca pomysł, program jego wprowadzenia i zastosowanie dające korzyści uczniowi i szkole.

Badanie losów absolwentów stanowi trudność dla szkoły, ponieważ zakłada zbieranie informacji o kimś, kto nie jest już ze szkołą związany. Jednak przy obecnych środkach komunikacji możliwości techniczne są różnorodne. Muszą się jednak wiązać z emocjami budowanymi już w czasie pobytu w placówce. Im lepszy klimat szkoły, tym łatwiejsze pozyskanie w przyszłości danych od absolwentów. Mają one służyć dwóm celom. Promowaniu wartości edukacji, najczęściej na pozytywnych wzorcach i doskonaleniu procesu edukacji dzięki uzyskanym danym. W tym przypadku jest to rodzaj postewaluacji, tym cenniejszy, że uzyskany od tych, którzy znają „szkołę od podszewki”, a właśnie poznają inną rzeczywistość. To skłania do ocen, refleksji, porównań. Największy problem jednak w tym, że nie chodzi o uśmiech i przypadkowy kontakt z absolwentem, ale o celowy, zaplanowany proces uzyskiwania danych, które mają być użyteczne w doskonaleniu pracy szkoły.

Wykorzystanie badań zewnętrznych najwięcej problemów budzi w zdefiniowaniu samego pojęcia. Dotychczasowe wyniki ewaluacji zewnętrznej wskazują na koncentrowanie się szkół na analizie danych z egzaminów zewnętrznych. Stąd też w obecnym roz-

porządzeniu uzupełniono zapis wskazujący, że analiza dotyczy badań innych niż wyniki sprawdzianu i egzaminów. Czy są inne badania? Gdzie ich szukać? Wyniki wszystkich badań pedagogicznych archiwizuje Instytut Badań Edukacyjnych na swojej stronie internetowej (<http://bibe.ibe.edu.pl/>). Czym mają być te badania dla szkoły? Inspiracją, okazją do poznania i zrozumienia nowości, chwilą refleksji. I to nie koniec, ponieważ słowo wykorzystanie oznacza zastosowanie ich w praktyce własnej szkoły. Oczywiście dla dobra uczniów.

Uzyskiwanie wzrostu efektów kształcenia lub korzyści dla uczniów. Przynajmniej pierwsza część tego zadania spędza sen z oczu wielu dyrektorom. Z goryczą patrzą na pęczniejące skoroszyty z analizami, zamawiają kolejne szkolenia ... i nie mogą się doczekać efektów. I właśnie dlatego trzeba spojrzeć na ten proces. Może zmienić metody analizy, może wprowadzane działania, a może o przyczyny niepowodzeń zapytać samych zainteresowanych. Dopóki nie postawimy prawidłowej diagnozy, dopóty proces leczenia nie ma szans. Bo lekarstwami na grypę nie wyleczy się żółtaczki.

Większość nauczycieli długo i chętnie opowiada o zespołach, w których pracują, wyraża zadowolenie ze wzajemnej współpracy, przedstawia rozmaite wspólne działania. Natomiast problemem jest przedstawienie przykładów zmian (i nie dotyczy to tylko doskonalenia współpracy), które wprowadzają to współdziałanie na wyższy poziom. Nauczyciele wręcz wyrażają zdziwienie „po co?” skoro wszystkim się podoba. I to jest przyczyna zastoju, a przynajmniej braku zmian prorozwojowych, o czym już była mowa przy okazji nowatorstwa. A rozwój szkoły wpływający na indywidualny rozwój każdego ucznia to sens każdego z wymagań.

Jeśli lektura nie zaowocowała pomysłem na działania spełniające wymagania, możliwe i potrzebne w Państwa szkole, zachęcamy do lektury odpowiednich fragmentów raportów ewaluacyjnych zamieszczonych na stronie www.npseo.pl. To kilkanaście tysięcy sposobów na prace w interesującym Państwa obszarze. Lepszych i gorszych, ale pozwalających wybrać jedyną, właściwą drogę dla Państwa i Państwa szkół. Powodzenia.

ROZDZIAŁ III

Ewaluacja w świetle przepisów prawa oświatowego

Podstawy prawne ewaluacji oświaty?

Strategia sprawowania nadzoru pedagogicznego uległa diametralnej zmianie po wprowadzeniu w życie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego wraz ze zmianami z dnia 10 maja 2013 roku. Zmieniła ona znacząco dotychczasowy model nadzoru (skupiający się głównie na funkcji kontrolnej), wprowadzając trzy jego formy: ewaluację, kontrolę, wspomaganie. Tak więc obecny nadzór, obok funkcji kontrolnej, pełni ich więcej, np. badawczą, informującą, pomocniczą czy wspierającą. W załączniku rozporządzenia o nadzorze znalazły się sformułowane wobec szkół i placówek wymagania stanowiące wyznaczniki ich pracy.

Obecnie obowiązujące rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2015 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego stanowi zbiór zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, natomiast wymagania państwa wobec szkół i placówek, znajdujące się we wcześniejszym rozporządzeniu dotyczącym sprawowania nadzoru pedagogicznego, znalazły swoje miejsce w odrębnym akcie prawnym, tj. w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 roku w sprawie wymagań wobec szkół i placówek.

W świetle rozporządzenia w sprawie nadzoru:

- Kontrola to działania organu sprawującego nadzór pedagogiczny prowadzone w celu dokonania oceny przestrzegania obowiązujących przepisów prawa oświatowego, w tym prawa wewnętrznego, takiego jak statut, regulaminy...
- Ewaluacja to badanie, podczas którego zbiera się i analizuje informacje o działaniach szkoły lub placówki w zakresie badanych wymagań, opisuje się podejmowane działania, a następnie, w oparciu o nie, określa się, czy szkoły lub placówki oświatowe spełniają wymagania, stawiane wobec nich przez państwo. Powstający w efekcie ewaluacji raport stanowi „obraz” pracy placówki widziany oczyma respondentów, którzy są związani ze środowiskiem danej instytucji (uczniowie, rodzice, nauczyciele, partnerzy szkoły/placówki, przedstawiciele organu prowadzącego). Celem ewaluacji jest pokazanie stanu faktycznego, wzbudzenie refleksji oraz zaproszenie do rozwoju. Badanie może być prowadzone przez dyrektora i nauczycieli (ewaluacja wewnętrzna) lub organ sprawujący nadzór pedagogiczny (ewaluacja zewnętrzna).
- Wspomaganie polega na prowadzeniu działań inspirujących i intensyfikujących w celu poprawy i doskonalenia procesów zachodzących w danych placówkach, ukierunkowanych na rozwój przede wszystkim dzieci, uczniów i wychowanków, a także nauczycieli.

Nadzór pedagogiczny jest realizowany w trybie działań planowych lub doraźnych, które są przeprowadzane w przypadku, gdy zaistnieje taka potrzeba. Organ sprawujący nadzór pedagogiczny, wykonując czynności z zakresu nadzoru pedagogicznego, uwzględnia typ i rodzaj szkoły lub placówki, a także zadania wynikające ze statutu danej instytucji.

Cele ewaluacji w zamierzeniach i praktyce

Nadzór pedagogiczny sprawowany w formie ewaluacji rozumiany jest jako narzędzie analizy i komunikowania informacji na temat wartości działań podejmowanych przez szkołę lub placówkę w ramach spełniania wymagań opisanych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 roku w sprawie wymagań wobec szkół i placówek. Rozporządzenie to stawia przed placówkami oświatowymi jednolite wymagania, co prawda zróżnicowane zgodnie ze specyfiką wynikającą z zakresu kształcenia, ale takie same dla szkół/placówek tego samego typu. „Ocenianie”, czy szkoły/placówki spełniają te wymagania, ma być, co do zasady, jednolite w całym kraju. Umożliwi to uzyskanie porównywalnych wyników dotyczących jakości polskiej oświaty.

Ewaluacja ma za zadanie wyjaśnić związki między nakładami a rezultatami i porównać osiągnięte rezultaty ze wstępnymi zamierzeniami. Pewnym problemem jest mierzalność uzyskiwanych efektów.

Celem ewaluacji jest uzyskanie zobiektywizowanych wniosków w celu utrzymania, zaniechania bądź modyfikacji podlegających badaniu działań szkoły oraz zainicjowania nowych przedsięwzięć.

Określenie wymagań pozwala przekazywać szkołom/placówkom precyzyjne informacje o pożądanym sposobie zarządzania, kompetencjach i stylu pracy oczekiwanym od nauczycieli. Wymagania podkreślają znaczenie pracy zespołowej, relacji z otoczeniem, partycypacji wszystkich podmiotów środowiska szkolnego, właściwego ustalania priorytetów uczenia oraz konieczność ciągłego budowania wysokiej jakości pracy. Warunkiem umożliwiającym uzyskanie takich efektów jest współpraca między organami sprawującymi nadzór pedagogiczny, prowadzącymi szkoły i placówki, dyrektorami szkół i placówek oraz nauczycielami. Jednocześnie, nadzór pedagogiczny powinien być sprawowany z poszanowaniem autonomii szkoły i placówki w jej indywidualnym dążeniu do rozwoju. Zakłada się, że nadzór pedagogiczny nad szkołami i placówkami niepublicznymi jest sprawowany z uwzględnieniem określonej w ich statucie organizacji. W wyniku ewaluacji nie są formułowane zalecenia dotyczące pracy szkoły/placówki – szkole pozostawia się samodzielność wyboru drogi rozwoju.

Zgodnie z zapisami art. 33 ust. 1 i 2 ustawy o systemie oświaty, nadzór pedagogiczny ma służyć przede wszystkim doskonaleniu systemu oświaty. Ewaluacja wpisuje się w te założenia, mając wpływać na jakość edukacji na dwóch zupełnie różnych poziomach zarządzania oświatą:

- zmian w badanej placówce, wynikających z refleksji wszystkich podmiotów tworzących środowisko szkolne, które mają najważniejsze znaczenie dla rozwoju;
- kreowania polityki oświatowej na podstawie wyników ewaluacji na poziomie lokalnym (organy prowadzące i kuratorzy oświaty) oraz krajowym (Ministerstwo Edukacji Narodowej).

Jeśli uda się w wyniku ewaluacji ustalić osiągnięcia i potrzeby osób kształconych i wychowywanych, to stworzona zostanie możliwość kształtowania polityki oświatowej w sposób zmierzający do zaspokojenia tych potrzeb, z uzyskaniem jak największej skuteczności podejmowanych działań. Wyniki ewaluacji mają ułatwić planowanie działań w regionach na kolejne lata szkolne, a ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wy-

chowania do skutecznego prowadzenia polityki oświatowej państwa. Stąd rozporządzenie nakłada na kuratora oświaty obowiązek opracowania i przedstawienia ministrowi właściwemu do spraw oświaty w terminie do dnia 15 czerwca wyników i wniosków z nadzoru pedagogicznego sprawowanego w okresie od 1 czerwca poprzedniego roku szkolnego do 31 maja danego roku szkolnego, aby wyniki ewaluacji mogły wpływać na plan nadzoru w kolejnym roku szkolnym.

Na ile cele te udało się dotychczas zrealizować w praktyce?

W niektórych szkołach ewaluacja staje się bodźcem do działania, w innych kolejnym „odfajkowanym” obowiązkiem, który niczego nie zmienia. Trudno określić dokładną skalę „zachowań poewaluacyjnych” szkół. Dokładniejsze analizy, wynikające z porównania wyników, będą możliwe dopiero wówczas, gdy szkoły zostaną poddane powtórnej ewaluacji. Prowadzone badania ankietowe wskazują na istotny wpływ ewaluacji na kreowanie zmian w szkołach. Natomiast w opinii „szeptanej” przeważa pogląd, że wpływ ten jest niewielki.

Łatwiejsze do określenia są skutki ewaluacji na poziomie kreowania polityki oświatowej. Niewątpliwie obserwuje się zmiany w pracy szkół/placówek zmierzające do spełniania stawianych wymagań, co stymuluje ich rozwój w kierunku zgodnym z priorytetami polskiej polityki edukacyjnej. Stworzono krajową bazę danych dotyczących opinii, odczuć i osądów Polaków o systemie oświaty. Ujednolicono formę raportów o wynikach nadzoru składanych przez kuratorów oświaty. Wprowadzono zmiany w systemie wymagań, uwzględniając wyniki dotychczasowych ewaluacji. Na wszystkich poziomach zarządzania dane z ewaluacji są wykorzystywane do zarządzania grantami w zakresie szkoleń nauczycieli i tematyki realizowanych projektów wspierających pracę polskich szkół i placówek oświatowych.

W jaki sposób i kto dokonuje oceny spełnienia wymagań?

W świetle obecnie obowiązującego rozporządzenia w sprawie nadzoru „szkoła lub placówka spełnia badane wymagania, jeżeli realizuje każde z tych wymagań co najmniej na poziomie podstawowym”. Ewaluacja jako forma nadzoru pedagogicznego pozwala na stwierdzenie, za pomocą jednolitych w całym kraju narzędzi badawczych, czy dane przedszkole, szkoła, placówka oświatowa spełnia poszczególne wymagania oraz wskazuje jak realizuje działania określone w charakterystyce wymagań na poziomie wysokim”.

Ewaluacja zewnętrzna może mieć charakter całościowy i wówczas badaniem objęte są wszystkie wymagania określone w rozporządzeniu dla danego typu instytucji edukacyjnej lub problemowej w zakresie wymagań wskazanych przez Ministra Edukacji Narodowej oraz kuratorów oświaty, wybranych na podstawie wyników i wniosków ze sprawowanego nadzoru pedagogicznego. Badanie jest prowadzone przez zespół wizytatorów do spraw ewaluacji, który, opierając się na zgromadzonych danych, musi określić, czy każde z badanych wymagań jest spełniane oraz opisać działania podejmowane przez szkołę lub placówkę, wpisujące się w charakterystyki wymagań na poziomie podstawowym i wysokim.

W konsekwencji wprowadzonych od 1 września 2015 roku zmian, w obecnych raportach nie ocenia się poziomu spełnienia wymagań z wykorzystaniem symboli literowych, natomiast we wcześniejszych raportach, które powstawały w oparciu o zapisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 roku

w sprawie nadzoru pedagogicznego wraz ze zmianą z 2013 roku, poza opisami działań i konkluzją dotyczącą spełniania danego wymagania, znajdują się oceny poziomu spełniania badanych wymagań w postaci liter. W raportach tych znajduje się tyle „liter”, ile wymagań było objętych badaniem. Poziom spełniania wymagań był ustalany za pomocą pierwszych liter alfabetu:

- poziom A - oznaczający bardzo wysoki stopień wypełniania wymagania;
- poziom B - oznaczający wysoki stopień wypełniania wymagania;
- poziom C - oznaczający średni stopień wypełniania wymagania;
- poziom D - oznaczający podstawowy stopień wypełniania wymagania;
- poziom E - oznaczający niski stopień wypełniania wymagania.

W rozporządzeniu określone były dwa z pięciu możliwych poziomów spełnienia wymagania – poziom D i poziom B. Pozostałe poziomy wizytatorzy określali, zgodnie z logiką, w stosunku do określonych wymagań. Poziom A ustalany był, jeżeli instytucja edukacyjna spełniała dane wymaganie na poziomie wyższym niż poziom B. Takie przedszkole, szkoła czy też placówka oświatowa była zazwyczaj ekspertem w zakresie tego wymagania i upowszechniała przykłady swych dobrych praktyk, dzieląc się doświadczeniem z innymi placówkami. Oznaczało to również, że uzyskane w ramach badania wyniki świadczyły o powszechności, kreatywności i bardzo wysokiej jakości podejmowanych działań. Poziom C ustalany był, jeżeli badana instytucja edukacyjna spełniała dane wymaganie na poziomie wyższym niż poziom D, ale niższym niż poziom B. Jeżeli badana instytucja edukacyjna nie spełniała któregośkolwiek kryterium charakteryzującego wymaganie na poziomie D otrzymywała poziom E (mimo podejmowania działań z poziomu wyższego).

Jakie są konsekwencje nie spełniania wymagań?

W przypadku niektórych wymagań określonych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (np. dla szkół wymagania 2-7; dla przedszkoli 3-6), ich niespełnianie skutkuje wydaniem przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny (zgodnie z art. 34 ust. 2 ustawy o systemie oświaty) polecenia dyrektorowi szkoły lub placówki opracowania, w uzgodnieniu z organem prowadzącym, programu i harmonogramu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania. Program ten musi uwzględnić zgłoszone uwagi i wnioski, a jego wdrożenie następuje w terminach określonych w harmonogramie, zaakceptowanych przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny. Ponadto organ nadzoru pedagogiczny przeprowadza w szkole lub placówce ponowne badanie spełniania wymagań, nie później niż w terminie 3 lat od dnia przekazania dyrektorowi szkoły lub placówki wyników nadzoru pedagogicznego, w którym stwierdzono niespełnianie tych wymagań.

Wobec przedszkola, szkoły lub placówki niepublicznej organ sprawujący nadzór pedagogiczny wydaje polecenie naprawcze (zgodnie art. 89 ustawy o systemie oświaty) i wyznacza termin jego realizacji. Niezastosowanie się do poleceń organu sprawującego nadzór w wyznaczonym terminie skutkuje wykreśleniem z ewidencji (zgodnie art. 83 ustawy o systemie oświaty).

Zasady prowadzenia ewaluacji zewnętrznej

O zamiarze prowadzenia planowej ewaluacji zewnętrznej i jej zakresie organ sprawujący nadzór pedagogiczny zawiadamia dyrektora danej instytucji edukacyjnej oraz jej

organ prowadzący na co najmniej 30 dni przed jej planowanym rozpoczęciem. Badanie jest przeprowadzone przez zespół wizytatorów ds. ewaluacji wyznaczony przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny. Ewaluację zewnętrzną przeprowadza się na podstawie imiennego upoważnienia, które zawiera: datę i numer wydania upoważnienia, podstawę prawną ewaluacji, imię i nazwisko osoby prowadzącej ewaluację, nazwę i siedzibę przedszkola/szkoły lub placówki oświatowej, zakres ewaluacji, terminy rozpoczęcia i zakończenia badania, pieczęć i podpis organu sprawującego nadzór pedagogiczny. Przed rozpoczęciem ewaluacji zewnętrznej, wyznaczeni do jej przeprowadzenia wizytatorzy (zespół lub osoba) przedstawiają na zebraniu rady pedagogicznej zakres i harmonogram ewaluacji. W przypadku przedszkola, szkoły lub placówki oświatowej, w której nie tworzy się rady pedagogicznej na zebraniu z udziałem dyrektora, nauczycieli i osób niebędących nauczycielami, które realizują zadania statutowe. Przeprowadzenie ewaluacji zewnętrznej nie może zakłócać pracy badanej placówki. Czynności te nie powinny trwać dłużej niż 5 dni, w ciągu kolejnych dwóch tygodni. Jeżeli, ze względu na organizację pracy, nie jest możliwe ich przeprowadzenie w tym terminie, czynności te przeprowadza się w terminie 5 dni, w ciągu kolejnych trzech tygodni. Zespół lub osoba wyznaczeni do przeprowadzenia ewaluacji zewnętrznej uzgadniają z dyrektorem przebieg ewaluacji i podejmowane w jej ramach czynności. Uzyskują od dyrektora informacje o pracy badanej instytucji oraz dokumentują czynności ewaluacji. Proces badawczy jest transparentny, co oznacza, że procedura i narzędzia badawcze są jawne. Osoby uczestniczące w ewaluacji zewnętrznej, w tym nauczyciele, dzieci, uczniowie, wychowankowie i ich rodzice oraz przedstawiciele organizacji i instytucji współpracujących z badaną placówką, są wybierane przez zespół prowadzący badanie. Informacje zebrane za pomocą upublicznionych narzędzi są analizowane. Prowadzący ewaluację mają obowiązek przedstawienia zebranych wyników i wstępnych wniosków z badania na zebraniu rady pedagogicznej, a w przypadku przedszkola, szkoły lub placówki, w której nie tworzy się rady pedagogicznej na zebraniu z udziałem dyrektora, nauczycieli i osób niebędących nauczycielami, które realizują zadania statutowe.

Jaki dokument powstaje w wyniku ewaluacji zewnętrznej?

Zespół, który przeprowadza ewaluację zewnętrzną, sporządza raport. Jest on opisem działań, które podejmowano w odniesieniu do sformułowanych przez państwo wymagań. Dokument ten zawiera stałe elementy:

- wstęp (podstawowe informacje o ewaluacji),
- opis metodologii badania (kto uczestniczył w badaniu, jaka była próba badawcza i jakiego rodzaju narzędzia wykorzystano do badania),
- obraz przedszkola/szkoły lub placówki oświatowej (jedno- lub dwustronicowa część raportu, dostarczająca czytelnikowi zwięzłych informacji, znajdujących się w dalszej części dokumentu),
- podstawowe dane o podmiocie, w którym dokonano badania,
- tabelę z informacją o spełnianiu wymagań państwa (tabela zawiera nazwę, wymagania oraz obszary badawcze wchodzące w zakres każdego wymagania),
- wnioski końcowe (konkluzje powstałe w wyniku analizy wszystkich danych otrzymanych w wyniku badania),
- opisy wymagań (krótkie informacje dotyczące każdego wymagania oraz syntetyczne dane będące efektem przeprowadzonej analizy danych w odniesieniu do obszarów badawczych wchodzących w skład wymagania – opisy mogą być ilustrowane wykre-

sami) wraz z informacją o ich spełnieniu (zebrane dane „przykłada się” do opisu wymagań określonych przez państwo w załączniku do rozporządzenia).

Raport nie zawiera rekomendacji, czyli informacji sugerujących rozwiązanie danego problemu, sformułowane w nim tezy i konkluzje mogą jedynie zainspirować szkołę do podjęcia stosownych działań.

Tak sporządzony dokument właściwy kurator oświaty przekazuje dyrektorowi instytucji oświatowej, w której przeprowadzono ewaluację zewnętrzną oraz organowi prowadzącemu placówkę w terminie 7 dni roboczych od dnia sporządzenia raportu. Wizytatorzy wyznaczeni do przeprowadzenia ewaluacji sporządzają raport w terminie 25 dni roboczych liczonych od dnia rozpoczęcia czynności ewaluacyjnych.

Jakie są powinności dyrektora dotyczące raportu?

O zakończeniu ewaluacji zewnętrznej i możliwości zapoznania się z raportem dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki oświatowej informuje, w terminie 3 dni roboczych od dnia otrzymania raportu, radę rodziców, samorząd uczniowski i radę szkoły, jeżeli rada taka została utworzona. Dyrektor badanej szkoły lub placówki, w ciągu 7 dni, może zgłosić do organu sprawującego nadzór pedagogiczny pisemne, umotywowane zastrzeżenia dotyczące raportu. W przypadku stwierdzenia zasadności zgłoszonych zastrzeżeń, organ sprawujący nadzór pedagogiczny dokonuje zmian w raporcie i przekazuje go dyrektorowi oraz organowi prowadzącemu daną instytucję edukacyjną.

Kto jest odbiorcą raportu?

Raport jest dokumentem publicznym, dostępnym na stronie www.npseo.pl w zakładce „Sprawdź raport z ewaluacji swojej szkoły” (zob. rys. 29) Każdy, kto zechce, może go przeczytać. Niektóre placówki zamieszczają go na własnej stronie internetowej. Z założenia, odbiorcami raportu są pracownicy danej instytucji edukacyjnej, uczniowie, rodzice, osoby korzystające z usług (np. w bibliotekach, poradniach, ośrodkach doskonalenia nauczycieli), pracownicy organu prowadzącego oraz instytucje kreujące politykę oświatową (samorządy lokalne, kuratoria, Ministerstwo Edukacji Narodowej). Odbiorcami raportu mogą być także instytucje badawcze i instytucje zajmujące się doskonaleniem nauczycieli. Wizytatorzy wyznaczeni do przeprowadzenia ewaluacji, pisząc raport, starają się go konstruować tak, aby był zrozumiały dla wszystkich jego odbiorców, dlatego język ma charakter uniwersalny a nie specjalistyczny.

Rys. 29 Widok strony głównej www.npseo.pl

Jakie są cele i funkcje raportu?

Raport dostarcza odbiorcom informacji na temat działań prowadzonych przez daną placówkę edukacyjną w zakresie wymagań zdefiniowanych przez państwo. To „nośnik informacji” na temat wniosków płynących z przeprowadzonych badań oraz realizowanych przez szkołę lub placówkę działań w zakresie badanych wymagań z uwzględnieniem ich charakterystyk na poziomie podstawowym i wysokim. Informacje te nie tylko dostarczają wiedzy na temat jakości pracy danej placówki, ale winny także służyć jej rozwojowi (instytucja edukacyjna to organizacja ucząca się) i rozwojowi systemu oświatowego, zgodnie z priorytetami państwa na poziomie krajowym i lokalnym. Przekaz (wyniki i wnioski) powinien stać się podstawą do rozważań na temat wartości podejmowanych działań i służyć refleksji nad tym, co należy zmienić, poprawić lub kontynuować. Pracownicy badanych instytucji oświatowych powinni być świadomi wymagań i możliwych do zastosowania metod, które sprzyjają realizacji wyznaczonych standardów. Dzięki zgromadzonym informacjom, można świadomie podejmować decyzje dotyczące kierunków rozwoju (strategii rozwojowych) i przejmowania odpowiedzialności za realizację celów. Raport, ze względu na ogólnodostępność, może być również dla jednych doskonałą okazją do popularyzowania dobrych praktyk, dla drugich źródłem pomysłów i inspiracji dla własnych działań.

Istniejący obecnie system sprawowania nadzoru pedagogicznego szczególną rolę oddaje ewaluacji zarówno zewnętrznej jak i wewnętrznej. Do kontroli wszyscy już przywykliśmy, ewaluacja jest czymś nowym, nieznanym, budzącym emocje nie tylko w środowisku oświatowym. Pamiętajmy, że nigdy dotąd w polskim systemie nadzoru pedagogicznego nie było prowadzonych tak szeroko zakrojonych badań, w których jednocześnie uczestniczy całe środowisko przedszkola, szkoły/placówki począwszy od dzieci/uczniów poprzez rodziców, pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych oraz organ prowadzący i przyjaciół szkoły. Nigdy też nadzór nie miał jednakowo opracowanych narzędzi badawczych obowiązujących w całej Polsce. Nie było też tak jasno określonych wymagań, czyli standardów, do których spełnienia powinny dążyć szkoły i placówki zgodnie ze swoimi możliwościami i uwarunkowaniami, z uwzględnieniem kryterium skuteczności, efektywności, użyteczności, trafności czy trwałości.

Cechy badań społecznych w ewaluacji zewnętrznej

Podczas ewaluacji zewnętrznej, zgodnie z zasadami badań społecznych, prowadzone są zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe.

Nadmiemy, że badania ilościowe wspierają opis i analizę faktów, zjawisk i procesów, przedstawiając je w formie zestawień (tabele, diagramy) i obliczeń (statystyka matematyczna i opisowa). Badania ilościowe dają wizytatorowi przeprowadzającemu ewaluację możliwość porównywania badanych zjawisk w czasie i w przestrzeni, ustalania siły związków i określenia istotnych różnic między zmiennymi, uogólniania wniosków, posługiwania się precyzyjnymi narzędziami. Natomiast ewaluacyjne badania jakościowe są bardziej nastawione na procesy, ciągi zdarzeń niż na rezultaty. Celem ich jest opis, zrozumienie i interpretacja zjawisk, ich znaczenia dla całego środowiska badanej szkoły/placówki. Pamiętać jednak należy, że miarą trafności badań jakościowych jest uznanie osób badanych, że opis wizytatora faktycznie przedstawia „życie” danej szkoły/placówki.

Podkreślimy, że ewaluacja zewnętrzna powinna charakteryzować się demokratycznością, transparentnością i elastycznością, zarówno ze strony osób ją realizujących (wizytatorów), jak i całego środowiska badanej szkoły/placówki. Tylko w takiej atmosferze ewaluacja nabierze rumieńców i pozwoli zrealizować i osiągnąć zakładane cele.

Co oznacza, że ewaluacja jest procesem demokratycznym?

Po pierwsze, w badaniach ewaluacyjnych mogą uczestniczyć i zazwyczaj uczestniczą wszyscy zainteresowani doskonaleniem pracy szkoły/placówki: dyrektor, nauczyciele, rodzice, dzieci/uczniowie, pracownicy niepedagogiczni, lokalny samorząd, sojusznicy (partnerzy) szkoły, środowisko lokalne.

Po drugie, wizytatorzy wyznaczeni do przeprowadzenia ewaluacji są zobowiązani do uzgadniania harmonogramu działań z dyrektorem szkoły/placówki, ponieważ, to właśnie „kierownictwo” wie najlepiej, kiedy, o której godzinie, w jaki sposób zorganizować spotkania tak, aby prowadzone badanie w jak najmniejszym stopniu zakłóciło pracę szkoły/placówki.

Po trzecie, wszyscy pracownicy szkoły/placówki mają prawo do wyrażania opinii na tematy związane z ewaluacją ich pracy, zarówno podczas samych badań, jak i w trakcie prezentacji wniosków z ewaluacji. Tak więc, wszystkie uwagi ważne dla szkoły/placówki wnoszone przez osoby uczestniczące w ewaluacji mogą i powinny do tego czasu być uwzględniane.

Warto dodać, że zgodnie z zasadą demokratyczności, także praca wizytatorów zostaje poddana osądowi – dyrektor i nauczyciele, za pośrednictwem ankiet on-line, dokonują ewaluacji pracy zespołu ewaluacyjnego po zakończonym badaniu.

A kiedy ewaluacja zewnętrzna jest transparentna?

Po pierwsze, kiedy wszystkie procedury, kryteria ewaluacji, narzędzia i pytania są jawne dla wszystkich jej uczestników. I są jawne, nie tylko dla szkoły/placówki, w której w danym momencie przebiega proces ewaluacji. Każdy dyrektor, logując się na stronie

www.npseo.pl, może uzyskać dostęp do wszystkich informacji dotyczących ewaluacji zewnętrznej, np. kryteriów, narzędzi, procedur. Ponadto, zespół ds. ewaluacji omawia z dyrektorem, a następnie przedstawia na zebraniu rady pedagogicznej, w którym mogą uczestniczyć w charakterze zaproszonych gości przedstawiciele administracji, uczniów i rodziców) szczegółowy zakres i harmonogram ewaluacji.

Po drugie, wyniki i wnioski z przeprowadzonej ewaluacji są jawne, a więc podane do wiadomości wszystkim zainteresowanym osobom. Służy temu zarówno prezentacja wyników i wniosków podczas zebrania rady pedagogicznej, jak i opublikowanie raportu na stronie www.npseo.pl.

Kiedy uznać, że proces ewaluacji jest elastyczny?

Otóż wtedy, kiedy uwidacznia się nieustanny dialog między wszystkimi uczestnikami procesu, dotyczący zarówno metod ewaluacji, jak i sposobu jej przeprowadzania oraz wtedy, gdy bierze się pod uwagę różnorodność szkół i placówek, co umożliwia dopasowanie badania do kontekstu ich funkcjonowania.

ROZDZIAŁ IV

Ewaluacja od kuchni

Zanim wizytatorzy wejdą do szkoły...

Niezależnie od tego, czy zgodnie z planem nadzoru właściwego kuratora oświaty, zaplanowana w szkole/placówce ewaluacja ma charakter całościowy (obejmuje wszystkie wymagania państwa) czy problemowy (dotyczy wybranych wymagań), zawsze zaczyna się od etapu przygotowawczego. Na tym etapie wizytatorzy, w terminie conajmniej 30 dni przed rozpoczęciem w szkole/placówce ewaluacji, powiadamiają o tym fakcie jej dyrektora oraz organ prowadzący. Następnie zapraszają dyrektora do korzystania z platformy internetowej, stanowiącej zasób praktycznych narzędzi, które mogą być wykorzystane podczas ewaluacji. Wspólnie z dyrektorem zespół wizytatorów ustala harmonogram badania, dostosowując go do planu zajęć odbywających się w szkole/placówce. Wspólnie ustalone zostaną też zasady wyboru reprezentantów rodziców i uczniów oraz inne ważne szczegóły organizacyjne prowadzonego badania, np., w której z sal odbywać będzie się wypełnianie ankiet on-line przez nauczycieli, w jaki sposób będziemy rozdawać i zbieraćankiety od rodziców, czy istnieje możliwość ankietowania ich on-line, itp.

W okresie przygotowawczym zespół wizytatorów dostosowuje narzędzia badawcze, zapoznaje się z wynikami ankiety dla dyrektora, analizuje dostępne dane zastane (na przykład stronę www, statut szkoły, program wychowawczy). Na koniec pierwszego etapu wizytatorzy przeprowadzają spotkanie informacyjne dla środowiska szkolnego (wspomniane powyżej formalne zebranie rady pedagogicznej), na którym informują o sposobie i harmonogramie przeprowadzenia badania ewaluacyjnego w szkole/placówce. Etap przygotowawczy zakłada też zaangażowanie dyrektora badanej szkoły/placówki, do którego zadań należy:

- poinformowanie całej społeczności szkolnej o celach i przebiegu ewaluacji (pomocne w tym zadaniu będą dostępne na platformie opracowane gotowe zaproszenia; warto z nich skorzystać);
- poinformowanie wszystkich rodziców o możliwości udziału w badaniu ankietowym i wywiadzie;
- dobór dokumentacji, którą szkoła zaprezentuje wizytatorom, biorąc pod uwagę poszczególne wymagania;
- zapoznanie się z pytaniami do analizy danych zastanych z platformy internetowej i ustaleniu z wizytatorami, które materiały będą adekwatnym źródłem informacji;
- udostępnienie zespołowi ds. ewaluacji materiałów niezbędnych do poznania koncepcji pracy szkoły/placówki;
- wypełnienie ankiety, która jest dostępna on-line;
- przekazanie informacji o pracy szkoły lub placówki zgodnie z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia MEN z 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego;
- rozpoznanie, czy rodzice nieletnich uczniów wyrażają zgodę na wypełnianie przez ich dzieci anonimowej ankiety i ewentualny udział w wywiadzie;

- zwołuje zebranie rady pedagogicznej, na które może zaprosić przedstawicieli uczniów, rodziców, pracowników niepedagogicznych szkoły.

Pierwszy etap badania

Po 30 dniach przygotowań nadchodzi dzień rozpoczęcia II etapu ewaluacji, jakim jest samo badanie na terenie szkoły/placówki, które powinno trwać do pięciu dni – ze wskazaniem, aby (w miarę możliwości) nie wszystkie dni były następującymi po sobie. Etap drugi rozpoczyna zwykle poznanie bazy (obserwacja placówki, pomieszczeń wykorzystanych podczas badania, pracowni komputerowej), ostateczne ustalenie harmonogramu (wprowadzenie koniecznych modyfikacji), wywiad z dyrektorem. Zalecany model ewaluacji zewnętrznej sugeruje, że wywiad z dyrektorem można przeprowadzić w dwóch częściach (w tej sytuacji w I dniu badania przeprowadzamy z dyrektorem rozmowę jedynie w ustalonym wspólnie zakresie, pozostały zakres planujemy w innym dniu). Dyrektor podczas wywiadu może wspomagać się materiałami istniejącymi w szkole oraz osobami, które zajmują się konkretnymi zadaniami i mają na ich temat rzetelną wiedzę.

Zdarza się, iż (ze względu na ekonomię czasu) dyrektor podejmuje wraz z wizytatorami decyzję o organizacji wspomnianego zebrania rady pedagogicznej (wstępnego spotkania informacyjnego) w godzinach popołudniowych pierwszego dnia badań ewaluacyjnych w szkole. W takiej sytuacji, do czasu zebrania, dyrektor może udzielać wywiadu lub prezentować zespołowi ewaluacyjnemu stosowne dokumenty do ich analizy. Przed spotkaniem nie jest wskazane prowadzenie badań z innymi grupami respondentów.

Anonimowe ankiety – problem czy wyzwanie?

Na tym etapie wizytatorzy ds. ewaluacji będą zbierać dane, ankietując uczniów i nauczycieli w pracowniach komputerowych z łączem internetowym. Warto dopytać zespół wizytatorów o wymagania techniczne, np. oprogramowanie komputerów czy przeglądarkę internetową, jakie są niezbędne do sprawnego, bezproblemowego przeprowadzenia badania on-line. Warto wykorzystać 100% obecność nauczycieli na spotkaniu informacyjnym i po jego zakończeniu przeprowadzić ankietę pt. „Szkoła, w której pracuję”. Zapewne każdemu dyrektorowi zależy na wypełnieniu ankiety przez całą radę pedagogiczną. W sytuacjach problemowych organizacyjnie np. z uwagi na warunki lokalowe, ograniczony dostęp do Internetu, czas pracy, itp., można przyjąć inne rozwiązania, które umożliwią wszystkim nauczycielom anonimowe wypowiedzenie się w dogodnym dla nich czasie:

- rozłożenie ankietowania na etapy i umożliwienie wypełnienia ankiet nauczycielom w kolejnych dniach ewaluacji,
- wypełnienie ankiety w domu w godzinach późno wieczornych po odpowiednim zalogowaniu się z wykorzystaniem odpowiedniego kodu PIN.

Zespół wizytatorów będzie chciał przeprowadzić badanie ankietowe wśród rodziców. Jak to zorganizować najlepiej doradzi im dyrektor szkoły/placówki. To on zna środowisko rodzinne swoich uczniów i wie, czy rodzice poradzą sobie z wypełnieniem ankiety w pracowni komputerowej, czy należy rozdać papierową wersję ankiety. A może, podobnie jak podczas ankietowania nauczycieli, podać kod PIN do ankiety i pozwolić wypełnić ją w domu. Trzeba dodać, iż zalecany model ewaluacji wskazuje optymalny klucz doboru respondentów (z uwzględnieniem typu i specyfiki placówki) do badania

ankietowego, jednakże należy poinformować, iż wszyscy rodzice, którzy wyrażą taką wolę, mogą wypowiedzieć się w anonimowej ankiecie. W przypadku wersji papierowej ankiet, szkoła winna zapewnić rodzicom możliwość anonimowego ich pozostawienia (np. w zamkniętym, przygotowanym na kształt urny, pudełku).

Najmniej problematyczną organizacyjnie grupą podczas ankietowania są uczniowie. Tu warto, aby dyrektor wskazał z grona nauczycieli lub innych pracowników koordynatora, który zgodnie z ustalonym harmonogramem będzie kierował kolejne grupy uczniowskie do pracowni komputerowej. Należy pamiętać, że ankietowanie może się odbyć on-line, a w razie braku możliwości technicznych wizytatorzy przeprowadzą ankietę w wersji papierowej dla wszystkich wymienionych grup uczniów. Również w tym przypadku zalecany model sugeruje optymalny dobór grup uczniowskich do badań „Moja szkoła” i „Mój dzień” (ostatni i przedostatni rocznik), jednak to wizytatorzy wspólnie z dyrektorem zdecydują, czy specyfika szkoły nie wymaga innego doboru klas. Uzgodnienia takie mogą pojawić się szczególnie w bardzo małych szkołach, gdyż oczekiwana liczba ankietowanych uczniów nie powinna być niższa niż 25.

O wywiadach słów kilka

Zespół ewaluatorów jest zobowiązany do przeprowadzenia indywidualnego wywiadu z dyrektorem, a następnie wywiadów fokusowych, czyli moderowanych dyskusji z zebraną w jednym miejscu grupą określonych respondentów. W ten sposób wizytatorzy poznają odrębnie opinie nauczycieli, uczniów, pracowników niepedagogicznych, rodziców, partnerów i samorządowców. W miarę możliwości, wywiady takie powinny być przeprowadzone po badaniach ankietowych i wstępnym zapoznaniu się wizytatorów z ich wynikami; wywiady bowiem będą służyć także interpretacji, wyjaśnieniu, doprecyzowaniu wyników anonimowych ankiet. Pamiętajmy, aby nie zapraszać na wywiady więcej niż 6–12 osób, to optymalna grupa, która aktywnie będzie uczestniczyć w dyskusji grupowej. Pamiętając o fakcie, że jedną z cech ewaluacji jest jawność, każdy z uczestników wywiadu ma prawo przygotować się do dyskusji. Jak to zrobić? Zabrać ze sobą opracowane pisemnie odpowiedzi? No cóż, nikt nikomu nie zabroni uczestniczyć w rozmowie w takiej właśnie formie, pamiętajmy jednak, że wizytator ma prawo zadawać pytania w innej kolejności, niż się przygotowaliśmy, może przekształcać pytania i stosować inne zabiegi tak, aby doprowadzić do spontanicznych wypowiedzi uczestników i odejść od odczytywania treści fragmentów innych raportów pozyskanych z Internetu (co niestety nierzadko ma miejsce). Wywiady są jedyną szansą udzielenia odpowiedzi na wszystkie nurtujące wizytatorów pytania i wątpliwości. Dzięki grupowym rozmowom można uporządkować, usystematyzować wiedzę o funkcjonowaniu szkoły/placówki z różnych punktów widzenia, poznać opinie różnych uczestników. Warto postarać się, aby wypowiedzi dotyczyły problemów stawianych przez wizytatorów, gromadzą oni bowiem argumenty na spełnianie (bądź nie) omówionych powyżej kryteriów charakteryzujących wymagania państwa. Nie warto tracić czasu na dyskusję i opowiadanie o kwestiach niezwiązanych z badaniem (np. na temat, jaką bardzo dobrą mamy panią dyrektor), skoro wizytatorzy nie dokonują oceny pracy dyrektora i pozyskana wiedza od rozmówców pozostaje bez znaczenia dla wyników ewaluacji. Wizytatorzy prowadzący wywiad są zobligowani prowadzić wywiad tak długo, dopóki jego uczestnicy chcą i mają potrzebę prowadzenia dyskusji dotyczącej szkoły/placówki (w obrębie badanych obszarów). Dyscyplina tym bardziej jest tu wskazana, gdyż wy-

wiady z nauczycielami są najbardziej czasochłonnym badaniem – w przypadku ewaluacji całościowej trwają minimum trzy godziny lub nawet dłużej. Warto zatem, wspólnie z zespołem wizytatorów zastanowić się, czy nie podzielić wywiadu na dwie części, które mogą odbywać się w różnych dniach i z różnymi grupami nauczycieli. Decydując się na organizację jednego spotkania, warto zaplanować krótką przerwę w środku, aby uniknąć zmęczenia respondentów.

O doborze respondentów, czyli kogo zaprosić do rozmowy?

Podczas pierwszego spotkania z wizytatorami ustala się zwykle, że to dyrektor zaprosi do uczestnictwa w dyskusji rodziców i partnerów szkoły, zorganizuje spotkanie z przedstawicielem organu prowadzącego. Aby usprawnić pracę dyrektora, na platformie www.seo2.npseo.pl zostały zamieszczone wzory gotowych zaproszeń do ewaluacji zewnętrznej. Dyrektor powinien pamiętać o wystosowaniu ich z odpowiednim wyprzedzeniem; respondenci muszą przecież zaplanować swój udział w spotkaniu. Należy pamiętać, że w interesie szkoły/placówki jest, aby zaprosić tych przedstawicieli instytucji, organizacji i stowarzyszeń, którzy najaktywniej współpracują ze szkołą w zakresie określonym problematyką ewaluacji. Należy jednak pamiętać, że o ostatecznym składzie grup respondentów, z którymi będą przeprowadzane wywiady, decydują wizytatorzy.

Ważne jest, aby w spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele rodziców wszystkich roczników uczniów. Dyrektor powinien zadbać, aby w wywiadzie uczestniczyli również reprezentanci rady rodziców, ponieważ zostali wybrani przez ogół rodziców do przedstawiania ich stanowiska i najczęściej to oni posiadają najszerszą wiedzę o pracy szkoły/placówki.

Liczba pracowników niepedagogicznych wskazanych do udziału w wywiadzie, determinowana jest wielkością szkoły (czasami może to być tylko jedna osoba), a nierzadko organizacją jej pracy. W doborze należy zatem uwzględnić fakt, na ile konkretni pracownicy będą mogli udzielić informacji na badane kwestie oraz czy ich nieobecność na stanowisku pracy nie będzie problemem dla funkcjonowania szkoły.

Jednym z najtrudniejszych badań dla zespołu wizytatorów jest wywiad z nauczycielami. Jak już wspomniano, przy ewaluacji całościowej wywiad ten, ze względu na obszerny kwestionariusz, można podzielić nawet na kilka sesji. Zwolennicy przeprowadzenia całego wywiadu w jednej sesji, uzasadniają wybór tej formy jednolitością zebranego materiału, względami organizacyjnymi czy chęcią odbycia długiego, ale jednorazowego spotkania. Przeciwnicy tej formuły zauważają natomiast, iż po dwóch godzinach wywiadu, zaczyna ogarniać wszystkich zmęczenie, czego skutkiem są coraz krótsze wypowiedzi, często nie na temat, chaos informacyjny i poczucie: „Chyba już o tym mówiliśmy”.

Typując uczestników wywiadu, należy pamiętać, że w rozmowie powinni uczestniczyć nauczyciele różnych przedmiotów, o różnym stopniu awansu zawodowego, z różnym doświadczeniem; dobrze byłoby nie zapomnieć o bibliotece, gabinecie psychologa, logopedy, pedagoga (jeżeli takowe podmioty funkcjonują w szkole) oraz o przewodniczących zespołów zadaniowych. Sposobów doboru jest wiele. Ważne, aby dokonać go zgodnie z zasadą demokratyczności i elastyczności ewaluacji. Ciągłe ewoluowanie

i doskonalenie systemu ewaluacji oświaty skutkowało wprowadzeniem w ostatnim czasie jeszcze jednego wywiadu z nauczycielami. Jest to dodatkowa rozmowa z faktycznie działającym zespołem nauczycieli uczących w jednym oddziale (ustalonym na etapie przygotowawczym). W małej szkole, problemem, z którym należy się zmierzyć jest fakt, iż w obydwu wywiadach uczestniczyć będzie cała rada pedagogiczna w liczbie 5–7 nauczycieli (oczywiście bez dyrektora).

Dobierając uczniów do wywiadu, należy przyjąć, że wśród uczestniczących powinni znaleźć się członkowie samorządu uczniowskiego oraz uczniowie, których wskażemy losowo (np. klasa i numer w dzienniku). Dobrą praktyką jest zaproszenie do wywiadu przedstawicieli wszystkich roczników uczniów oraz przedstawicieli uczniów szczególnie aktywnych, np. działających w wolontariacie czy zaangażowanych w realizację różnych przedsięwzięć. Istotne jest, aby w spotkaniu uczestniczyła grupa najbardziej reprezentatywna dla uczniów danej szkoły/placówki. Przy doborze uwzględniany jest wiek uczniów – w szkole podstawowej wywiad przeprowadzany jest osobno dla poszczególnych etapów edukacyjnych.

Rzecz o obserwacji

Od pierwszego dnia pobytu zespołu ewaluacyjnego w szkole/placówce rozpoczyna się obserwacja. No cóż, to naturalne. Przybyli „goście”, często w nowe, nieznane, środowisko, więc skrupulatnie, z zaciekawieniem przyglądają się otaczającej ich rzeczywistości. Dokonują obserwacji szkoły/placówki, przyglądają się zachowaniom uczniów i reakcjom nauczycieli, poczynione spostrzeżenia skrzętnie odnotowują na platformie internetowej, uzupełniając stosowne narzędzia (jakimi są arkusze obserwacji zajęć czy szkoły), bądź wpisując swoje uwagi do notatnika. Zalecany model ewaluacji sugeruje, w jakich klasach powinny być obserwowane zajęcia; wizytatorzy, w miarę możliwości, stosują się do tego klucza. Pozostałe kwestie dotyczące obserwacji pozostają w ich gestii i to oni zdecydują, na jakich zajęciach się pojawiają, czy będą razem chodzić na obserwację czy oddzielnie, czy będą obserwować całe zajęcia czy ich fragment, czy wskażą klasy i godzinę obserwacji czy po prostu po dzwonku pojawią się w sali lekcyjnej. Intencją takiego doboru nie jest bynajmniej chęć stresowania nauczycieli, czy uczniów, najważniejsze jest, aby zobaczyć naturalne, codzienne zajęcia. Warto zostawić sobie trochę swobody i spontaniczności w działaniu. Nie zawsze jest dobrze, jeżeli wizytator w pośpiechu kończy wywiad, aby zdążyć na rozpoczynającą się lekcję, którą zaplanował obserwować, a zdenerwowany, zniecierpliwiony nauczyciel czeka i nie wie, czy rozpoczynać zajęcia, czy czekać na obserwatora. Ponadto, ewaluacja to swoiste zdjęcie (a może raczej cały zestaw ujęć) szkoły tu i teraz, a przecież gdzie, jak gdzie, ale w szkole z pewnością „nic dwa razy się nie zdarza”.

Ewaluacja kontra dokumentacja

Zasada triangulacji (pozyskiwania, porównywania, wykorzystywania informacji z różnych źródeł) zakłada, iż jednym ze sposobów gromadzenia danych jest analiza dokumentacji. Należy jednak z całą stanowczością podkreślić, że te znieawidzone przez nauczycieli „papiery” pełnią w ewaluacji rolę jedynie wspierającą. Wizytatorzy analizują je w celu poszukiwania przydatnych informacji, niezbędnych przy analizie problemów omawianych podczas wywiadu z dyrektorem czy z nauczycielami. Pamiętajmy, że wizytatorzy ds. ewaluacji nie sprawdzają, czy szkoła posiada stosowne dokumenty (tym

zajmuje się kontrola), nie oceniają ich jakości, a jedynie poszukują argumentów, które pozwolą im podjąć decyzję, czy szkoła spełnia dane wymaganie. Dyrektor decyduje, jaka dokumentacja pokaże najpełniej badany obszar i według swego uznania udostępni ją wizytatorom. Analiza dokumentów może przebiegać w różny sposób – można przeprowadzać ją etapami lub w całości w jednym dniu, nie ma to większego znaczenia. Ważne, aby w szkole udało się (o ile jest to możliwe) wygospodarować na tym etapie oddzielnie pomieszczenie do spokojnej pracy wizytatorów.

ROZDZIAŁ V

Ewaluacja za nami... i co dalej?

Dane, analiza, interpretacja, konkluzja...

Na każdym etapie badania wizytatorzy do spraw ewaluacji wielokrotnie dyskutują o tym, co już udało się zgromadzić, o co jeszcze warto dopytać, gdzie poszukać dodatkowych informacji, co wpłynęło na taki a nie inny przebieg ewaluacji. Po każdym dniu obecności w szkole dokonują podsumowania, planują kolejny etap badania, wprowadzają konieczne modyfikacje harmonogramu. Wszystko to służy zgromadzeniu jak największej liczby argumentów, świadczących o spełnianiu (bądź nie) badanego obszaru.

Po „wyjściu ze szkoły”, wizytatorzy (w zaciszu swoich gabinetów) porządkują zgromadzone dane (przesłuchują i spisują treści wywiadów, kategoryzują wypowiedzi swoich respondentów, selekcionują zebrany materiał), następnie zestawiają ze sobą wszystkie zgromadzone informacje, wartościują je, interpretują. Pomaga im w tym platforma systemu ewaluacji oświaty, która generuje wykresy badań ankietowych, zestawia źródła dotyczące tych samych kwestii, prowadzi krok po kroku po kolejnych obszarach badawczych, podkreśla obowiązujące wszystkich „badaczy” kryteria ewaluacyjne. Taki sposób porządkowania i analizowania danych ujednolica i uwspólnia sposób patrzenia na „podobne” szkoły/placówki w całym kraju, minimalizuje ryzyko subiektywnej oceny, zapewniając jednocześnie obiektywne wartościowanie działań wpisanych w wymagania państwa.

Tak uporządkowane informacje zespół ds. ewaluacji prezentuje jako wstępną wersję raportu na zebraniu rady pedagogicznej. Częstą praktyką, aktywizującą nauczycieli, jest praca warsztatowa w zespołach nauczycielskich, polegająca na identyfikowaniu mocnych i słabych stron, formułowaniu pierwszych wniosków i (w miarę możliwości) rekomendacji. Efekty pracy zespołów, zaprezentowane całej radzie stanowią punkt wyjścia do dyskusji nad pożądanymi kierunkami rozwoju szkoły. Dopiero po wysłuchaniu opinii dyrektora i rady pedagogicznej wizytatorzy przygotowują ostateczną wersję raportu.

A teraz szkoła ma głos, następuje ewaluacja ewaluacji

Po zakończeniu ewaluacji dyrektor i pracownicy szkoły/placówki są proszeni o udzielenie informacji zwrotnej na temat procesu ewaluacji zewnętrznej. Zaproszenie generowane jest automatycznie przez platformę internetową. Ankieta on-line jest anonimowa a jej zadaniem jest pozyskanie informacji dotyczących organizacji, przebiegu, użyteczności ewaluacji. Dane te mają posłużyć doskonaleniu systemu ewaluacji oświaty.

Około pół roku po ewaluacji szkoła/placówka otrzyma kolejne zaproszenie do wypełnienia kwestionariusza ankiety on-line, tym razem na temat sposobów wykorzystania wyników ewaluacji zewnętrznej przez szkołę/placówkę.

Mamy raport! – zawód, euforia, refleksja?

Po zakończonej ewaluacji jest czas na wnikliwą lekturę raportu. Z uwagą należy zapoznać się ze wszystkimi informacjami, zaczynając od tabeli zawierającej wykaz wymagań, przez obraz szkoły, wnioski, opisy wymagań oraz charakterystyki poszczególnych obszarów badawczych.

Przez cały czas pracy w szkole, na podstawie zaistniałych zdarzeń, panujących relacji, a także lub może przede wszystkim cech osobowościowych, każdy pracownik buduje sobie jej własny obraz. Podobnie czynią uczniowie i ich rodzice. Raport z ewaluacji, który powstał w oparciu o przekazane opinie wszystkich respondentów jest odzwierciedleniem ich wyobrażeń odnoszącym się do wybranych zagadnień, czyli wymagań postawionych przez państwo polskim szkołom. Wobec powyższego, raport powinien skłonić do refleksji czy rzeczywiście szkoła jest w miejscu odpowiadającym aspiracjom, możliwościom i oczekiwaniom środowiska szkolnego. Pytań, które pojawią się po lekturze będzie zapewne więcej. Do tego dołączą emocje oraz własna ocena procesu zbierania danych, jakości narzędzi, zasadności stawianych pytań, wartości poszczególnych wypowiedzi... Nie warto poświęcać czasu na te rozważania, skoncentrować należy się na zawartych w raporcie informacjach o pracy szkoły.

Jak wykorzystać dane zawarte w raporcie?

W raporcie znajdują się dane ilościowe pochodzące z ankiet uczniowskich, rodziców, nauczycieli. Najczęściej stanowią one główną przesłankę do oceny, czy spełnione jest aksjologiczne kryterium powszechności. Dane jakościowe pochodzą z wywiadów, obserwacji i analizy danych zastanych, świadczyć będą o spełnieniu takich kryteriów jak wdrażanie, kooperacja...

Zaczynając analityczną pracę nad danymi, konieczne jest ustalenie, kto i w jaki sposób dokona ich analizy. Pamiętać należy o tym, że nie ma jednego najlepszego sposobu. Zależy to od stopnia organizacji szkoły, zaangażowania pracowników i ich kompetencji. Jeżeli nikt nie potrafi wykorzystać zaawansowanych metod analizy to najprostszym sposobem będzie określenie słabych i mocnych stron pracy szkoły (proces ten zapoczątkowany zostanie z pewnością podczas wspomnianej prezentacji wyników), a następnie warto poszukać czynników, które mają największy wpływ na spełnianie wymagań i ustalić, czy wśród nich są takie, na które szkoła ma wpływ, czy też nie zależą od niej. Solidnie wykonana praca pozwoli na sformułowanie wniosków i rekomendacji do pracy.

Bardziej rozwiniętym sposobem analizy jest metoda SWOT często wykorzystywana przez różne podmioty w celu poprawy efektywności ich funkcjonowania. Pierwszym krokiem będzie określenie mocnych i słabych stron, zidentyfikowanie szans na zmianę i zagrożeń, które mogą stanowić utrudnienie w tym procesie. Pozwoli to na sformułowanie wniosków, których wdrażanie przełoży się na konkretne działania.

Kiedy przeprowadzona zostanie analiza, można przystąpić do przygotowania planu działań. W tym przypadku należy rozpocząć od ustalenia priorytetów rozwoju szkoły/placówki. Nie warto zabierać się jednocześnie za wszystkie zaplanowane działania, ponieważ rozproszenie wpłynie negatywnie na ich jakość. Zagrożeniem będzie zmęczenie, zniechęcenie, „rozmycie” odpowiedzialności za efekty. Zdecydowanie korzystniejszym wariantem będzie skoncentrowanie wysiłku na najpilniejszych zadaniach, np. związa-

nych z zapewnieniem bezpieczeństwa, czy też poprawą efektów kształcenia. Planując pracę, należy skupiać się na tych elementach, które zależą wyłącznie od szkoły, bowiem zmiana postaw, np. rodziców, jest procesem długofalowym, a wpływ na potencjał intelektualny uczniów nieznaczny.

Z praktyki szkolnej

Od szkoły zależy, czy raport z ewaluacji zewnętrznej trafi „do szuflady”, czy stanie się inspiracją do rozwoju. Poniżej prezentujemy w skrócie kilka autentycznych przykładów dowodzących, iż wyniki ewaluacji mogą zapoczątkować proces zmiany w życiu szkoły i przyczynić się do doskonalenia jej pracy.

Zidentyfikowany „problem”	Przykłady rozwiązań służących poprawie stanu rzeczy
Znikoma znajomość założeń koncepcji pracy szkoły przez dyrektora, nauczycieli, rodziców i uczniów.	W jednej ze szkół prace nad opracowaniem koncepcji rozpoczęto od przeprowadzenia sondażu wśród rodziców i uczniów na temat oczekiwań wobec szkoły. Następnie odbyła się dyskusja nad wynikami sondażu, w trakcie której ustalono priorytety i nadrzędne wartości oraz powołano zespół do opracowania koncepcji pracy szkoły, w skład którego weszli nauczyciele, rodzice i uczniowie. Projekt koncepcji przedstawiono na zebraniach klasowych, zaprezentowano radzie pedagogicznej i samorządowi uczniowskiemu. Każde z gremiów mogło tu zgłaszać swoje uwagi i sugestie. Po szczegółowej analizie zgłoszonych propozycji opracowano jednolity dokument. Następnie ogłoszono konkurs dla uczniów na graficzną formę koncepcji pracy szkoły. Po rozstrzygnięciu konkursu, wizualizację koncepcji zamieszczono na stronie internetowej szkoły i na folderach reklamowych, które wykorzystano podczas rekrutacji. Zaplanowano ewaluację wewnętrzną, która pokaże, czy podjęte działania przyniosły zamierzony efekt.
Niski poziom zaangażowania rodziców i uczniów w życie szkoły.	Wspominane wielokrotnie w niniejszym opracowaniu gwałtowne zmiany w życiu społeczeństw sprawiły, że proces pozyskiwania rodziców do angażowania się w życie szkolne jest coraz trudniejszy, wymaga cierpliwości, wytrwałości i różnorodnych działań ze strony dyrekcji i nauczycieli. Pierwszym krokiem, który uczyniła szkoła, było poproszenie rad klasowych o przedstawienie najważniejszych problemów występujących w szkole/klasie. Podczas zebrania rady rodziców uporządkowano zebrane informacje i przekazano je dyrekcji szkoły. Dyrektor zapoznał z nimi radę pedagogiczną i zaplanował opracowanie harmonogramu działań, które pozwolą na rozwiązanie większości zgłoszonych spraw. Kolejnym krokiem było przekazanie radzie rodziców prac nad przygotowaniem programu wychowawczego szkoły. Rodzice poprosili dyrekcję o pomoc nauczycieli i wspólnie wyznaczyli główne wartości, które powinny być kształtowane w szkole. Rodzice określili cele programu, nakreślili sylwetkę absolwenta. Zadaniem nauczycieli było zaproponowanie zadań realizujących założenia programu oraz ustalenie harmonogramu jego realizacji. Uchwalenie programu przez radę rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną było formalnością. Kolejnym działaniem było podzielenie się odpowiedzialnością za ustalenie oferty zajęć pozalekcyjnych na kolejny rok szkolny. To rada rodziców przeprowadziła badania oczekiwań wśród rodziców, a samorząd uczniowski wśród uczniów. Przedstawiciele rodziców i uczniowie spotkali się i porównali wyniki badania. Zapoznano z nimi dyrekcję szkoły, a później radę pedagogiczną. W podobny sposób ustalono godziny zajęć pozalekcyjnych, uwzględniając możliwości nauczycieli i szkoły (dostępność bazy).

<p>Brak systematycznej informacji zwrotnej o postępach uczniów nie pozwala im na świadome planowanie własnego rozwoju.</p>	<p>Proces rozwiązywania tego problemu rozpoczęto od ustalenia indywidualnych, dla każdego ucznia, przyczyn trudności w opanowaniu wymaganych wiadomości i umiejętności (co dotychczas nie pozwalało na zaplanowanie dalszej drogi edukacyjnej). Zwrócono uwagę na sposób motywowania do aktywnego uczenia się i wspierania w sytuacjach trudnych. Zastosowano metodę małych kroków. Wyznaczano zadania, które nie przerastały możliwości ucznia, ich wykonanie budowało wiarę we własne siły i zachęcało do podejmowania dalszych wyzwań. Następnie zorganizowano systematyczne zajęcia (raz w miesiącu), na których przedstawiano różne techniki uczenia się. Jeżeli uczeń i być może rodzice wskazują, że niesatysfakcjonujące wyniki nie są efektem lekceważenia obowiązków szkolnych, należy opracować plan działań wspierających. Wskazane jest zorganizowanie pomocy koleżeńskiej lub kilku indywidualnych konsultacji. W przypadku jasno zdefiniowanych słabych stron ucznia, popartych badaniami predyspozycji zawodowych, uczeń ma możliwość podjęcia decyzji dotyczących przyszłości edukacyjnej i zawodowej. Pozwala to, na wyeliminowanie błędnych wyborów niezgodnych z predyspozycjami i uzdolnieniami, a tym samym wzrośnie prawdopodobieństwo odniesienia sukcesu oraz poczucie własnej wartości.</p>
<p>Sporadyczne stosowanie metod aktywizujących, pracy w grupach, metody projektu nie sprzyja wzajemnemu uczeniu się.</p>	<p>W jednej ze szkół na Mazowszu postanowiono wprowadzić zwyczaj, aby obligatoryjnie na jednej lekcji w tygodniu, z każdego przedmiotu, była zastosowana praca w grupach, a raz w ciągu półroczu uczniowie wykonali projekt edukacyjny. Dyrektor zobowiązał nauczycieli do zastosowania takiego rozwiązania. Nauczyciele podczas zebrań zespołów przedmiotowych ustalili tematy projektów tak, aby można było systematycznie wykorzystywać je na kolejnych zajęciach. W ten sposób rozwiązano inne problemy, a mianowicie uczenie się nawzajem oraz naukę współpracy i współdziałania między uczniami w oddziale i w grupach międzyoddziałowych. Takie rozwiązanie wymaga jednak dyscypliny i konsekwencji w egzekwowaniu wyników pracy poszczególnych zespołów. Zauważono, że praca w grupach jest bardziej efektywna, gdy liczebność grupy wynosi od 3 do 5 osób, następuje wyraźny podział ról i zadań, a wszyscy członkowie zespołu przejmują odpowiedzialność za prezentację efektów swej pracy.</p>
<p>Brak wzrostu efektów kształcenia mimo wdrażania planowanych działań.</p>	<p>W jednej ze szkół, na skutek braku wzrostu efektów kształcenia mierzonego wynikami egzaminów gimnazjalnych oraz ujemnymi wskaźnikami EWD, postanowiono na początek zmienić metodę analizy wyników. Dwóch nauczycieli zadeklarowało udział w szkoleniu z zakresu wykorzystania metody EWD, dwóch z analizy jakościowej. Po odbytych szkoleniach przeprowadzono ponownie analizę wyników egzaminów zewnętrznych. Zmieniono sposób formułowania wniosków. Dotychczasowe wnioski w formie rekomendacji zastąpiono wnioskami określającymi stan aktualny i jego przyczynę, czyli „jest tak... ponieważ...”. Następnie przeprowadzono analizę jakościową osiągnięć uczniów. Określono, jakie umiejętności sprawiają uczniom największe problemy, a które opanowali w stopniu dobrym. Okazało się, że są to te same umiejętności, z którymi mieli trudności na egzaminie koledzy. Wobec powyższego, zaplanowano modyfikacje w planach pracy nauczycieli, zwiększając ilość czasu przeznaczanego na opanowanie tych umiejętności. Pilotażowo wprowadzono elementy OK (oceny kształtującego) oraz zmieniono metody pracy na lekcjach. Dyrektor w ramach nadzoru wprowadził dodatkowe obserwacje zajęć pod kątem stosowania metod aktywizujących i TIK na zajęciach. Zespoły nauczycielskie wprowadziły do planu pracy doskonalenie zawodowe w zakresie wykorzystania nowoczesnych metod nauczania, połączone z udziałem w lekcjach koleżeńskich. Po zakończeniu zajęć dydaktycznych i otrzymaniu wyników egzaminacyjnych poddano ewaluacji podjęte działania.</p>

<p>Niska skuteczność działań wynikających z gromadzenia i wykorzystania informacji na temat losów absolwentów, w tym informacji o ich sukcesach</p>	<p>W szkole od dłuższego czasu dobrze funkcjonował elektroniczny system przekazywania informacji, w tym budowana od kilku lat, baza adresów elektronicznych, w której uczniowie kończący szkołę otrzymywali status absolwenta. Wykorzystano zgromadzone dane i rozesłano pocztą elektroniczną ankietę, w której poproszono o podzielenie się informacjami o aktualnym miejscu nauki/pracy. Odzew był znacząco wyższy w rocznikach, które dawniej ukończyły naukę. Absolwenci chętniej dzielą się doświadczeniami, ich uwagi są bardzo pomocne we wprowadzaniu zmian dotyczących realizowanych treści oraz kształtowaniu umiejętności i kompetencji przydatnych na studiach i w pracy. Zebrane informacje zainicjowały zorganizowanie warsztatów umiejętności społecznych przydatnych na pierwszym roku studiów lub w pierwszej pracy.</p>
<p>Nauczyciele wysoko oceniają aktywność uczniów, tymczasem większość z nich przyznaje, że nie zgłaszają propozycji żadnych działań.</p>	<p>Podczas rady pedagogicznej, na której przedstawiano wyniki badań, zdziwienie nauczycieli wywołały stwierdzenia uczniów, że nie zgłaszali propozycji działań. Po dłuższym zastanowieniu zauważono, że być może wynika to z faktu, iż inicjatorami przedsięwzięć byli członkowie samorządu szkolnego i to oni brali udział w rozmowach z nauczycielami i dyrekcją. Nie dbano o zamieszczenie informacji o tych wydarzeniach, które były inicjatywą samorządu. Nie najlepszy przepływ informacji między samorządem a pozostałymi uczniami wymaga naprawy. Nie tylko tablica informacyjna, radiowęzeł, ale i strona internetowa może zostać wykorzystana do informowania o tym, co proponuje samorząd.</p> <p>W innej szkole uczniowie nie zgłaszali swoich pomysłów, ponieważ utwierdzano ich w przekonaniu, że to, co proponują nauczyciele, jest dla nich najlepsze. W tym przypadku dyrektor postanowił „ograniczyć pomysłowość pedagogów” i wskazać pola, na których młodzież może wykazać się inicjatywą. Zwrócono się do samorządu uczniowskiego o przygotowanie planu imprez, które mogłyby być zrealizowane. Każda klasa miała według własnego pomysłu „zagospodarować” jeden dzień w miesiącu. Większość propozycji dotyczyła organizowania zawodów międzypoklasowych, konkursów oraz wystaw prac uczniowskich, które do tej pory rzadko były prezentowane w szkole.</p>
<p>Wąski zakres analizy działań wychowawczych</p>	<p>Z przeprowadzonego badania wynikało, że w szkole analizuje się podejmowane działania wychowawcze w bardzo wąskim zakresie, skupiając się głównie na ocenie zachowań uczniów i kwestiach dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa. Tymczasem szkoła w programie wychowawczym zaplanowała szereg działań (w tym wzmacniających i służących kształtowaniu oczekiwanych postaw) w różnych obszarach, nie tylko związanych z bezpieczeństwem. Po ewaluacji zewnętrznej postanowiono (na początek) przeanalizować skuteczność i atrakcyjność działań dotyczących kształtowania postaw patriotycznych i społecznych. Zakładano, że analiza pozwoli zweryfikować i uporządkować działania tak, aby uczniowie w znacznie większym stopniu angażowali się w nie i uczestniczyli z własnej woli, a nie narzuconego obowiązku. Kluczowym okazał się sposób pozyskiwania danych - zrezygnowano z badania ankietowego, a użyto aparatu fotograficznego, za pomocą którego zapisywano postawy uczniów podczas apeli, pochodów, uroczystości. Analiza zdjęć pozwoliła na wiarygodną ocenę atrakcyjności różnych form proponowanych przedsięwzięć.</p>

<p>Niewielkie zainteresowanie uczniów zajęciami pozalekcyjnymi.</p>	<p>Po analizie informacji zawartych w raporcie, w szkole powołano zespół, którego zadaniem było przeprowadzenie badania atrakcyjności oferty edukacyjnej oraz zdiagnozowanie potrzeb młodzieży. W oparciu o wyniki badań, zmodyfikowano ofertę, zrezygnowano z tych zajęć, w których młodzież nie uczestniczyła, a zorganizowano te, którymi była zainteresowana. Przykładem były zajęcia wyrównawcze. Okazało się, że uczniowie oczekują pomocy w konkretnych sytuacjach, nie muszą to być zajęcia organizowane przez cały rok, a tylko wtedy, gdy są potrzebne. Uczniowie uważali, że całoroczne zajęcia są dodatkową lekcją, jeżeli nie zrozumieli na obowiązkowych zajęciach omawianych treści, to i na dodatkowych nic się nie zmieni. Dlatego też nauczyciele zostali poproszeni o wykorzystanie na zajęciach wyrównawczych wyłącznie metod aktywizujących, dostosowanych do stylów uczenia się tak, aby czas był efektywnie wykorzystany, a młodzież chętnie w nich uczestniczyła. Dyrektor, w ramach wewnętrznego nadzoru, monitorował frekwencję uczniów na zajęciach pozalekcyjnych, wprowadził do harmonogramu obserwacji także zajęcia wyrównawcze (ze szczególnym zwróceniem uwagi na wykorzystanie aktywizujących metod nauczania). Na kolejny rok szkolny zaplanował (w ramach ewaluacji wewnętrznej) badanie atrakcyjności i efektywności zajęć wyrównawczych.</p>
<p>Niepodejmowanie działań antidyskryminacyjnych, mimo występujących przesłanek dyskryminacji.</p>	<p>W szkole nie prowadzono działań antidyskryminacyjnych, nie zdiagnozowano problemu, a nawet uważano, że dyskryminacja nie występuje. Tymczasem, analiza badania poziomu bezpieczeństwa wykazała, że w szkole występują przypadki wykluczenia i celowego wyłączenia z grupy. Zaplanowano więc kampanię antidyskryminacyjną. Pierwsza edycja dotyczyła wykluczenia z powodu odmiennych upodobań muzycznych. Młodzież przygotowała informacje o różnych gatunkach muzyki, przedstawiła dorobek jej najważniejszych wykonawców, zaprezentowała „sztandarowe” kompozycje charakterystycznego dla danego gatunku. W ten sposób pokazano różnorodność trendów muzycznych, zorganizowano minikoncerty, na których bawiła się cała społeczność uczniowska. Następna kampania, równie interesująca i ważna dla uczniów, dotyczyła różnych stylów ubierania się. Poważniejsze problemy, takie jak chociażby różnice rasowe i światopoglądowe zaplanowano na kolejny rok szkolny.</p>
<p>Ograniczony zakres działań nauczycieli nakierowanych na indywidualizację procesu edukacyjnego.</p>	<p>Rozwiązanie problemu rozpoczęto od zapoznania się z opiniami poradni psychologiczno-pedagogicznej, wynikami diagnozy przeprowadzonej przez pedagoga szkolnego oraz informacjami od wychowawców klas. W zależności od przyczyn trudności w nauce, sporządzono krótką charakterystykę każdego ucznia oraz najważniejsze wytyczne do pracy. Okazało się, że nie zawsze najlepszym sposobem na pomoc uczniowi jest obniżenie wymagań. W przypadku niektórych uczniów wystarczyło zastosować metodę małych kroków, zmniejszyć zakres treści, z których przeprowadzano sprawdziany, wydłużyć czas na ich pisanie. Zrezygnowano z przygotowywania różnych wersji sprawdzianów i prac domowych. Zwiększono liczbę i częstotliwość samodzielnie przygotowywanych prezentacji, pokazów i doświadczeń. Po konsultacjach z pedagogiem szkolnym ustalono preferowane składy osobowe grup. Sposób indywidualizacji pozwolił na trafną ocenę osiągnięć, adekwatną do możliwości i wkładu pracy ucznia.</p>

<p>Niewystarczające zaangażowanie wszystkich uczniów w pracę na lekcjach.</p>	<p>Dla rozwiązania tego problemu zastosowano różne podpatrzone u innych metody pracy. Na przykład, wykorzystując rozwiązanie stosowane w programie OK (Ocenianie kształtujące), zrezygnowano z typowego zwyczaju zgłaszania się uczniów podczas zajęć, dla każdej klasy przygotowano natomiast zestaw patyczków z imionami, by (zamiast wskazywania do odpowiedzi ucznia zgłaszającego się), zadając pytanie, losować patyczek z konkretnym imieniem, co nie pozwoliło nauczycielowi pominąć żadnego ucznia, a uczących się motywowało do stałej czujności. Z kolei, podczas pracy w grupach zrezygnowano z wyboru liderów, tym samym każdy z członków grupy mógł zostać wyznaczony do przedstawienia efektów pracy. Innym sposobem było przygotowanie pytań, na które uczniowie powinni znaleźć odpowiedź podczas prezentowania pracy przez kolegów z innych grup lub też sporządzenie notatek z wypowiedzi kolegów i sprawdzenie tego, co zanotowali uczniowie. Niektórzy nauczyciele podczas podsumowania zajęć zaplanowali „rundkę bez przymusu”. Ważne, aby to nauczyciel zakończył lekcję w przekonaniu, że wszyscy uczniowie brali udział w zajęciach i poznali wszystkie zaplanowane treści, a nie wyłącznie te, które wynikały z zadania grupy, w której pracowali.</p>
<p>Ograniczony udział zespołów nauczycieli w planowaniu i realizacji procesów edukacyjnych.</p>	<p>Na skutek przeprowadzonej ewaluacji, dokonano przeglądu wszystkich zespołów funkcjonujących w szkole i przeprowadzono analizę efektów ich pracy. Następnie zweryfikowano część funkcjonujących okazjonalnie zespołów i opracowano ramowy plan pracy, uwzględniający znacznie szerszy zakres działań niż dotychczas. Ponadto, nauczyciele pracujący w jednym oddziale opracowali zasady współpracy i terminarz zebrań. Podczas kolejnych spotkań omawiali występujące problemy, bieżącą sytuację w oddziale, planowali sposób rozwiązania zaobserwowanych kwestii. Pod koniec roku szkolnego podsumowano pracę zespołów. W kolejnym roku szkolnym rozszerzono zakres współpracy. Wspólnie ustalono realizację podstawy programowej, opracowano harmonogram działań w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, terminy sprawdzianów, korzystania z pracowni komputerowej oraz tematykę szkoleń. Inna szkoła, starając się rozwiązać zdiagnozowany problem, postanowiła zająć się jakością pracy funkcjonujących w szkole stałych zespołów (w tym przedmiotowych, metodycznych). Ich pracę poddano ewaluacji wewnętrznej. Zbadano plany pracy, ich realizację i efekty zaplanowanych działań. Przeanalizowano wkład zespołów w doskonalenie zawodowe i podnoszenie jakości kształcenia każdego nauczyciela. Uwagi sformułowane po zakończeniu badania spowodowały konieczność zmiany formuły pracy zespołów, ponieważ ich praca koncentrowała się głównie na wyborze programu i podręcznika, organizacji wyjazdów, wyjazdów, konkursów. Za priorytet na najbliższy rok szkolny uznano przeprowadzenie lekcji z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informatycznych na każdym przedmiocie wprowadzenie zmian do przedmiotowych zasad oceniania oraz doprecyzowanie wymagań edukacyjnych na poszczególne oceny.</p>
<p>Niska znajomość osiągnięć szkoły w środowisku.</p>	<p>W szkole, osiągającej znaczące sukcesy edukacyjne i sportowe, nikt z pracowników nie zadbał o przekazywanie stosownych informacji do szeroko pojętego środowiska, na przykład za pośrednictwem lokalnych mediów. Wiedza na temat osiągnięć placówki rozchodziła się „pocztą pantoflową”, co jak się okazało, nie było wystarczającym sposobem na jej promowanie. Wprowadzona zmiana polegała na tym, że dwóch nauczycieli nawiązało kontakty z przedstawicielami lokalnych mediów: prasy, telewizji a przede wszystkim mediów elektronicznych – lokalnych portali informacyjnych. Za ich pośrednictwem przekazywane są na bieżąco informacje o uzyskanych wynikach w konkursach, zawodach czy też olimpiadach. Ponadto, w kilku instytucjach (urząd gminy, ośrodek pomocy społecznej, szpital) zainstalowano gabloty, w których prezentowane są efekty realizowanych projektów edukacyjnych, reportaże fotograficzne z życia szkoły i inne ciekawe wydarzenia.</p>

<p>Sporadyczne podejmowanie działań służących kształtowaniu klimatu dla uczenia się przez całe życie i promowaniu wartości wykształcenia.</p>	<p>Pierwszym działaniem było zorganizowanie szkolenia dla nauczycieli na temat uczenia się przez całe życie. Podczas warsztatów zadaniem nauczycieli było zaproponowanie działań, które pokazywałyby, że dobre wykształcenie jest (wbrew obiegowym opiniom) jednym z istotnych czynników warunkujących sukces zawodowy. Efektem pracy warsztatowej było utworzenie w szkole (na ogólnie dostępnym i najczęściej odwiedzanym holu) galerii absolwentów. W gablotach wyeksponowano sylwetki byłych uczniów, którzy są dzisiaj uznanymi poetami, artystami, tancerzami, projektantami mody, podróżnikami.</p>
<p>Ograniczony wpływ szkoły na rozwój środowiska lokalnego.</p>	<p>W szkole podstawowej pracującej w niewielkiej gminie, w której funkcjonuje niewiele podmiotów gospodarczych, o niskim dochodzie na jednego mieszkańca, dotychczas nie organizowano uroczystości i przedsięwzięć, na które zapraszani byli mieszkańcy okolicznych miejscowości. Pracę nad budowaniem pozytywnego wizerunku szkoły, jako ośrodka integracji społeczności lokalnej, rozpoczęto od zorganizowania wspólnie z parafią uroczystości religijnych i patriotycznych. Przed każdą z tych uroczystości młodzież szkolna wraz z nauczycielami maszerowała do kościoła w pochodzie ze sztandarem szkoły. W czerwcu zorganizowano festyn rodzinny, podczas którego uczniowie zaprezentowali przygotowany program artystyczny, a nauczyciele zorganizowali zawody i konkursy dla dorosłych.</p>
<p>Mało skuteczny sposób wykorzystania wniosków z analizy egzaminów zewnętrznych.</p>	<p>W szkole, w której od kilku lat wyniki utrzymywały się na tym samym poziomie (stanin niżej średni), pomimo zwiększenia liczby godzin zajęć wyrównawczych, zwiększenia liczby próbnych egzaminów, nie udawało się podnieść efektów kształcenia. Pierwszym działaniem było krytyczne spojrzenie na sposób analizy i wnioski sformułowane na jej podstawie. Okazało się, że analiza jest dosyć powierzchowna, nie wnika głęboko w udostępnione przez okręgową komisję egzaminacyjną dane. Sformułowane wnioski miały co prawda postać rekomendacji do pracy, ale nie odnosiły się do faktycznego poziomu osiągnięć, nie wskazywały na mocne i słabe strony w pracy szkoły, nie zawierały rekomendacji pod adresem nauczycieli, były natomiast krytyczne wobec uczniów i przeceniały wpływ środowiska na wyniki egzaminacyjne. Dlatego też zmieniono sposób analizowania i formułowania wniosków, skoncentrowano się na czynnikach zależnych od szkoły i nauczycieli: sposób organizacji procesu dydaktycznego, warsztat pracy nauczycieli, budowanie właściwej motywacji uczniów, kształtowanie pozytywnego klimatu dla uczenia się. Po uwzględnieniu tych czynników okazało się, że uczniowie nie są dostatecznie zmotywowani do nauki, niechętnie uczestniczą w zajęciach wyrównawczych, rzadko pracują w grupach i metodą projektu. W związku z tym rozpoczęto wprowadzanie zmian w organizacji zajęć lekcyjnych. Nauczyciele zostali zobligowani do wdrożenia metod aktywizujących, zrezygnowano z zeszytów ćwiczeń, wprowadzono zajęcia praktyczne (ok.30%) na lekcjach z przedmiotów przyrodniczych. Zmieniono formę zajęć wyrównawczych, na których wprowadzono pracę w małych grupach nad konkretnymi umiejętnościami sprawiającymi uczniom trudności. Nauczyciele, w ramach zespołów metodycznych, przeanalizowali plany pracy i wprowadzili modyfikacje, zwracając szczególną uwagę na stosowane metody i wykorzystanie adekwatnych środków dydaktycznych, w tym multimediiów.</p>

Zdiagnozowanie przypadków agresji wśród uczniów	<p>Częstym powodem występowania zachowań agresywnych jest niski poziom tolerancji wobec innych zachowań, postaw, poglądów. Tak też było w jednej ze szkół w województwie dolnośląskim. Dlatego też proces zmiany rozpoczęto od zdiagnozowania przyczyn konfliktów rówieśniczych oraz niewłaściwych relacji między różnymi grupami społeczności szkolnej. W programie wychowawczym na kolejny rok zaplanowano (obok dotychczas podejmowanych przedsięwzięć) pięć konkretnych zadań, a mianowicie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● projekt edukacyjny na temat innych kultur, ● cykl zajęć kształtujących tolerancję wobec innych i wobec siebie, ● przygotowanie trzech spektakli na temat postaw wobec osób starszych i niepełnosprawnych, ● zorganizowanie imprez środowiskowych: mikołajek, zabawy noworocznej, festynu, ● opracowanie i zrealizowanie projektu nakierowanego na rozwijanie osobowości w wymiarze etycznym. <p>W ramach nadzoru wprowadzono także zmiany w doskonaleniu zawodowym nauczycieli. Głównym wyznacznikiem wyboru tematycznego szkoleń były słabe strony pracy szkoły. Skoncentrowano się na tych propozycjach, które pozwalały na podniesienie kompetencji kadry pedagogicznej w ściśle wyznaczonym zakresie. Za pierwszoplanowe zadanie uznano podniesienie umiejętności związanych z organizacją kształcenia i sposobem udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom niepełnosprawnych uczącym się w szkole. Dyrektor, wykorzystując dane zawarte w raporcie, pozyskał dodatkowe środki od organu prowadzącego na ten cel.</p>
---	---

Należy podkreślić, iż przytoczone powyżej przykłady zastosowanych rozwiązań nie mogą być traktowane jako wzorcowe i jedynie słuszne. Autorzy poradnika nie mają też wiedzy, na ile działania te przyniosły zamierzony efekt. Nie ulega wątpliwości, że są one ściśle związane ze specyfiką środowiska szkolnego, uwzględniają indywidualne postawy nauczycieli (np. gotowość do zmiany), ich zróżnicowane kompetencje, kreatywność, czynniki pozaszkolne, oczekiwania środowiska lokalnego... Ważne jest jednak to, aby szkoła poszukiwała sposobów na poprawę stanu, monitorowała skuteczność realizowanych przedsięwzięć, wprowadzała stosowne modyfikacje... czasem korzystając ze sprawdzonych rozwiązań innych.

ROZDZIAŁ VI

Zamiast zakończenia – o zagrożeniach

Czy malowanie trawy na zielono to nasza specjalność?

Przy realizacji kolejnych badań ewaluacyjnych pojawia się pytanie, na ile „obraz” uzyskany w toku badania jest „prawdziwym obrazem” badanej rzeczywistości. Zastanawiamy się, czy czytelnicy raportu pokiwiają twierdząco głową, czy będą przecierać oczy ze zdumienia, wołając: „Przecież to nie jest szkoła mojego dziecka!”...

Niejednokrotnie zdarza się, iż respondenci, w trosce o dobry wizerunek placówki, czy też z obawy przed możliwymi konsekwencjami, selekcjonują informacje tak, aby pokazać bliską im placówkę w jak najlepszym świetle. To przykład świadomego manipulowania danymi. Taka postawa wpływa negatywnie na jakość badania, pomija dane, które mogłyby przyczynić się do rozwoju szkoły, daje jej fałszywy komunikat. A tymczasem ewaluacja to nie konkurs piękności, skoro ma być autentycznym obrazem rzeczywistości, nie potrzebuje „makiyażu”. Szkołom winno zależeć na wychwyceniu mocnych stron, ale również tych słabych, aby móc je eliminować.

Innym, często spotykanym już na etapie prezentowania wyników ewaluacji, problemem jest bagatelizowanie lub deprecjonowanie opinii uczniów, pomijanie głosu mniejszości. Nauczyciele, a zdarza się, że i dyrekcja „broniąc się” przed niespełnieniem wymagania twierdzą, że uczniowie z powodu niezrozumienia i niedojrzałości lub w odwecie za niepowodzenia szkolne, udzielili takich, a nie innych odpowiedzi. Często tłumaczą też niekorzystne dla szkoły wypowiedzi uczniów/rodziców trudnością zastosowanych pytań lub brakiem odpowiedniej wiedzy. Twierdzą, iż kryterium jest spełniane, gdyż występowanie niepożądanych zjawisk dotyczy tylko 20% badanych (podczas gdy występujący w szkole problem przemocy dotyczy co piątego ucznia!). Jeżeli popatrzymy na wyniki poprzez grupy mniejszości, okazuje się, że w szkole istnieje znacznie więcej problemów, niż wskazywałyby uogólnione wyniki ewaluacji. Jest to wyzwaniem dla szkoły, o ile będzie chciała pracować nad jakością.

Tworzenie nieprawdziwego obrazu pracy szkoły nie daje możliwości naprawy i podejmowania działań służących oczekiwanym zmianom. Tylko wiarygodne dane ułatwiają podejmowanie decyzji, a prowadzenie badań i sporządzanie raportów ma sens tylko wtedy, jeżeli zebrane informacje będą prawdziwe, przez co staną się użyteczne i wartościowe dla odbiorców.

Czy transparentność badania (jawność procedur, narzędzi oraz wyników i wniosków z ewaluacji) jest wykorzystywana we właściwym kierunku?

Ewaluacja „obejmuje wydawanie opinii o wartości działania poprzez systematyczne, jawne zbieranie i analizowanie o nim informacji w odniesieniu do znanych celów, kryteriów i wartości”⁹, dlatego jej twórcy zabiegali o transparentność badania. Z doświad-

⁹ Aspinwall K., Simkins T., Wilkinson J.F. and McAuley M.J. (1992) Managing Evaluation in Education.

czenia wynika, że środowiskom szkolnym także zależało, aby nie być zaskakiwanym ciągłymi zmianami i niewiadomymi. Stąd zasada „przejrzystości” ewaluacji. Czy potrafimy to docenić? Niepokoi fakt, że nie zawsze (właściwie i w dobrym kierunku) potrafimy wykorzystać jawność procedur i wcześniejsze udostępnienie narzędzi badawczych. Idea transparentności służy możliwości przygotowania się do badania przez przemyślenie pewnych kwestii. Rodzi jednak ryzyko takich zachowań, jak: celowy dobór „chcianych uczestników badania”, „wywieranie presji samych dobrych opinii”, stosowanie metody „kopiuj-wklej”, cytowanie informacji (niekoniecznie dotyczących badanej instytucji edukacyjnej) z raportów publikowanych na stronie www.npseo.pl. Takie postępowanie nie ma nic wspólnego z rzetelnością i zaufaniem, które są jednym z ważnych wyznaczników jakości prowadzonego badania. Często jeszcze u nas bywa tak, że szkoły uciekają przed pełnym „otworzeniem się” w obawie przed negatywnymi skutkami, bojąc się np. nadmiernego wyciągania konsekwencji przez organy wyższego rzędu (organ nadzoru, organ prowadzący), „przypięcia łątki”, obniżenia naboru, utraty zaufania rodziców itp.

Nad budowaniem „rozwojowej świadomości” i pełnego zaufania musimy jeszcze popracować, nieustannie pamiętając o tym, że **naszym celem jest dobro uczących się.**

INFORMACJE O AUTORACH

Iwona Dąbrowska – nauczyciel dyplomowany z ponad 30-letnim stażem pracy w oświacie: wicedyrektor przedszkola, nauczyciel akademicki, nauczyciel – konsultant, dyrektor ośrodka doskonalenia nauczycieli, nauczyciel kolegium nauczycielskiego, wizytator, zastępca rzecznika dyscyplinarnego dla nauczycieli. Koordynator rejonowy i trener programu CODN na zlecenie MEN – „Wdrażanie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół”, Rządowego Programu „Bezpieczna i Przyjazna Szkoła” – SGS, trener programu edukacyjnego „Key to Learning”, „Lider Edukacji Elementarnej”, edukator w zakresie „Edukacja Zdrowotna i Promocja Zdrowia w Szkole”.

Anna Gocłowska – posiada II stopień specjalizacji zawodowej w zakresie zarządzania oświatą. Nauczyciel dyplomowany z ponad trzydziestoletnim stażem pracy w oświacie, ekspert z listy MEN, egzaminator OKE. Obecnie kierownik Wydziału Nadzoru Pedagogicznego w ORE, wcześniej koordynator w projekcie wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego, ekspert merytoryczny w tym projekcie, nauczyciel, dyrektor szkoły, nauczyciel kolegium nauczycielskiego, nauczyciel akademicki, wizytator, dyrektor wydziału nadzoru pedagogicznego, dyrektor wydziału organizacyjnego i kadr oraz kierownik oddziału nadzoru pedagogicznego w KO.

Bogumiła Jarka – nauczyciel dyplomowany z 29-letnim stażem pracy w oświacie, w tym na stanowisku nauczyciela, dyrektora szkoły i wizytatora; ekspert z listy MEN dla członków komisji kwalifikacyjnych; zastępca przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej dla Nauczycieli przy Wojewodzie Mazowieckim; obecnie ewaluator.

Anna Kaczmarek – absolwentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na kierunku pedagogika w zakresie wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego. Studia podyplomowe w zakresie organizacji i zarządzania oświatą, przedsiębiorczości, kurs kwalifikacyjny w zakresie sprawowania nadzoru pedagogicznego oraz bibliotekoznawstwa. Nauczyciel dyplomowany, dyrektor szkoły, wykładowca dla kadry kierowniczej, obecnie starszy wizytator Kuratorium Oświaty w Poznaniu, ewaluator. Autorka wielu projektów z dziedziny edukacji, współpracowała z „Fundacją dla Polski”, były członek Forum Inicjatyw Oświatowych w Warszawie.

Krystyna Kaczorowska – nauczyciel dyplomowany z ponad trzydziestoletnim stażem pracy w oświacie, ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli, egzaminator OKE. Obecnie wizytator ds. ewaluacji, wcześniej nauczyciel, dyrektor szkoły.

Barbara Krawczyk – mgr filologii polskiej z II stopniem specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania języka polskiego, wieloletni instruktor ZHP. Nauczyciel dyplomowany z ponad 30-letnim stażem pracy w oświacie, egzaminator OKE pełniący corocznie funkcję przewodniczącego zespołu egzaminatorów egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej. Od 6 lat pracownik KO, od 2009 roku – wizytator ds. ewaluacji, łącznik regionalny dla województwa lubelskiego, mający za sobą 80 ewaluacji zewnętrznych.

Jolanta Lenkiewicz-Broda – 30-letni staż pracy pedagogicznej. Od 16 lat pracuje w Kuratorium Oświaty w Białymstoku, od 2010 roku – wizytator ds. ewaluacji. Od pięciu lat ściśle współpracuje z zespołem realizującym program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego (praca nad doskonaleniem i modyfikacją metodologii badań edukacyjnych, wymagań i narzędzi badawczych, analizą i interpretacją wyników). Współautorka i realizatorka szkoleń „Raport z ewaluacji szansą na rozwój szkoły” prowadzonych w ramach projektów: System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganie szkół oraz Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły. Autorka publikacji i licznych artykułów w prasie oświatowej o tematyce edukacyjnej. Współautorka poradników: „Ewaluacja zewnętrzna. Poradnik wizytatora”, „Szkoła wobec wymagań państwa. Poradnik dla jednostek samorządu terytorialnego”, „Szkoła wobec wymagań państwa. Poradnik dla rodziców”, „Szkoła wobec wymagań państwa. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów”. Od roku ekspert merytoryczny w projekcie wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego.

Mariusz Maziarz – wizytator ds. ewaluacji w Kuratorium Oświaty w Krakowie. Nauczyciel z ponad trzydziestoletnim stażem w oświacie, w tym piętnastoletnim na stanowisku dyrektora szkoły i dziesięcioletnim w nadzorze pedagogicznym. Ukończył liczne formy doształcania i doskonalenia w tym studia podyplomowe w zakresie ochrony przyrody, edukacji ekonomicznej – przedsiębiorczość jak również w zakresie kształcenia ustawicznego na odległość oraz projekcie wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego. W latach 2009–2013 koordynował dwa projekty Comenius-Regio z niemieckimi partnerami dotyczące prowadzenia ewaluacji w szkole oraz wykorzystania raportu po ewaluacji. Jako edukator współpracuje z Uniwersytetem Pedagogicznym i Uniwersytetem Ekonomicznym w Krakowie w zakresie nadzoru pedagogicznego.

Barbara Milecka – posiada I stopień specjalizacji zawodowej. Nauczyciel dyplomowany z ponad trzydziestoletnim stażem pracy w oświacie, egzaminator OKE. Obecnie wizytator kuratorium oświaty w zakresie ewaluacji współpracujący z ośrodkami doskonalenia nauczycieli, wcześniej nauczyciel, dyrektor szkoły, koordynator projektów finansowanych ze środków europejskich.

Teresa Traczyk – nauczyciel dyplomowany z 28-letnim stażem pracy, w tym 18-letnie doświadczenie w nadzorze pedagogicznym. Od 2009/2010 wizytator ds. ewaluacji. W 2007 roku wpisana na listę rzeczoznawców programów nauczania, podręczników szkolnych i środków dydaktycznych do kształcenia zawodowego. Współautor programu nauczania dla zawodu technik hutnik. We współpracy z Instytutem Technologii Eksploatacji w Radomiu realizowała projekt „Przygotowanie innowacyjnych programów do kształcenia zawodowego”, a ze Studium Doskonalenia Kadr w Radomiu projekt „Nauczyciel przedmiotów zawodowych województwa mazowieckiego gotowy na zmiany”.

OŚRODEK ROZWOJU EDUKACJI

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00, fax 22 345 37 70

mail: sekretariat@ore.edu.pl

www.ore.edu.pl

egzemplarz bezpłatny

zdjęcie na okładce: www.fotolia.com

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego